

Reformer för ett jämställt Sverige

En jämställdhet för 2000-talet: reella reformer bortom symbolpolitiken

Det som har byggt Sverige starkt är inte en stor omfördelning av resurser, utan en fördelning av möjligheter och förväntningar. Det har bidragit till vår starka sammanhållningen i Sverige. Det ska inte spela någon roll var du kommer ifrån, utan vart du är på väg. Dessvärre finns inte dessa möjligheter i samma grad för alla, och kvinnor i synnerhet halkar efter. I grunden är detta en frihetsfråga.

Viktiga reformer under 1900-talet bidrog till att Sverige blev ett av världens mest jämställda länder. Dock går utvecklingen på flera områden åt fel håll och nya reformer krävs för att möta dagens samhällsproblem. Sverige behöver ett politiskt ledarskap som utvecklar nya politiska reformer för att öka kvinnors livsinkomster, trygghet och självbestämmande. Det skulle inte bara gynna Sveriges kvinnor, utan sammanhållningen i hela samhället.

Det är bakgrunden till reformprojektet du håller i din hand. Under ett års tid har vi sökt igenom forskningsfronten och lyssnat in professionen för att identifiera inom vilka områden jämställdheten går åt fel håll och varför. Våra lösningar är genomarbetade och framtagna med stöd i forskning och internationell beprövad erfarenhet. De förslag som är kostnadsdrivande har kostnadsberäknats och experter har fått sakgranska förslag.

Vi aspirerar inte på att ge alla svar på alla problem, men att komplettera det politiska samtalet med grundade, konkreta och genomförbara reformer. I den här reformskriften har vi identifierat några av de hinder som fortfarande finns för jämställdhet i Sverige, och vilka politiska reformer som behöver genomföras för att få till en förändring. Reformområdena är medvetet breda, och har valts utifrån mätningar om vilka sakpolitiska frågor som kvinnor idag upplever som viktigast.

Med hopp om givande läsning och konstruktiva samtal om hur Sverige åter tar tåten för kvinnor och mäns frihet och makt att bestämma över sina egna liv.

April 2021

Josefin Malmqvist
Ordförande Moderatkvinnorna

Annsophie Thuresson
Ansvarig Moderatkvinnornas reformarbete

Om reformskriften

Reformskriften tar sin utgångspunkt i de samhällsproblem som kvinnor i Sverige upplever idag. Fem reformgrupper har, på uppdrag av Moderatkvinnornas styrelse, arbetat fram sex kapitel i reformskriften. Grupperna svarar för respektive kapitel.

Uppdraget har varit att identifiera jämställdhetsproblem samt föreslå lösningar på desamma. Lösningarna ska ta avstamp i aktuell forskning och internationell beprövad erfarenhet. Syftet är att komplettera Moderaternas partiprogram med nya politiska lösningar, och gör därför inte anspråk på att ge alla svar. Det är ett komplement till, inte en ersättning av, befintlig politik.

Arbetet lanserades vid ett seminarium i riksdagen i mars 2020 under parollen ”Hur står det till med jämställdheten i Sverige?”. Talare var Per Krusell, professor i nationalekonomi, Elisabeth Svantesson, ekonomisk-politisk talesperson Moderaterna, Sven-Olof Daunfeldt, professor och forskningschef på Handels forskningsinstitut, Ulrica Schenström, VD tankesmedjan Fores, Ing-Marie Wieselgren, psykiatrisamordnare SKR, Eva Uddén Sonnegård, ekonomie doktor, Bettina Khashefi, chefsekonom Svenskt Näringsliv, Linda Waxin, grundare, och Emma Heikensten, forskare, Ownershift, och Pernilla Norlin, vice VD och kommunikationschef, Entreprenörskapsforum.

Under hösten 2020 producerades fem dokumentärfilmer, i syfte att fortsätta fördjupa samtalet kring vilka jämställdhetsproblem som behöver lösas i Sverige. På Youtubekanalens Uppdrag: Jämställdhet har i skrivande stund över 150 000 personer tagit del av filmerna. Medverkar gör Johanna Möllerström, professor i nationalekonomi med fokus på beteendeekonomi, vid George Mason University, Linda Waxin, medgrundare, och Evelina Bonnier, forskare, vid den partipolitiskt obundna tankesmedjan Ownershift, Gunilla von Platen, entreprenör, investerare och filantrop, Johan Eklund, professor i nationalekonomi och VD på Entreprenörskapsforum, Sven-Olov Daunfeldt, professor i nationalekonomi, Torkel Kristoffers, VD Vardagsfrid, Åsa Witkowski, verksamhetschef Nationellt centrum för kvinnofrid NCK, Sina Holmberg, forskare Brottsförebyggande rådet (BRÅ), Ing-Marie Wieselgren, läkare och specialist i psykiatri, samordnare för psykisk hälsa på Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) och Helena Kopp Kallner, överläkare och docent i gynekologi.

Forskning och kunskap från dessa och många fler personer har legat till grund för arbetet.

Från vänster:
Louise Meijer, Annsofie Thuresson, Linda Frohm,
Sofia Arkelsten, Josefin Malmqvist, Anna af Sillén.

Grupperna har bestått av följande personer:

Reformgruppen jobb och ekonomi

Josefin Malmqvist, ordförande
Edvin Alam
Katarina Brännström
Johanna Hornberger
Carolina Lindholm

Reformgruppen integration och migration

Anna af Sillén, ordförande
Dalila Alibasic
Linda Allanson Wester
Nina Miskovsky
Oliver Rosengren

Reformgruppen trygghet och sjukvård

Louise Meijer, ordförande
Sofia Andersson
Pernilla Ohlin Beji
Christine Hanefalk
Åsa Ågren Wikström

Reformgruppen företagande

Linda Frohm, ordförande
Ida Drougge
Ida Karlbom
Theresa Rosbäck
Susanne Ydstedt

Reformgruppen miljö och klimat

Sofia Arkelsten, ordförande
Roslana Cederhage
Kajsa Glittvik
Sara Jendi Linder
Jessica Polfjärd

Arbetet har projektletts av Annsofie Thuresson och Josefin Malmqvist på uppdrag av Moderatkvinnornas styrelse. Sakgranskning och språkgranskning av rapporterna har samordnats av Douglas Thor.

Jämställdhet börjar i plånboken

sida 9

Stärkt jämställdhet inom migrations- och integrationspolitiken

sida 45

Så stärker vi kvinnors företagande och entreprenörskap

sida 68

Reformer för en jämställd sjukvård

sida 92

Så ökar vi kvinnors trygghet

sida 110

En grön politik för generationer

sida 129

A woman with long brown hair, wearing a light blue button-down shirt and blue jeans, is holding a small, white, leather-bound notebook with both hands. She has purple nail polish and is wearing a beaded bracelet on her left wrist. The background is a blurred outdoor setting with a path and a railing.

Jämställdhet börjar i plånboken

Innehåll

Om rapporten.....	12
Inledning	13
Hur står det till med jämställdheten på arbetsmarknaden?	14
Kvinnors arbetsutbud	14
Arbetsgivares efterfrågan på kvinnors arbetskraft	15
Vilken roll spelar normer?	16
Reformer för fler i jobb	17
Flexibel barnomsorg gynnar jämställdheten	17
Erbjud barnomsorg från 6 månaders ålder	17
Erbjud barnomsorg på kvällar, nätter och helger	19
Barnbidraget och jämställdheten.....	20
Avskaffa bostadsbidraget och inför ett extra barnbidrag för ensamstående föräldrar	20
Ta bort flerbarnstillägget i barnbidraget och ersätt med förstärkt jobbskatteavdrag	21
Förutsättningar för ett mer hållbart föräldraskap	23
Större flexibilitet att överföra föräldrapenning.....	23
Fler dubbeldagar	23
Utökat RUT-avdrag	24
Sorgepeng vid missfall och spädbarnsdöd	24
Förutsättningar för ett mer jämställt föräldraskap	26
Tydliggör råd om amning.....	26
Ta bort snabbhetspremien	26
Bättre information om de ekonomiska effekterna av föräldraledighet och VAB	27
Inför reserverade dagar också för de som saknar SGI.....	28
Begränsa fler av föräldraförsäkringens dagar till de första två åren	28

Våra karriärval	29
Kvinnors möjligheter på arbetsmarknaden	29
Krav på arbetsgivare att genomföra karriärkartläggningar	29
Genomför tidsanvändningsstudier på arbetsplatsen	30
Rekrytering till kvinnodominerade yrken	31
Minska platser på utbildningar till yrken där det inte råder brist	31
Nationell samordning för att säkerställa rekryteringsbehovet.....	31
Förändrat studiemedelsystem.....	32
Högre studiemedel för studerande till bristyrken	32
Kvinnors livsinkomst	33
Jämställda pensioner	33
Skattereduktion för privat pensionssparande	33
Utöka möjligheten att dela pensionen	34
Mer av pensionen bör ingå vid bodelning och skilsmässa.....	35
Bättre information om effekten av våra val	35
Ökat ägande bland kvinnor	36
Mer undervisning i privatekonomi i skolan.....	36
Bättre offentlig statistik om ägande	37
Sjukskrivningar och arbetsvillkor i kvinnodominerade yrken	38
Forskning om kvinnors sjukskrivningar	39
Ökad lönespridning och individualiserad lönebildning i inom kvinnodominerade yrken.....	39
Minska antalet delade turer.....	40
Träning på arbetstid	40
Minskad arbetsbelastning i skolan - renodla lärarrollen	41
Minskad arbetsbelastning i skolan - fler speciallärare.....	41
Referenser	42

Om rapporten

Reformgruppen har, på uppdrag av Moderatkvinnorna, sammanställt en rapport om jämställdheten inom området arbetsmarknad och ekonomi. Syftet med rapporten är att belysa de problem som finns kopplat till jämställdhet samt föreslå lösningar på desamma. Lösningarna ska ta avstamp i aktuell forskning och internationell beprövad erfarenhet. Arbetet lanserades vid ett seminarium i riksdagen i mars 2020, och avslutas i april 2021.

Reformgruppen består av:

Carolina Lindholm

Katarina Brännström

Edvin Alam

Johanna Hornberger

Josefin Malmqvist, ordförande

Reformgruppen har under arbetets gång lyssnat in ett flertal kompetenser med relevans för området jobb och ekonomi, bland andra: Susanne Ackum, forskare, Eva Uddén Sonnegård, Ratio, Mattias Munter och Nima Sanandaji, Skandia, Kristin Kirs och Elin Berglöf, Pensionsmyndigheten

Inledning

Det som har byggt Sverige starkt är inte en stor omfördelning av resurser, utan en fördelning av möjligheter och förväntningar. Det ska inte spela någon roll var du kommer ifrån, utan vart du är på väg. Det har bidragit till vår starka sammanhållning i Sverige. Dessvärre finns inte dessa möjligheter i samma grad för alla, och kvinnor i synnerhet halkar efter. Det är i grunden en frihetsfråga.

Viktiga reformer under 1900-talet har bidragit till att öka kvinnors arbetskraftsdeltagande: barnomsorg, avskaffad sambeskattning och föräldraförsäkring har ökat kvinnors möjlighet delta på arbetsmarknaden och därmed till ökad makt och självbestämmande.

På senare tid har utvecklingen stannat av. Kvinnor har fortfarande bara 77 procent av mäns totala inkomster; det gapet har varit i princip oförändrat sedan 1995.¹ Kvinnor startar företag i noterbart lägre utsträckning än män. Dessa faktorer har en konkret påverkan på kvinnors liv. Skrämmande nog uppger en av fem kvinnor att hon inte skulle ha råd att skilja sig.² Nästan varannan kvinna skulle inte ha råd att bo kvar i sin nuvarande bostad om de separerade (bland män är andelen 19 procent).³

Frihet och självbestämmande börjar i plånboken. Det är därför centralt att identifiera vilka hinder som fortfarande finns för att kvinnor och män ska få samma möjligheter att forma sina egna liv. En viktig del handlar om drivkrafter att arbeta och möjlighet att tjäna egna pengar. Därför har vi lagt stor vikt vid reformer som bidrar till att fler kvinnor ska arbeta.

Vi gör olika val, redan i skolan, vilket påverkar vår lön och karriär i framtiden. I ett moderat samhälle hindrar inte kultur och normer människors val på grund av deras kön. Där är vi dock inte idag. I vår gemensamt finansierade välfärd kan inte drivkrafterna verka mot att öka skillnaderna mellan könen utan borde främja ett samhällsekonomiskt önskvärt utfall. Så är inte alltid fallet idag.

I den här rapporten har vi identifierat några av de hinder som fortfarande finns för ekonomisk jämställdhet, och vilka politiska reformer som behöver genomföras för att få till en förändring.

1 (Kommission för jämställda livsinkomster, 2020)

2 (Danskebank, 2021)

3 (SIFO, 2021)

Hur står det till med jämställdheten på arbetsmarknaden?

Sammantaget bidrar faktorer som kvinnors arbetsutbud och arbetsgivares efterfrågan på kvinnors arbetskraft till att kvinnor har en betydligt lägre livsinkomst än män. Dessa faktorer påverkas i sin tur av faktorer som normer och ekonomiska drivkrafter. För oss som brinner för individens frihet är det helt centralt att identifiera föreställningar eller hinder utifrån kön. Den här rapporten ska ses som ett sätt att undanröja flera av dessa hinder.

Kvinnors arbetsutbud

I ett internationellt perspektiv har Sverige kommit långt på jämställdhetsområdet. Tydligast är det inom den högre utbildningen där vi har en hög andel kvinnor, hela 63 procent, som studerar på universitet och högskola. Men löneskillnaderna mellan män och kvinnor är fortfarande stor på den svenska arbetsmarknaden.

Arbetsmarknaden i Sverige är väldigt segregerad jämfört med övriga Europa.⁴ I offentlig sektor är 70 procent kvinnor, jämfört med 40 procent kvinnor bland de anställda i privat sektor.⁵

Studier visar ett genomgående mönster: kvinnodominerade yrken har betydligt lägre löner än motsvarande mansdominerade yrken. Lönen i kvinnodominerade yrken är 15 procent eller 5 400 kronor lägre i genomsnitt än i övriga likvärdiga yrken år 2019.⁶ Denna skillnad har ökat 2 procent på endast 2 år. I några stora kvinnodominerade bristyrken finns en löneskillnad på upp mot 10 000 kronor per månad. Det gäller skillnaden mellan exempelvis barnmorskor och civilingenjörer, grundskolelärare och tekniker, undersköterskor och elektrikeryrken. Yrkeserfarenhet har mindre betydelse i yrken där mest kvinnor arbetar och utbildning lönar sig mest i mansdominerade yrken.

Föräldraskap påverkar kvinnors arbetsinkomst negativt, medan motsvarande effekt inte finns för män. Kvinnors förvärvsinkomst dyker i samband med första barnet och förblir sedan på en lägre nivå i upp till 20 år.⁷ Forskning från IFAU visar att femton år efter det första barnet har inkomstskillnaden mellan pappan och mamman i genomsnitt ökat med 32 procentenheter.⁸

Män och kvinnor arbetar lika mycket, men kvinnor står för en större del av det obetalda arbetet. Enligt den senaste tidsanvändningsundersökningen från

4 (Halldén, 2014)

5 (SCB, 2021a)

6 (Herriman, Johansson, & Trollvik, 2020)

7 (Kleven, Landais, Posch, Steinhauer, & Zweimüller, 2019)

8 (Angelov, Johansson, & Lindahl, 2016)

2010/2011, som genomfördes av SCB, lägger män i drygt en timme mer på betalt arbete på vardagar, medan kvinnor lägger knappt en timme mer på obetalt hemarbete. Kvinnor utför också mer obetalt arbete än män under helger. Totalt har män ungefär 3 timmar och 20 minuter mer fritid än kvinnor varje vecka.

Kvinnor arbetar mer deltid och det ökar då man får barn. 26 procent av kvinnorna jämfört med 11 procent av männen arbetade deltid 2019, och kvinnor arbetar i betydligt större utsträckning deltid på grund av vård av barn eller anhörig.⁹

Kvinnor tar ut största delen av föräldraledigheten - 70 procent av föräldrapenningen under 2019 - och vårdar barn - 61 procent - och anhöriga i större utsträckning.¹⁰ Kvinnor har fler förvärvsavbrott för sjukdom och tar ut pension tidigare än män.

Arbetsgivares efterfrågan på kvinnors arbetskraft

Att kvinnor inte har samma möjligheter på arbetsmarknaden handlar inte bara om att kvinnor väljer att inte delta på arbetsmarknaden i samma utsträckning som män. Det finns också aspekter kring arbetsgivarens efterfrågan på arbetskraft som påverkar kvinnors möjligheter och som är relevanta för politiken att studera.

Lön är ju ett sätt för arbetsgivaren att värdera risk - kommer personen fungera? Kvinnor är statistiskt sett frånvarande mer från jobbet - för sjukdom, föräldraledighet och VAB. Vi vet också att kvinnor arbetar deltid i större utsträckning än män. Det bidrar i förlängningen till färre internutbildningar och karriärerbjudanden.

9 (SCB, 2021b)

10 (SCB, 2021c)

Även om utvecklingen går åt rätt håll, så tyder mycket på att diskriminering av kvinnor i arbetslivet fortfarande förekommer. Enligt Medlingsinstitutet är det dock svårt att värdera diskrimineringens omfattning.¹¹ Det går exempelvis inte att säga att hela den oförklarade löneskillnaden mellan män och kvinnor - 4,2 procent 2019 - beror på diskriminering.

Vilken roll spelar normer?

Forskningen visar att normer spelar en viktig roll för de val vi gör. Kvinnor tjänar mindre, har lägre pensioner och startar företag i lägre utsträckning än män. Ser man till arbetslivet så gör normer idag att kvinnor befordras i lägre utsträckning än män, ombes utföra andra arbetsuppgifter än män och väljer andra yrken än män. Därutöver är kvinnor hemma med barn mer än män och utför mer obetalt hemarbete än män, vilket också påverkar kvinnors arbetsliv. Resultatet blir att kvinnor hamnar efter i löne- och pensionsutveckling och därmed får mindre ekonomisk makt över sina liv.

I de fall där kvinnors egenmakt och självbestämmande begränsas är det självklart politikens uppgift att bekämpa sådana krafter. Många gånger blir kvinnor och män inte tvingade till sina val. Normer ställer förväntningar och straffar de som inte agerar enligt förväntningarna genom socialt tryck, i flera val är det svårt att ha full information om konsekvenserna och vad som är förvalsalternativ påverkar också hur man väljer.

Vill politiken uppnå mer frihet för individen bör begränsningar och begränsande föreställningar kopplade till kön motverkas. Politiken kan utforma drivkrafter rätt, medvetengöra diskriminerande normer och därmed skapa en grund för förändring utan att politiken tvingar sig på.

11 (Medlingsinstitutet, 2020)

Reformer för fler i jobb

För att stärka jämställdheten på arbetsmarknaden behöver det löna sig bättre att jobba och välfärdstjänster såsom barn- och äldreomsorg behöver fungera väl.

Flexibel barnomsorg gynnar jämställdheten

Barnomsorg har historiskt varit en nyckel för att möjliggöra för kvinnor att arbeta mer utanför hemmet och därmed bidra till en större ekonomisk frihet och ökad jämställdhet. Globalt sett tenderar de länder som har en hög andel barn under tre år i barnomsorgen att vara de länder där andelen yrkesarbetande mödrar är hög.¹² Om vi i en framtid vill ta ytterligare steg mot ökad jämställdhet och frihet genom arbete - och i förlängningen en bättre fördelning av det obetalda hemarbetet, VAB-dagar och föräldraförsäkring - samtidigt som vi ser till barnets bästa behöver utbudet av barnomsorg i Sverige ses över för att öka valfriheten.

Erbjud barnomsorg från 6 månaders ålder

En mer flexibel barnomsorg skulle öka möjligheterna och flexibiliteten för kvinnors deltagande på arbetsmarknaden. Det skulle inte minst vara betydelsefullt i de familjer som inte har andra möjligheter att få avlastning inom familjen med barnen. I Sverige erbjuds barnomsorg först från ett års ålder, vilket är ovanligt sent i en internationell jämförelse.

I en majoritet av alla europeiska länder finns det någon form av barnomsorg för barn under ett år. Förutom Sverige är det bara Lettland, Slovenien och Norge som saknar barnomsorg för barn under ett år. Danmark är det land som garanterar en plats i barnomsorgen från tidigast ålder, med en lagstadgad rätt till barnomsorgsplatser från och med att barnet är 26 veckor gammalt. Sedan 20 år tillbaka finns det krav på danska kommuner att tillhandahålla barnomsorg för barn från ett halvår till skolstart. Danmark är också det land där flest barn under 3 år deltar i motsvarigheten till förskola.

En förutsättning för en dylik reform är att barnens bästa tillvaratas. I en brittisk studie från 2011 analyseras effekterna av tidig barnomsorg på barnens kognitiva, språkliga och beteendemässiga utveckling. En longitudinell studie genomfördes baserat på ett urval av 1 200 nyfödda barn, som sedan följdes till och med 18 månaders ålder. Studien visar att moderns socioekonomiska resurser och omsorg har stor effekt på barnens utveckling, men också att fler timmar i daghem har ett samband med högre kognitiv utveckling hos barnen. En särskild studie gjordes av de barn som gick på daghem, och av den framgår även att daghemmens kvalitet har betydelse för barnens utveckling.¹³ En svensk studie från 1992 visar att barn som började tidigt (före 1 års ålder) i daghem eller

¹² Riksdagens utredningstjänst

¹³ (Sylva, Stein, Leach, Barnes, & Malmberg, 2011)

familjedaghem presterade bättre i skolan då de var 8 respektive 13 år.¹⁴ I en rapport som har tagits fram på uppdrag av Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté och Skolverket har sammanlagt 58 svenska, skandinaviska och internationella studier om förskolan analyserats. Enligt rapporten visar ett stort antal av de refererade studierna att förskolan har en positiv betydelse för barns lärande och utveckling på både kort och lång sikt. I rapporten konstateras att internationell forskning visar att en förskoleverksamhet av hög kvalitet är särskilt betydelsefull för barn från missgynnade förhållanden, för utsatta barn och för barn från minoritetsgrupper.¹⁵

Sverige bör följa andra europeiska länders exempel samt vetenskaplig evidens, och erbjuda barnomsorg före 1 års ålder. Anpassat till det system som barnomsorgen bygger på i Sverige bör sådan barnomsorg erbjudas av kommunerna. Kommunerna är också de som har bäst inblick i och förståelse för i vilken form sådan barnomsorg bör ske. Skollagen bör därför ändras så att kommuner ska tillgängliggöra barnomsorg från 6 månaders ålder, istället för som idag från ett år. Förskoleavgift tillämpas. Kommunerna bör kompenseras av staten för hela nettokostnaden för barnomsorg innan 1 års ålder.

- 1. Erbjud barnomsorg från 6 månaders ålder.** Staten bör kompensera kommunerna för hela nettokostnaden för barnomsorg innan 1 års ålder.

14 (SOU, 2010:67)

15 (Vetenskapsrådet, 2015)

Erbjud barnomsorg på kvällar, nätter och helger

Kommuner ska idag sträva efter att erbjuda omsorg för barn under den tid de inte erbjuder förskola. Barnen ska då få omsorg så mycket som behövs utifrån föräldrarnas förvärvsarbete och familjens situation i övrigt. Kommunen behöver alltså inte erbjuda barnomsorg under kvällar, nätter, veckoslut eller i samband med större helger. Detta kan begränsa kvinnors möjlighet att delta på arbetsmarknaden.

Förskolan har vanligtvis öppet mellan kl 06.30-17.30 och stängt för planeringsdagar. Förskolan arbetar således efter mallen att föräldrarna arbetar kontorstider, men så ser inte arbetsmarknaden ut för stora grupper. Många kan inte välja sina egna arbetstider utan går på schema, exempelvis vårdpersonal och poliser, och riskerar därmed att bli förhindrad att ta ett arbete för att barnomsorg inte erbjuds de dagar och tider som krävs.¹⁶

I en kartläggning från Skolinspektionen 2016 framgår att 190 av Sveriges 290 kommuner erbjöd barnomsorg på obekväma tider.¹⁷ Det var vanligast att bedriva omsorgen på obekväma tider via en förskola: 80 procent av kommunerna som erbjöd omsorg på obekväma tider gjorde detta. Totalt 35 kommuner bedrev omsorgen på obekväma tider via pedagogisk omsorg eller en barnvårdare i hemmet. Flera av de kommuner som erbjuder omsorg på obekväma arbetstid har lång kö för att få en plats i verksamheten, och följderna blir därmed att föräldrar inte kan utnyttja kommunernas erbjudande om omsorg på obekväma tider. Av de kommuner som inte erbjöd omsorg på obekväma tider hade drygt var tredje kommun fattat ett beslut om att inte erbjuda detta.

Bristen på barnomsorg på obekväma arbetstid riskerar att negativt påverka kvinnors möjlighet att arbeta. För att öka valfriheten i barnomsorgen och möjlighet till kvinnors deltagande på arbetsmarknaden behöver utbudet om barnomsorg på obekväma arbetstid öka. Skollagen bör därför ändras så att kommuner ska tillgängliggöra barnomsorg på kvällar, nätter och helger. En sådan förändring ska dock inte innebära att man ska kunna utnyttja förskolans hela öppettider. Ett barn ska inte kunna vistas längre dagar på förskolan, utan andra tider som bättre kan anpassas till föräldrarnas arbetstid. För att inte belasta kommunsektorns redan ansträngda ekonomi föreslår vi att den statliga finansieringen av sådan barnomsorg ökas¹⁸ till att omfatta hälften av kommunernas kostnad för denna barnomsorg.

- 2. Barnomsorg ska erbjudas på kvällar, nätter och helger.** Öka den statliga finansieringen till att omfatta halva kommunernas kostnad för denna barnomsorg.

16 25 kapitlet 5 § skollagen

17 (Skolinspektionen, 2016)

18 Idag fördelas totalt 79 miljoner kronor jämt mellan kommunerna som ansöker, oavsett hur många platser som kommunerna beviljar. Genom att garantera hälften så vet kommunerna vad de får.

Barnbidraget och jämställdheten

Avskaffa bostadsbidraget och inför ett extra barnbidrag för ensamstående föräldrar

Det ska alltid löna sig att arbeta. Bostadsbidraget riskerar att göra att det inte lönar sig att arbeta mer, eftersom bidraget då riskerar att minska eller försvinna. Att människor med låga inkomster har höga marginaleffekter är skadligt för drivkrafterna att arbeta.

Riksrevisionen bekräftar detta i sin granskning *Bostadsbidraget - ur ett fördelnings- och arbetsmarknadsperspektiv*: "Ensamstående hushåll med barn möter marginaleffekter på 20 procent från bostadsbidraget för årsinkomster som överstiger 127 000 kronor. Dessa marginaleffekter kvarstår tills bostadsbidraget är reducerat till noll, vilket sker vid olika inkomst, beroende på hur högt bidrag hushållet är berättigat till."¹⁹

För unga hushåll utan barn är marginaleffekten hela 33 procent från bostadsbidraget, redan vid låga inkomster. Riksrevisionen granskade vad som händer med dessa hushåll när de förlorar bostadsbidraget vid 29-årsgränsen: "Den sammantagna tolkningen är att hushåll utan barn i genomsnitt kompenserar bortfallet av bostadsbidrag främst med förvärvsinkomst och att bostadsbidraget därmed har en viss negativ effekt på arbetsutbudet för unga hushåll utan barn."²⁰

Sammantaget har bostadsbidraget en negativ effekt på marginaleffekterna att arbeta, och bör därmed avskaffas. Ensamstående föräldrar, många av dem mammor, bör få en likvärdig ekonomisk standard, men utan att det missgynnar övergången till arbete. Det måste alltid löna sig att ta ett arbete, eller att gå upp i arbetstid. Därför föreslås att istället införa ett särskilt barnbidrag för ensamstående föräldrar. En möjlig utformning av en sådan reform presenteras i rapporten ESO 2010:8, Enkelt och effektivt - en ESO-rapport om grundtryggheten i välfärdssystemen²¹ där bostadsbidraget föreslås ersättas med ett ensamförälderstöd.

3. Avskaffa bostadsbidraget och inför ett extra barnbidrag för ensamstående föräldrar.

19 (Riksrevisionen, 2017), s. 8

20 (Riksrevisionen, 2017), s. 9

21 (Palmer & Pettersson, 2010)

Ta bort flerbarnstillägget i barnbidraget och ersätt med förstärkt jobbskatteavdrag

Flerbarnstillägget är ett extra tillägg på barnbidraget som ökar för varje barn. För två barn innebär det 150 kronor extra i månaden, men beloppet ökar snabbt. Familjer med sex barn får 4 240 kronor extra i månaden. Totalt får de alltså 11 740 kronor i månaden i barnbidrag. Magnus Henrekson, professor i nationalekonomi och VD för Institutet för Näringslivsforskning (IFN), skriver tillsammans med andra forskare i en debattartikel:²²

”Flerbarnstilläggen innebär en signal att staten vill stimulera till större familjer, vilket blir ytterligare hinder för integrationen av speciellt nyanlända kvinnor från länder med höga födelsetal. De riskerar att få stanna hemma i många år och missar kontakt med det svenska samhället och att lära sig svenska. Det är just kvinnor som har svårast med integrationen, så det vore ett stort framsteg om de istället för att skaffa många barn kom ut i samhället för utbildning och arbete.”

Riksrevisionen har också nyligen granskat²³ flerbarnstillägget, och konstaterar att träffsäkerheten i bidraget försämrades 2005 när gränsen för flerbarnstillägg sänktes från tre barn till två barn. Riksrevisionen föreslår bland annat att kostnadseffektiviteten skulle kunna öka om pengarna istället fördelades till ensamstående föräldrar, som också är överrepresenterade bland ekonomiskt utsatta barnfamiljer (se förslaget ovan).

Att fasa ut flerbarnstillägget är således en bra reform för att minska de ekonomiska incitamenten för utrikesfödda kvinnor att vara borta längre från arbetsmarknaden. Ersätt det istället med ett förstärkt jobbskatteavdrag, som gör det mer lönsamt att arbeta.

4. Ta bort flerbarnstillägget i barnbidraget och ersätt det med ett förstärkt jobbskatteavdrag.

22 (Henrekson, 2021)

23 (Riksrevisionen, 2020a)

Förutsättningar för ett mer hållbart föräldraskap

Frågor om samhällets ekonomiska stöd runt föräldraskap aktualiserar frågor om individens frihet, ekonomisk jämställdhet och samhällets funktionssätt. Föräldraförsäkringen är till för både föräldrar och barn: föräldrar ska kunna arbeta och barn ska ges förutsättningar för att kunna vara med sina föräldrar.

Kvinnor är sjukskrivna i dubbelt så hög utsträckning som män, och risken för utmattningssyndrom är högre för kvinnor med barn i åldern 3-8 år.²⁴ En tänkbar förklaring är att kvinnor kämpar för att få ihop livspusslet med arbete, barn och obetalt hemarbete att gå ihop. En europeisk studie bekräftar sambandet mellan hög sjukskrivning och dubbelarbete.²⁵ En annan studie lyfter att ett större omsorgsansvar kan medföra ett minskat välbefinnande²⁶ i form av ökad stress. Längre fram i rapporten finns förslag rörande sjukskrivningstal.

Större flexibilitet att överföra föräldrapenning

Idag är det möjligt för föräldrar att överlåta sina dagar till en make, maka, sambo eller registrerad partner, men inte till någon närstående som man inte bor med. En utökad möjlighet att föra över dagar till andra närstående skulle underlätta för många stjärnfamiljer och livspusslet för många familjer. Dagens 90 reserverade dagar för respektive förälder ska fortsatt inte kunna föras över.

- 5. Större flexibilitet att överföra dagar till andra personer i barnets närhet, exempelvis släktingar, partners eller annan närstående.**

Fler dubbeldagar

År 2012 införde Sverige de så kallade dubbeldagarna, vilket innebär att båda föräldrarna kan ta ut föräldrapenning samtidigt. Genom att pappan kan stanna hemma tillsammans med mamman, kan mamman både vila och uppsöka vård för eventuella komplikationer efter födseln. Pappans närvaro i hemmet tillsammans med mamman kan också minska hennes ensamhet och stress.

En studie av dubbeldagarna visar att reformen gav ökad sannolikhet att pappor tar ut mer föräldraledighet och positiva effekter för mammors hälsa genom att minska både antalet födselrelaterade komplikationer och mängden antibiotika och läkemedel mot stress som skrivs ut sex månader efter förlossningen.²⁷

Idag finns det 30 dubbeldagar, som kan nyttjas av föräldrarna under barnets första år. Efter att barnet fyllt ett år kan bara en förälder i taget ta ut föräldrapenning. Genom att införa fler dubbeldagar och tillåta föräldrar att använda

24 (Försäkringskassan, 2020)

25 (Nilsen W. , Skipstein, Østby, & Mykletun, 2017)

26 (Stanfors & Welander Tärneberg, 2020)

27 (Persson & Rossin-Slater, 2019)

dessa senare än bara första året skapas ökad flexibilitet för föräldrar att få ihop livspusslet.

6. **Gör alla dagar med föräldrapenning till dubbeldagar, det vill säga möjliggör för föräldrarna att vara hemma samtidigt.**
7. **Utöka tiden med dubbeldagar till första två åren efter födseln.**
8. **Inför samtidigt en begränsning så att ingen enskild förälder kan vara hemma mer än ett år sammanhängande.**

Utökat RUT-avdrag

Kvinnor står för en större del av det obetalda hemarbetet. Det gör stor skillnad i ett längre perspektiv: en halvtimmes hushållsarbete om dagen motsvarar upp emot 5 års obetalt hemarbete under ett yrkesliv. RUT-avdraget har bidragit till en ökad jämställdhet i många familjer, när fler fått råd att köpa in avlastning med obetalt hemarbete, och kvinnor därmed kunnat arbeta mer.

Det bekräftas i Riksrevisionens granskning av reformen: ”hushåll med sammanboende par i åldern 26-56 år /../ (som hade fått rutavdrag med minst 5 000 kronor under året) ökade i genomsnitt sin sammanlagda arbetsinkomst med 2,5 procentenheter mer än liknande hushåll som inte hade köpt några ruttjänster. Det motsvarar omkring 27 000 kronor för ett genomsnittligt hushåll. Ökningen finns framför allt i barnfamiljer.”²⁸ Familjer som fått råd att köpa in avlastning med obetalt hemarbete och har valt att göra det, har samtidigt gått upp i arbetstid. Det gynnar kvinnors livsinkomst och därmed makt över sitt eget liv. Att utöka RUT-avdraget, genom att höja taket och samtidigt bredda vilka tjänster som ingår, skulle troligen bidra till ökad jämställdhet.

9. **Utöka RUT-avdraget, för att underlätta för fler familjer att få livspusslet att gå ihop.**

Sorgepeng vid missfall och spädbarnsdöd

I Nya Zeeland och Indien finns en särskild statlig ersättning för kvinnor som får missfall. I Nya Zeeland infördes nyligen lagen som ger kvinnan, och en eventuell partner, rätt till tre dagars ledighet för att sörja.

Det finns ingen officiell statistik över antalet missfall i Sverige, men uppskattningsvis mellan 15 till 20 procent av alla graviditeter slutar i missfall. Enligt denna schablonmässiga beräkning skulle det troliga antalet missfall ligga omkring 20 000-30 000 stycken per år i Sverige. 80 procent av missfallen sker innan vecka 12.

Plötslig spädbarnsdöd är mycket ovanligt: i Sverige är det ungefär 1 barn på 6000 som dör i plötslig spädbarnsdöd.

28 (Riksrevisionen, 2020b)

Idag finns möjligheten som förälder att sjukskriva sig, men då med en karensdag. Arbetsgivaren bekostar sjukledigheten de första 14 dagarna. Förslaget om sorgepeng vid missfall och spädbarnsdöd innebär att en ny statlig ersättning införs.

- 10. Inför en sorgepeng med 3 dagars ersättning till en kvinna som får missfall eller där barnet dör i plötslig spädbarnsdöd. Rätten ska även gälla hennes eventuella partner.**

Förutsättningar för ett mer jämställt föräldraskap

Politiken påverkar i hög grad hur föräldraskapet ser ut genom de olika bidrag som är kopplade till föräldraskapet: föräldraförsäkring, barnbidrag och vård av sjukt barn (VAB). Det är först när ett par får sitt första barn som det uppstår betydande och varaktiga könsskillnader i inkomst- och löneutveckling. Kvinnors större familjeansvar, manifesterat i längre föräldraledighet, högre sannolikhet för deltidarbete och högre frånvaro på grund av egen och barns sjukdom, saktar ner kvinnors lönetillväxt och karriärmöjligheter. Kvinnors högre frånvaro under småbarnsåren minskar dessutom möjligheten att inneha värlönlade jobb med höga krav på närvaro.²⁹ I förlängningen påverkar det även kvinnors pensioner.

När kvinnan tar ett större ansvar tidigt är sannolikheten stor att hon fortsätter att göra det även senare; barnen blir helt enkelt präglade av henne. En undersökning av Folkhälsomyndigheten visar att tonåringar i högre utsträckning vänder sig till sin mamma med problem. Forskningsstudier pekar på ett samband mellan föräldraledigheten och senare relation till barnen.³⁰

När kvinnan tar ett större ansvar för hemmet tidigt är sannolikheten stor att hon fortsätter att göra det. Kvinnor och män arbetar lika mycket, men kvinnor lägger 5-6 timmar per vecka mer på obetalt hemarbete och omsorg om de gemensamma barnen. Även här visar forskningen på ett samband med föräldraledigheten.

Tydliggör råd om amning

En viktig faktor som förklarar varför kvinnor tar ut en större föräldraledighet tidigt är föreställningar om amning. Professor Agnes Wold och barnläkare Cecilia Chrapkowska skriver att svenska föräldrar är ”impregnerade med propaganda om vikten av bröstmjolk”, trots att skillnaden i hälsoeffekter mellan amning och bröstmjölksersättning är obetydlig.³¹ Även professorerna Emily Oster har gjort en genomgång av tillgänglig evidens och drar slutsatsen att amning verkar ha vissa positiva hälsoeffekter för både spädbarn och mamma, men att dessa är för små för att underbygga det entydiga fokus på amning som finns i många länder.³²

- 11. Tydliggör att råd om amning ska ges på rent vetenskaplig grund, i enlighet med hälso- och sjukvårdslagen.**

Ta bort snabbhetspremien

Snabbhetspremien är en regel som gör att kvinnor som får sitt andra barn inom 2,5 år efter det första ofta får högre föräldrapenning än dem som får sitt andra barn senare. Långvarig frånvaro från arbetsmarknaden gör det svårare att åter-

29 (Azmat, Hensvik, & Rosenqvist, 2020)

30 (Somnell, 2021)

31 (Chrapkowska & Wold, 2017)

32 (Oster, 2021)

vända till arbete. I en studie från IFAU framgår att den höjda ersättningen från snabbhetspremien leder till ett mindre jämställt uttag av föräldraledigheten till kvinnans nackdel.³³ Då snabbhetspremien leder till ett mindre jämställt uttag av betald föräldraledighet skulle ett borttagande av denna premie bidra till att kvinnor är borta en kortare tid från arbetsmarknaden och därmed till högre inkomst och pension.

12. Ta bort snabbhetspremien i föräldraförsäkringen.

Bättre information om de ekonomiska effekterna av föräldraledighet och VAB

Hur mycket varje förälder ska vara föräldraledig är ett val som görs få gånger i livet och där konsekvensen på exempelvis pensionen kommer långt efter. Det går alltså inte skaffa sig erfarenhet om konsekvenserna vilket gör det extra viktigt att information om de uppskattade konsekvenserna av att vara borta från jobbet ges tydligt innan valet görs. Skulle mer information ges vid planering av föräldraledighet, exempelvis en beräkning av hur mycket ledigheten påverkar både lön och pension, skulle kanske valen se annorlunda ut.

Informationen om besluts långtgående konsekvenser påverkar hur vi väljer att agera. Ju mer information en individ har desto mer rationellt kan den agera. Därför bör informationen om föräldraledighetens och vård av sjukt barns effekter på lön och pension komma föräldrar till del när de planerar sin föräldraledighet.

33 (Moberg, 2019)

Det bör vara möjligt att på Försäkringskassans hemsida göra en individuell uträkning av effekterna av föräldraledighet och VAB på livsinkomst.

13. BVC får i uppdrag att informera föräldrar om de långsiktiga statistiska sambanden mellan föräldraledighet och anknytning till barnet samt ansvar för det obetalda hemarbetet.
14. Ge Försäkringskassan i uppdrag att tillhandahålla ett verktyg som räknar ut vilken effekt som föräldraledighet och VAB får på livsinkomsten.

Inför reserverade dagar också för de som saknar SGI

Idag finns 90 reserverade dagar med föräldrapenning, som inte kan föras över till den andra föräldern. Eftersom de reserverade dagarna är på sjukpenningnivå så omfattar de inte personer som saknar sjukpenninggrundande inkomst (SGI), vilket bland annat innebär att många utrikes födda som ännu inte arbetat och därmed inte fått någon SGI i Sverige inte omfattas av de reserverade dagarna.

15. Inför 90 reserverade dagar med föräldrapenning, också för de som saknar sjukpenninggrundande inkomst.

Begränsa fler av föräldraförsäkringens dagar till de första två åren

Alliansregeringen införde 2014 en begränsning som innebär att maximalt 96 av totalt 480 kan sparas till efter barnets fyraårsdag. Föräldrapenningen bör ytterligare koncentreras till tiden för barnets födelse och de första två åren i barnets liv. Detta ligger i linje med huvudsyftet med föräldrapenningen: att möjliggöra för föräldrar att kombinera familjeliv och arbetsliv bland annat genom att kompensera för inkomstbortfall från arbetet på grund av ledighet i samband med ett barns födelse eller adoption.

Då män i större utsträckning än kvinnor tar ut föräldrapenning senare i barnets liv bedöms detta medverka till en jämnare fördelning av föräldrapenningen mellan föräldrarna och innebära att män uppmuntras att använda en större andel av föräldrapenningen när barnet är litet.

Under barnets första två år tog kvinnor med barn födda 2015 ut 9 månaders föräldraledighet och män tog ut 2,2 månader. En uppskattning från TCO visar däremot att kvinnor med barn födda 2015 i genomsnitt är borta 14,5 månader från arbete på grund av föräldraledighet och män respektive 3,8 månader. Detta visar att många sparar på föräldrapenningen för att förlänga ledigheten.³⁴

16. Inför en begränsning så att enbart 100 av totalt 480 dagar går att spara till efter barnets tvåårsdag.
17. Det bör även utredas om, och i så fall hur, möjligheten till förlängd föräldraledighet genom obetalda dagar bör begränsas.

34 (TCO, 2021)

Våra karriärval

Kvinnors möjligheter på arbetsmarknaden

Idag är det inte främst vid lönesättning som kvinnor får sämre förutsättningar än män, utan när arbetsinnehåll fördelas och vid befordringar, som i sin tur är bakomliggande faktorer för lönen.

Krav på arbetsgivare att genomföra karriärkartläggningar

Idag är arbetsgivare skyldiga att göra en årlig lönekartläggning. Lagstiftningen om lönekartläggning finns i diskrimineringslagen (2008:567): arbetsgivare ska arbeta för att upptäcka, åtgärda och förhindra löneskillnader som har samband med kön. Riksrevisionens utvärdering av lönekartläggningarna konstaterar att lönekartläggningarna sällan leder till att osakliga löneskillnader upptäcks, men att de samtidigt innebär en stor administrativ börda för arbetsgivarna.³⁵ Det är inte så konstigt då huvuddelen av löneskillnaderna mellan kvinnor och män kan förklaras när man viktat för chefskap, arbetsinnehåll och arbetstidsomfattning. Endast 0,5 procent löneskillnad bland statligt anställda var oförklarlig år 2019.³⁶

Kvinnor befordras inte i samma utsträckning som män. Forskning visar att kvinnor utvärderas på erfarenhet och män på potential. Det bekräftas i en studie av ett chefsutvecklingsprogram i en svensk bank, där 115 av de 125 toppcheferna var män.³⁷ Kvinnornas potential som chefer baserades på visade prestationer och befintlig kompetens i relation till kraven vid en första chefsposition, medan männens potential baserades på uppfattningar om framtiden där männen med träning och mognad förväntades bli chefer.³⁸ Anne Boschini skriver i en rapport till Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi att befordringsdiskriminering inte går att utesluta som möjlig förklaring till den låga andelen chefer som är kvinnor och att det behövs mer forskning på området.³⁹

Därför bör kartläggningar genomföras för att komma åt befordringsdiskriminering.

- 18. Utred om lönekartläggningar kan förenklas och anpassas efter arbetsgivarnas storlek.**
- 19. Genomför karriärkartläggningar.**
- 20. Initiera forskningsprogram om befordringsdiskriminering.**

35 (Riksrevisionen, 2019)

36 (Arbetsgivarverket, 2021)

37 (Linghag, 2009)

38 (Wahl, Holgersson, Linghag, & Regnö, 2014)

39 (Boschini, 2017)

Genomför tidsanvändningsstudier på arbetsplatsen

Forskning från USA visar att kvinnor lägger mer tid på arbetsplatsen på uppgifter som i lägre utsträckning leder till en befordran, exempelvis att anordna julfesten, och mindre tid på uppgifter som ger nya rader på CV:t, jämfört med män. Så kallade "low-promotability tasks" eller "hemarbete på kontoret" är uppgifter som behöver göras, men som alla föredrar om det är någon annan som gör.⁴⁰ Forskarna visar att i grupper med både män och kvinnor är kvinnorna mer benägna att ta på sig och tacka ja till denna typ av uppgifter. Kvinnorna blir också oftare ombudda att utföra dem, både av manliga och kvinnliga chefer. I enkönade grupper försvinner könsskillnaden, det vill säga männen är lika benägna att ta på sig den här typen av uppgifter som kvinnorna.⁴¹

SCB bör, utöver tidsanvändningen i hemmet, också få i uppdrag att undersöka tidsanvändningen på arbetet för att fånga en eventuell snedfördelning av "low-promotability tasks".

21. SCB:s tidsanvändningsstudier vidgas för att även inkludera tidsanvändningen på arbetsplatsen.

40 "High-promotability tasks" är uppgifter som leder till rader på CV:t, till exempel uppgifter som åstadkommer goda försäljningsresultat inom näringslivet, eller den egna forskningen inom akademien. "Low-promotability tasks" är alla andra uppgifter, till exempel att ordna julfesten. (Babcock, Recalde, & Vesterlund, 2017)

41 (Babcock, Recalde, & Vesterlund, 2017)

Rekrytering till kvinnodominerade yrken

Inom kvinnodominerade yrken som vård, omsorg, skola och socialtjänst råder stor brist på personal. Skolor och förskolor är tvungna att anställa medarbetare som inte är behöriga. Nästan alla regioner redovisar brist på sjuksköterskor, barnmorskor och psykologer.⁴² Enligt Skolverkets lärarprognos 2019 kommer det saknas 45 000 behöriga lärare och förskollärare till 2033.⁴³ Enligt fackförbundet Visions socialchefsrapport 2020 uppger 35 procent av socialcheferna att de generellt har svårt att rekrytera medarbetare till socialtjänstens verksamheter.⁴⁴

Olika regeringar har försökt locka fler studenter att välja utbildningar inom bristyrken genom att öka antalet utbildningsplatser. En granskning gjord av Riksrevisionen visar att detta gett svaga resultat.⁴⁵ En förklaring är att problemet snarare har varit brist på sökande än brist på utbildningsplatser. Vidare skriver Riksrevisionen att en utbyggnad kan vara effektiv om det finns många behöriga sökanden, men att insatser, då det saknas behöriga studenter, bör fokusera på att öka genomströmningen och antalet examinerade.

Minska platser på utbildningar till yrken där det inte råder brist

Ett sätt att öka antalet behöriga sökanden är att se över kurs- och programutbudet vid samtliga lärosäten och minska antalet utbildningsplatser till utbildningar där det inte råder brist. Sådana förändringar bör göras tillsammans med samtliga lärosäten och med yrkeshögskolan.

- 22. Bygg ut antalet utbildningsplatser inom bristyrken genom att minska antalet utbildningsplatser där det inte råder brist.** Sådana förändringar bör göras tillsammans med samtliga lärosäten och med yrkeshögskolan.

Nationell samordning för att säkerställa rekryteringsbehovet

Offentlig sektor har stora rekryteringsbehov vilket medför både kostnader i form av inköp av hyrpersonal och produktionsbortfall i till exempel vården i form av stängda vårdplatser och låg tillgänglighet. Det finns en krisinsikt bland kommuner och regioner om problemen, men frågan som vi ställer oss är ifall det finns kraft i hela landet att kunna genomföra arbetsmiljöförbättringar, erbjuda scheman som skapar balans mellan arbete och fritid. Det gäller inte minst i regioner där arbetskraften sjunker på grund av åldrande befolkning och utflyttning. För att tillgången till arbetskraft ska vara så likvärdig som möjligt föreslår vi att det bör införas en nationell samordning och strategi av långsiktig planering för att säkerställa rekryteringsbehovet till vård, omsorg, skola och socialtjänst.

- 23. Nationell samordning och strategi för att säkerställa rekryteringsbehovet till vård, omsorg, skola och socialtjänst.**

42 (Socialstyrelsen, 2019)

43 (Skolverket, 2019)

44 (Vision, 2020)

45 (Riksrevisionen, 2021)

Förändrat studiemedelssystem

Beräkningar från OECD visar att genomsnittlig ålder i Sverige för kandidatexamen är 28,3 år och för masterexamen 30,2 år. För individen innebär ett sent inträde på arbetsmarknaden ett större tryck att spara till den egna pensionen. För samhället i stort innebär det brist på kvalificerad arbetskraft.⁴⁶ För att öka genomströmningen på utbildningar behöver studiemedelssystemet förändras. Det behövs incitament att avsluta sin grundutbildning inom utsatt tid. Därför föreslår vi att bidragsdelen ersätts med ett lån, för den som inte är klar med sin grundutbildning inom utsatt tid. Det kan dock finnas godtagbara skäl för att en student inte blir färdig med sin grundutbildning inom utsatt tid, till exempel sjukdom eller andra personliga orsaker, vilket förutsätter en möjlighet att göra avsteg.

24. För den som inte är klar med sin grundutbildning inom utsatt tid bör bidragsdelen ersättas med ett lån.
25. Det kan även finnas anledning att titta på om räntan bör vara högre för de som inte blir färdiga med sin utbildning i utsatt tid.

Högre studiemedel för studerande till bristyrken

Matchningen till arbetsmarknaden måste förbättras och fler studenter behöver välja utbildningar som leder till jobb, men det räcker inte att utöka antalet utbildningsplatser om få söker sig till utbildningarna. Ytterligare ett sätt att göra det mer lönsamt att välja utbildningar inom bristyrken är att ha ett högre studiemedel inom ett antal bristyrken och ha ett lägre studiemedel inom utbildningar branscher där det inte råder brist eller där många inte kommer i arbete efter avslutade studier.

26. Utred möjligheten att differentiera studiemedel, så att den som läser en utbildning till bristyrke får ett högre studiemedel.

46 (Skandia, 2018)

Kvinnors livsinkomst

Jämställda pensioner

Inkomstgapet mellan kvinnor och män är som störst för pensionärer. När den disponibla inkomsten för personer över 65 år undersöks är inkomstgapet sammanlagt 26 procent.⁴⁷ Vad beror det på?

Det svenska pensionssystemet är finansiellt stabilt och utöver allmän pension har 9 av 10 också tjänstepension. Pensionssystemet gör inte skillnad på män och kvinnor, utan problemen med ekonomiska ojämställdheten finns främst på arbetsmarknaden. Ett avgörande faktum är att män tjänar mer än kvinnor i lön under sitt liv, vilket oftast beror på olika yrkesval. Då kvinnor i högre utsträckning än män också har mer ledighet och bortavaro av olika skäl under sitt yrkesliv så påverkar detta sammantaget pensionen på ett påtagligt sätt. Kvinnor har i genomsnitt 90 procent av männens lön och får i genomsnitt drygt 21 procent lägre pension än män vid 65 år. Den allmänna pensionen⁴⁸ är för kvinnor i snitt 12 200 kronor per månad och för männen 15 500 kronor.

Intjänandet av pensionsrätter skiljer sig tidigt åt mellan män och kvinnor, men är allra störst är skillnaden mellan åren 35 - 55. Det innebär att männen då har högre lön, och därmed högre avsättning till pensionen. Den allmänna pensionen jämnar dock något ut skillnaden i intjänandet, medan tjänstepensionen ökar denna skillnad, främst för att män har högre löner. Pensionsgapet för allmän pension och tjänstepension är så stor som 31 procent mellan män och kvinnor.

Den viktigaste reformen för att höja kvinnors pensioner är att öka kvinnors deltagande på arbetsmarknaden, men det tar tid. Pensionsgapet mellan män och kvinnor har minskat med 5 procentenheter jämfört med årskull 1938, men med nuvarande minskningstakt sluts gapet år 2062 när årskull 1997 fyller 65 år.⁴⁹ Flera reformer har i denna rapport presenterats för att göra arbetslivet mer jämställt och därmed i förlängningen även pensionerna, men i detta avsnitt presenteras även reformer som på ett mer direkt sätt kan bidra till ökad jämställdhet i utbetalningar av pensionen.

Skattereduktion för privat pensionssparande

Eget skatteförmånligt pensionssparande är viktigt ur två perspektiv. Dels för att få högre pension, dels för att staten signalerar vikten av att tidigt själv se över sin situation som pensionär. Om man till exempel går ner i arbetstid under småbarnsåren kan detta kompenseras med att man själv - eller ens partner - sparar extra till ens pension.

47 (Socialdepartementet, 2016)

48 Inkomstpension, tilläggspension, premiepension och garantipension

49 (Folksam, 2016)

Fram till år 2016 fanns privat pensionssparande i Sverige med avdragsrätt från förvärvsinkomsten. Exempelvis år 2010 sparade mer än 2 miljoner personer i privata pensionssparanden, till ett uppskattat värde av avdraget till 11,5 miljarder. Drygt 1,1 miljoner av dessa sparare var kvinnor och storleken på skatteavdraget var ungefär lika mellan män och kvinnor.

I en rapport från Kommunal framgår att hälften av deras pensionerade medlemmar har en privat pensionsförsäkring, som i genomsnitt ger en månadsutbetalning på 1 800 kronor.⁵⁰ Det motsvarar 13 procent av deras totala pension och har därmed en stor betydelse för deras ekonomiska standard.

Avdraget var länge mycket förmånligt, men senare år begränsat till 12 000 kr per år och upphörde 2016 (förutom för de som saknar tjänstepension i sin anställning eller näringsverksamhet). Trots detta fortsätter andra att pensionsspara, främst kvinnor, trots att de nu betalar skatt dubbelt på dessa sparpengar: först vid intjänandet och sedan vid utbetalningen av pensionsförsäkringen. Detta visar att många är villiga att ta ansvar för sin pension. Därför tror vi att ett återinförande av ett låst pensionssparande med skatteavdrag ger högre pensioner. Exakt utformning behöver utredas, men bör vara en reduktion i beloppet man betalar i skatt, som exempelvis ränteavdraget, så det inte bara gynnar dem som betalar statlig inkomstskatt.

27. Inför en skattereduktion för privat pensionssparande.

Utöka möjligheten att dela pensionen

Idag finns möjlighet för registrerade partners att föra över sin premiepensionsrätt till sin maka, make eller registrerade partner. I princip alla överföringar (98 procent) som görs är från mannen till kvinnan. År 2018 gjordes endast 12 969 överföringar⁵¹, vilket tyder på att informationen om möjligheten inte är tillräckligt utbredd.

Möjligheten att föra över premiepensionen är en möjlighet för familjer att exempelvis kompensera för att kvinnan tar ett större ansvar för familjen, och därmed tjänar in mindre pension under småbarnsåren. Möjligheten till delning av premiepensionen borde utökas till samborelationer och personer som har gemensamma barn. Du kan idag bara föra över premiepensionsrätter du tjänar in under det år du begär överföringen och åren därefter, men det går inte att föra över den premiepension som redan har tjänats in.

En utredning bör tillsättas för att se om det går att utöka möjligheterna att dela premiepensionen. Utredningen bör även titta på om premiepensionen automatiskt ska delas mellan gifta makar, sambos och personer som har gemensamma barn och att de som inte vill tillämpa denna regel aktivt skall begära detta. Utredningen bör även se om det går att möjliggöra överföring av redan intjänad premiepension.

50 (Kommunal, 2017)

51 (Kirs & Berglöf, 2020)

28. Utöka möjligheten att dela premiepensionen för sambos och de med gemensamma barn.
29. Utred möjligheten att automatiskt dela premiepensionen samt att dela redan intjänad premiepension.
30. Utred möjligheten att automatiskt dela den intjänade pensionen mellan föräldrar under VAB och föräldraledighet.

Mer av pensionen bör ingå vid bodelning och skilsmässa

Med dagens regler ingår privata pensionsförsäkringar i bodelningen, men inte tjänstepensionen. Mer av mannens och kvinnans intjänade pensionsrättigheter bör läggas ihop och fördelas lika i samband med skilsmässa och bodelning.

31. Utred hur mer av pensionen kan ingå vid en bodelning.

Bättre information om effekten av våra val

Då så mycket under vårt arbetsliv styr vilken pension vi får, så bör informationen från Pensionsmyndigheten och Försäkringskassan intensifieras om pensionseffekterna av minskad arbetstid. Exempelvis uttag av olika former av föräldradagar och att arbeta deltid. Kunskapen är dålig, och det är viktigt att man ha god information om vad det innebär att inte arbeta. Forskning visar att information om våra val och designen av valalternativen spelar stor roll för vilka val vi gör.⁵²

52 (Kahneman, 2013)

I ett experiment undersöktes hur anställda på ett stort amerikanskt företag agerade när de ställdes inför ett erbjudande om att gå med i ett företagssponsrat pensionssparande. För sparande upp till sex procent sköt arbetsgivaren till motsvarande hälften av det sparade beloppet. Ett lockande erbjudande alltså. Experimentet bestod i att en grupp var tvungna att aktivt anta erbjudandet genom att fylla i ett formulär. Den andra gruppen fick istället fylla i ett formulär om de inte ville ha erbjudandet. Alla deltagare i båda grupperna är alltså lika fria att anta eller avvisa erbjudandet. Skillnaden mellan grupperna var dock stora. I gruppen som var tvungna att fylla i formuläret för att anta erbjudandet gick 49 procent med. I gruppen som var tvungna att fylla i för att avvisa erbjudandet gick hela 86 procent med. Båda grupper var lika fria att göra det ena eller det andra valet, men vad som är förvalsalternativ kan göra stor skillnad.

Denna erfarenhet borde utgöra grund för hur informationen presenteras på Försäkringskassans hemsida.

32. Inför ett digitalt verktyg där man enkelt kan räkna fram vad frånvaro från arbetsmarknaden får för effekt på den framtida pensionen.

Ökat ägande bland kvinnor

Att kvinnor har lägre lön, arbetar deltid i större utsträckning, är föräldralediga och vårdar sjuka barn och anhöriga och går i pension tidigare, påverkar givetvis också ägandet. Kvinnor äger i snitt hälften av vad män äger i Sverige, summerar tankesmedjan Ownershift.⁵³ Av totala kapitalinkomster i Sverige står kvinnor för knappt en tredjedel.⁵⁴

Att kvinnor exempelvis bara heläger 14 procent av fastigheterna i Sverige påverkar också möjligheten att använda fastigheten som säkerhet för att förverkliga en affärsidé. Men kvinnors mindre ägnade får även reella effekter på kvinnors frihet: en av fem kvinnor menar att hon inte skulle ha råd att skilja sig, om hon skulle vilja.⁵⁵ Det är en inskränkning i kvinnors frihet att fatta beslut om sitt eget liv.

Mer undervisning i privatekonomi i skolan

Det finns flera skäl till kvinnors lägre ägande. Att kvinnor tjänar mindre och har ett mindre sparande påverkar givetvis ägandet, men det finns även andra faktorer.

Grundläggande finansiell läskunnighet och räknefärdighet har visat sig viktigt för att fatta kloka ekonomiska beslut.⁵⁶ Dessa personer är bättre på att spara, hantera lån och skulder och är bättre på att planera för sin pension och förmögenhet.

53 (Heikensten, Waxin, Sundåker, & Hammarberg, 2019)

54 (SCB, 2020)

55 (Danskebank, 2021)

56 (Atkinson & Messy, 2012)

En studie av tolv OECD länder, exklusive Sverige, visar att kvinnor som grupp har mindre finansiell läskunnighet än män, och dessa könsskillnader har visat sig vara en viktig förklaring till skillnader i förmögenhet och investeringsbeslut. Även i Sverige finns observerade könsskillnader i finansiell läskunnighet⁵⁷ och studier visar att det påverkar deltagande på aktiemarknaden.⁵⁸

33. Mer undervisning i privatekonomi i grundskolan.

Bättre offentlig statistik om ägande

Bara genom att få bättre kunskap om ägande kan vi långsiktigt få till en förändring. Sverige behöver mer könssupplad statistik om ägande: Bolagsverket, Tillväxtverket, SCB, Lantmäteriet är exempel på myndigheter som bör få uppdrag att tillhandahålla ytterligare könssupplad statistik.

Dessutom behövs mer internationella jämförelser om ägande. Sverige bör driva på inom OECD för studier om ägande.

34. Bättre offentlig statistik om ägande i Sverige.

35. Sverige bör driva på inom OECD för studier om ägande.

57 (Skagerlund, Lind, Strömbäck, & Tinghög, 2018)

58 (Almenberg, 2015)

Sjukskrivningar och arbetsvillkor i kvinnodominerade yrken

Kvinnor rapporterar i betydligt större utsträckning att man mår psykiskt dåligt och kvinnor är sjukskrivna i nästan dubbelt så stor utsträckning som män, vilket också får konsekvenser för livsinkomster och framtida pension.

Risken för utmattningssyndrom är större för kvinnor med barn i åldern 3-8 år.⁵⁹ En tänkbar förklaring är att det är svårt för kvinnor att få ihop livspusslet med arbete, barn och obetalt hemarbete. En europeisk studie bekräftar ett samband mellan hög sjukskrivning och dubbelarbete.⁶⁰

Sjukfrånvaron är som högst inom vård- och omsorgsyrken samt för sociala tjänster, där en majoritet av de sysselsatta är kvinnor.⁶¹ Inom branschen finns ingen skillnad mellan könen. Vid samma typ av arbetsmiljöbelastning upplever kvinnor och män som utför samma arbetsuppgifter också arbetsrelaterad psykisk ohälsa i ungefär samma omfattning.

Enligt en rapport av riksdagens utredningstjänst (RUT) har sjukfrånvaron i offentlig sektor ökat under perioden 2010-2018. Sjukfrånvaron har ökat över tid för både kvinnor och män inom den offentliga sektorn. Under hela perioden har sjukfrånvaron både i absoluta tal och procentuellt varit högre för kvinnor än för män. Det gör att skillnaderna mellan kvinnors och mäns sjukfrånvaro på en övergripande nivå var högre 2018 än vad den var 2010. Såväl bland kvinnor som män är sjukfrånvaron högst i kommunerna inom den offentliga sektorn.

Det finns regionala och lokala variationer i sjukfrånvaron, men enligt riksdagens utredningstjänst har kvinnors sjukfrånvaro aldrig varit lägre i något län eller någon kommungrupp än vad männens sjukfrånvaro var som högst i något län eller någon kommungrupp 2010 respektive 2018.

Försäkringskassans statistik över antal sjukskrivningsdagar per förvärvsarbetande inom olika yrkesgrupper visar att bland yrkesgrupperna med relativt hög sjukfrånvaro återfinns kvinnodominerande yrkesgrupper såsom arbetsförmedlare, barnskötare, fritidspedagoger, förskollärare, sjuksköterskor, socialförsäkringshandläggare, socialsekreterare och undersköterskor.

Enligt en rapport från Försäkringskassan så finns det inom vård, omsorg och sociala tjänster i hög grad psykosociala arbetsmiljöbelastningar, men även fysiska belastningar samt hot och våld. I utbildningssektorn är risken för sjukskrivning högst inom förskole- och grundskoleutbildning, men problem med arbetsmiljö och sjukfrånvaro inom utbildningssektorn är inte tydligt avgränsat till vissa yrkesgrupper.

59 (Försäkringskassan, 2020)

60 (Nilsen W. , Skipstein, Østby, & Mykletun, 2017)

61 (Försäkringskassan, 2020)

Enligt Försäkringskassan framgår också att personalsammansättningen i form av exempelvis kön, yrke och ålder förklarar att sjukfrånvaron är högre inom den offentliga sektorn än inom den privata sektorn. Inom den offentliga sektorn finns det yrkesgrupper med relativt hög andel kvinnor och som har arbetsuppgifter med kända arbetsmiljörisker, men det finns flera tänkbara förklaringar till skillnader i sjukfrånvaro mellan offentliga och privata arbetsgivare. Resultaten från analysen visar att risken för sjukskrivning inte är högre hos offentliga än privata arbetsgivare när hänsyn tas till personalsammansättningen.

Den teoribildning som har visat sig ha störst betydelse för att förklara sjukfrånvaro i psykiatriska diagnoser är ansträngnings-belöningsmodellen (Effort-Reward Imbalance theory - ERI).⁶² En obalans mellan ansträngning och belöning och i synnerhet svag belöning ökar markant risken för sjukfrånvaro i psykiatriska diagnoser.

Belöningsdimensionen i ERI-modellen innefattar lön, men också social uppskattning, status, anställningstrygghet och utvecklingsmöjligheter. Få studier av ERI-modellen har genomförts på data från Sverige, men en svensk studie har visat att obalans mellan ansträngning och belöning markant ökar risken för sjukfrånvaro i psykiatriska diagnoser. Samma studie visade att den största problematiken för kvinnor var bristande belöning i offentlig sektor och otrygg anställning i privat sektor.⁶³

Forskning om kvinnors sjukskrivningar

Kvinnor rapporterar i betydligt större utsträckning att man mår psykiskt dåligt och det är ungefär dubbelt så många kvinnor som män som får psykiatriska diagnoser. Kvinnor är sjukskrivna i nästan dubbelt så stor utsträckning som män, vilket också får konsekvenser för livsinkomster och framtida pension. Trots det bedrivs väldigt lite forskning på orsakerna.

36. Initiera ett forskningsprogram om kvinnors psykiska ohälsa.

Ökad lönespridning och individualiserad lönebildning i inom kvinnodominerade yrken

Kvinnodominerade yrken har mindre lönespridning och i lägre grad individuell lönesättning än mansdominerade yrken.⁶⁴ Svag belöning vid ansträngning ökar markant risken för sjukfrånvaro i psykiatriska diagnoser, vilket är en delförklaring till ökade sjuktal i kvinnodominerade yrken. Forskning från både Saco och IFAU pekar på att kvinnor har mest att vinna på individuell lönesättning.⁶⁵ Genom mer individuell lönesättning i offentlig vård, omsorg och sociala tjänster ökar belöningsmekanismerna och således minskar sjukfallen.

62 (Persson & Rossin-Slater, 2019)

63 (Lidwall, 2016)

64 (Ledarna, 2016)

65 (Granqvist & Regnér, 2011) och (Calmfors & Richardson, 2004)

37. Öka lönespridningen och individualisera lönesättningen i offentlig vård, omsorg och sociala tjänster.

Minska antalet delade turer

Dagens schemaläggning av omsorgspersonal är kontraproduktiv. Inte minst ofrivilligt delade turer bidrar till stress, problem med vila och riskerar att bidra till ökade sjukskrivningstal. Höga sjukskrivningstal inom äldreomsorgen bidrar till personalomsättning och gör det i förlängningen ännu svårare att lägga schema. Metodutveckling och spridning av goda exempel kan bidra till bättre personalkontinuitet och minskade sjukskrivningstal.

38. Minska förekomsten av delade turer inom omsorgen.

Träning på arbetstid

Psykiska diagnoser är den vanligaste orsaken till långvarig sjukskrivning i Sverige idag. Tidigare studier har identifierat personer som arbetar i så kallade kontaktyrken som särskilt drabbade av utmattningssyndrom.⁶⁶ Kontaktyrke kan beskrivas som yrken inom vård, skola och omsorg främst inom kommuner och landsting. Antalet nya långa sjukfall med en psykisk diagnos mer än fördubblades för anställda inom kontaktyrken i kommunal sektor mellan åren 2009 och 2014.

Träning på arbetstid lönar sig. En studie från Karolinska institutet och Stockholms universitet visar att sjukskrivningskostnaderna minskar, anställdas välmående ökar och produktiviteten förblir lika hög om en del av arbetstiden ägnas åt träning. Sjukskrivningskostnaderna sjönk med 21 procent i en testgrupp som fick möjlighet att träna på arbetstid.⁶⁷

Rätt att träna på arbetstid har haft en positiv effekt på sjukskrivningar och bör därför införas inom offentlig vård och omsorg.

39. Inför rätt till fysisk träning på arbetstid för medarbetare inom vård och omsorgsverksamhet, såsom sjuksköterskor, undersköterskor och sjukbiträden.

66 (AFA Försäkring, 2015)

67 (Thiele Schwarz & Hansson, 2011)

Minskad arbetsbelastning i skolan - renodla lärarrollen

Inom skolan har lärare ett antal sidouppdrag som inte berör elevernas kunskapsutveckling. Lärare åläggs att vara mentorer med uppdrag för elevernas sociala utveckling med allt vad det innebär samt anordna föräldramöten och utvecklingssamtal. Läraryrket bör renodlas genom att dela på mentorskapet och läraruppdraget. Förslaget är konstansneutralt genom att mentorskapet byts ut mot ytterligare undervisningstid.

- 40. Renodla lärarrollen, genom att dela på mentorskap och undervisningstid.**

Minskad arbetsbelastning i skolan - fler speciallärare

Den inkluderingsdogm som gällt i svenskt skolväsenden där elever med särskilda behov ska gå i vanlig klass ställer höga krav på lärare. För att möta kraven har svenskt skolväsen aktivt jobbat för att speciallärare ska bli specialpedagoger. Skillnaden mellan yrkena är att speciallärare syftar till att möta de speciella behoven hos särskilda elever medan en specialpedagog ska stödja lärare att kunna möta elevers speciella behov i klassrummet. Genom att utbilda fler speciallärare som kan möta enskilda elevers speciella behov minskar kravbildningen på lärare och eleverna kan i högre grad få sina behov mötta.

- 41. Utbilda fler speciallärare som kan möta enskilda elevers behov.**

Referenser

- AFA Försäkring. (2015). Psykiska diagnoser i kontaktyrken inom vård, skola och omsorg. AFA Försäkring.
- Almenberg, J. o. (2015). Gender, Stock Market Participation and Financial Literacy. *Economic Letters*, Vol. 137 sid. 140-142.
- Angelov, N., Johansson, P., & Lindahl, E. (2016). Parenthood and the Gender Gap in Pay. *Journal of Labor Economics*, Volym, nr.3, 545 - 579.
- Arbetsgivarverket. (den 03 03 2021). Fortsatt minskade löneskillnader mellan kvinnor och män i staten. Hämtat från Arbetsgivarverket: <https://www.arbetsgivarverket.se/nyheter--press/nyheter/2019/fortsatt-minskade-loneskillnader-mellan-kvinnor-och-man-i-staten/>
- Atkinson, A., & Messy, F.-A. (2012). Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study. *OECD Working Papers on Finance*.
- Azmat, G., Hensvik, L., & Rosenqvist, O. (2020). Familjebildning och karriär - konsekvenser av oförutsägbar frånvaro. Uppsala: IFAU.
- Babcock, L., Recalde, M., & Vesterlund, L. (2017). Gender Differences in the Allocation of Low-Promotability Tasks: The Role of Backlash. *107(5): 131-35.: American Economic Review*.
- Boschini, A. (2017). Olika kön, olika lön - en ESO-rapport om diskriminering på arbetsmarknaden. Stockholm: Institutet för social forskning (SOFI).
- Calmfors, L., & Richardson, K. (2004). Marknadskrafterna och lönebildningen i landsting och regioner. Uppsala: IFAU.
- Chrapkowska, C., & Wold, A. (2017). Praktika för blivande föräldrar - Gravidfakta och barnkunskap på vetenskaplig grund. Wahlström & Widstrand.
- Danskebank. (den 13 04 2021). Kvinnor i Sverige har inte råd att separera. Hämtat från Danskebank: <https://danskebank.se/privat/bli-kund/bli-kund/tco/kvinnor-i-sverige-har-inte-raad-att-separera>
- Folksam. (2016). Vägen till ett pensionssystem i världsklass. Folksam.
- Försäkringskassan. (2020). Sjukfrånvaro i psykiatriska diagnoser : En registerstudie av Sveriges arbetande befolkning i åldern 20-69 år. Försäkringskassan.
- Försäkringskassan. (2020). Sjukfrånvaro i psykiatriska diagnoser. Försäkringskassan.
- Gneezy, U., & Rustichini, A. (2000). A fine price. *Journal of Legal Studies*, 29(1): 1-17.
- Granqvist, L., & Regnér, H. (2011). Kvinnor och män i en individualiserad lönebildning. Saco.
- Halldén, K. (2014). Könsssegregering efter yrke på den svenska arbetsmarknaden år 2000-2010 . Delegationen för jämställdhet i arbetslivet.
- Heikensten, E., Waxin, L., Sundåker, C., & Hammarberg, E. (2019). Vem äger Sverige? - En nollmätning av ägandet i Sverige. Ownershift.
- Henrekson, M. (den 13 04 2021). Slopa flerbarnstillägg - för miljöns skull. Hämtat från IFN: <https://www.ifn.se/publikationer/debattartiklar/2020/2020-01-21-slopa-flerbarnstillagg-for-miljons-skull>
- Herriman, A., Johansson, L., & Trollvik, M. (2020). STRUKTURELLA LÖNESKILLNADER 2019. Lönelotsarna.
- Kahneman, D. (2013). Tänka, snabbt och långsamt. Volante.
- Kirs, K., & Berglöf, E. (2020). Jämställda pensioner, föredragning. Jämställda pensioner, föredragning (s. 22). Stockholm: Pensionsmyndigheten.
- Kleven, H., Landais, C., Posch, J., Steinhauer, A., & Zweimüller, J. (2019). Child Penalties Across Countries: Evidence and Explanations. NBER.
- Kommunal. (2017). Efter sista löneutbetalningen. Kommunal.
- Ledarna. (2016). Lönlöst att prestera? Små möjligheter till lönekarriär i kvinnodominerande yrken. Sveriges chefsorganisation.
- Lidwall, U. (2016). Effort-reward imbalance, overcommitment and their associations with all-cause and mental disorder long-term sick leave - A case-control study of the Swedish working population. *International Journal of Occupational Medicine and Environmental Health*, 29(6).
- Linghag, S. (2009). Från medarbetare till chef : kön och makt i chefsförsörjning och karriär. Stockholm: KTH.

- Madrian, B. C., & Shea, D. F. (11 2001). The Power of Suggestion: Inertia in 401(k) Participation and Savings Behavior. *The Quarterly Journal of Economics*, ss. Vol. 116, No. 4, pp. 1149-1187.
- Medlingsinstitutet. (2020). Löneskillnaden mellan kvinnor och män 2019 : Vad säger den officiella lönestatistiken? Stockholm: Medlingsinstitutet.
- Moberg, Y. (2019). Snabbhetspremien : Högre föräldrappening för kvinnor ger mindre jämställt uttag. Uppsala: IFAU.
- Nilsen, W., Skipstein, A., Østby, K. A., & Mykletun, A. (2017). Examination of the double burden hypothesis-a systematic review of work-family conflict and sickness absence. *The European Journal of Public Health*, 27(3):465-471.
- Nilsen, W., Skipstein, A., Østby, K., & Mykletun, A. (2017). Examination of the double burden hypothesis-a systematic review of work-family conflict and sickness absence. *The European Journal of Public Health*, 27(3).
- Oster, E. (den 13 04 2021). "Is breast really best? I looked at all the data to find out", publicerad i *The Guardian* 2019-06-20, refererat till hennes bok "Cribsheet: A Data-Driven Guide to Better, More Relaxed Parenting, from Birth to Preschool" (2019). Hämtat från *The Guardian*: <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2019/jun/20/is-breast-really-best-i-looked-at-all-the-data-to-find-out>
- Persson, P., & Rossin-Slater, M. (2019). When Dad Can Stay Home: Fathers' Workplace Flexibility and Maternal Health. Research Institute of Industrial Economics.
- Riksrevisionen. (2017). Bostadsbidraget - ur ett fördelnings- och arbetsmarknadsperspektiv. Stockholm: Riksrevisionen.
- Riksrevisionen. (2019). Diskrimineringslagens krav på lönekartläggningar. Riksrevisionen.
- Riksrevisionen. (2020a). Flerbarnstillägget i barnbidraget - ett generellt bidrag som kan effektiviseras. Stockholm: Riksrevisionen.
- Riksrevisionen. (2020b). Rutavdraget - konsekvenser av reformen. Stockholm: Riksrevisionen.
- Riksrevisionen. (2021). Riktade utbyggnadsuppdrag till universitet och högskolor - regeringens styrning genom utformning och uppföljning. Riksrevisionen.
- SCB. (2020). På tal om kvinnor och män - lathund om jämställdhet. SCB.
- SCB. (den 12 04 2021a). Anställda 20-64 år efter sektor och anknätningsgrad till arbetsmarknaden 2019. Hämtat från SCB: <https://www.scb.se/hitta-statistik/temaomraden/jamstalldhet/ekonomisk-jamstalldhet/arbetskraftsdeltagande-och-sysselsattning/anstallda-2064-ar-efter-sektor-och-anknättningsgrad-till-arbetsmarknaden-2019/>
- SCB. (den 12 04 2021b). Sysselsatta 20-64 år efter ålder och hel- respektive deltid 2019. Hämtat från SCB: <https://www.scb.se/hitta-statistik/temaomraden/jamstalldhet/jamn-fordelning-av-det-obetalda-hem--och-omsorgsarbetet/obetalt-arbete/sysselsatta-2064-ar-efter-alders-och-hel-respektive-deltid-2019/>
- SCB. (den 12 04 2021c). Ersatta dagar för vård av barn 1974-2019. Hämtat från SCB: <https://www.scb.se/hitta-statistik/temaomraden/jamstalldhet/ekonomisk-jamstalldhet/inkomster-och-loner/ersatta-dagar-for-var-d-av-barn-1974-2019/>
- SIFO. (den 16 04 2021). Ny Sifundersökning visar: Fyra av tio kvinnor har inte råd att bo kvar vid en separation. Hämtat från Länsförsäkringar fastighetsförmedling: <https://www.lansfast.se/press/ny-sifundersokning-visar-fyra-av-tio-kvinnor-har-inte-rad-att-bo-kvar-vid-en-separation-3294831/>
- Skagerlund, K., Lind, T., Strömbäck, C., & Tinghög, G. (2018). Financial literacy and the role of numeracy - How individuals' attitude and affinity with numbers influence financial literacy. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 74, 18-25.
- Skandia. (2018). Högt examensålder sänker pensionen. Skandia.
- Skolinspektionen. (2016). Omsorg på obekvämtid. Skolinspektionen.
- Skolverket. (2019). Lärarprognos 2019. Skolverket.
- Socialdepartementet. (2016). Jämställda pensioner? . Socialdepartementet.
- Socialstyrelsen. (2019). Bedömning av tillgång och efterfrågan på legitimerad personal i hälso- och sjukvård samt tandvård. Socialstyrelsen.
- Somnell, M. (den 12 04 2021). Allt fler barn kan prata med sin pappa. Hämtat från *Aftonbladet*: <https://www.aftonbladet.se/family/a/9m7gEp/allt-fler-barn-kan-prata-med-sin-pappa>
- SOU. (2010:67). I rättan tid? Om ålder och skolstart.
- Stanfors, M., & Welander Tärneberg, A. (2020). Det obetalda hem- och omsorgsarbetets fördelning - en fråga om jämställdhet med relevans för ekonomisk jämlikhet: Underlagsrapport till

Jämlikhetskommissionen. Jämlikhetskommissionen.

Sylva, K., Stein, A., Leach, P., Barnes, J., & Malmberg, L.-E. o.t. (2011). Effects of early child-care on cognition, language, and task-related behaviours at 18 months: an English study. *British Journal of Developmental Psychology*, s. 18-45.

TCO. (den 12 04 2021). Föräldrapenning och föräldraledighet under barnens två första år. Hämtat från TCO: <https://www.tco.se/tco-tycker/Jamstalldhet-och-mangfald/foraldrapenning-och-foraldraledighet-under-barnens-2-forsta-ar/>

Thiele Schwarz, U. v., & Hansson, H. (2011). Employee self-rated productivity and objective organizational production levels: effects of worksite health interventions involving reduced work hours and physical exercise. *Journal of Occupational and Environmental Medicine*, 53(8): 838-44.

Wahl, A., Holgersson, C., Linghag, S., & Regnö, K. (2014). Chefskapets könsmärkta villkor I Kunze, Astrid & Thorburm Karin (eds.) Yrke, karriär och lön - kvinnors och mäns olika villkor på den svenska arbetsmarknaden, SOU 2014:81 (pp. 165-187). Stockholm: Forskningsrapport för Delegationen för jämställdhet I arbetslivet.

Vetenskapsrådet. (2015). EN LIKVÄRDIG FÖRSKOLA FÖR ALLA BARN - INNEBÖRDER OCH INDIKATORER. 2015: Vetenskapsrådet.

Vision. (2020). Socialchefsrapporten 2020. Vision.

Stärkt jämställdhet inom migrations- och integrationspolitik

Innehåll

Inledning	47
Bakgrund.....	48
Sammanfattning	49
10 bärande delar för en mer jämställd integration.....	49
Mottagandet	51
En rimlig nivå	51
Rätt hjälp på rätt plats.....	52
Asyltiden	53
Mottagningscenter	53
Hjälp till de som behöver	53
Sverigeintroduktion	54
Hederscreening	54
Kommunplacering	56
Etableringstiden	57
Ersättning	57
Etableringsförordningen	57
Förslag till förändringar	58
Försörjningsstöd och andra bidrag	60
Försörjningsstöd till kvinnan.....	61
Krav på motprestation	61
Kvalificera sig in i välfärdssystemet.....	63
Integrationsinsatser	65
Jobbinspiratörer - uppsökandeinsatser av hemmavarande kvinnor....	65
Hembesöksprogram.....	65
Uppföljning och utvärdering av integrationsinitiativ	66
Referenser	67

Inledning

Reformgruppen har, på uppdrag av Moderatkvinnorna, sammanställt en rapport för området migration och integration. Syftet med rapporten är att belysa de utmaningar som finns kopplat till jämställdhet inom detta område samt föreslå lösningar på desamma.

Gruppen har valt att följa en tidslinje, med start i flickors och kvinnors möjlighet att komma till Sverige, samt slut i det läge då kvinnan är etablerad på arbetsmarknaden och självförsörjande. Vi identifierar följande delar på tidslinjen: mottagande, asylperiod, etablering och bistånd. Utöver dessa har vi också valt att titta på aspekten trygghet under samtliga faser.

Reformgruppen består av:

Anna af Sillén (ordförande)

Oliver Rosengren

Linda Allanson Wester

Nina Miskovsky

Dalila Alibasic

Reformgruppen har under arbetets gång lyssnat in ett flertal kompetenser med relevans för området migration och integration:

Susanne Ackum, forskare

Mats Hammarstedt, professor, Linnéuniversitetet

Eva Uddén Sonnegard, Ratio

Johan Höök, rådman Stockholms förvaltningsrätt

Mats Odenstad, rådman Stockholms förvaltningsrätt

Therese Kraus, politiskt sakkunnig Moderaternas riksdagskansli.

Tomas Tobé, EU-parlamentariker (M) med ansvar för bla. migrationsfrågor inom EU

Maria Malmer Stenergard, talesperson (M) i migrationsfrågor

Bakgrund

2018 ansökte 21 502 personer asyl i Sverige och det var den lägsta noteringen sedan 2005. Majoriteten av de asylsökande var män, cirka 6 av 10.¹

Bara varannan utomeuropeiskt född kvinna arbetar, och när det gäller kvinnor med låg utbildningsnivå är det bara en tredjedel som arbetar.² Dessa kvinnor saknar egen inkomst och därmed också möjligheten att fatta självständiga beslut om sitt eget liv.

Utanförskapet drabbar inte bara kvinnorna själva, utan riskerar också att ärvas av deras barn. Uppgifter från Statistiska centralbyrån visar att unga vars föräldrar är arbetslösa löper nästan 70 procent högre risk att hamna utanför arbete och studier. Risken att inte få gymnasiebehörighet ökar med 40 procent.³ Att bryta utrikesfödda kvinnors utanförskap är därför inte bara viktigt för kvinnornas självbestämmande och egenmakt, utan också för deras barns framtida delaktighet i samhället.

Sverige behöver reformera mottagandet av nyanlända, fördelningen av nyanlända i landet och förbättra och snabba på integrationen så att fler kan gå från nyanländ till nyanställd. I den här rapporten har vi fokuserat på att identifiera de trösklar för jämställdhet som finns inom svensk migrations- och integrationspolitik och föreslå lösningar på dessa.

1 (Migrationsverket, 2021)

2 (Tillväxtverket, 2018)

3 (SCB, 2017)

Sammanfattning

Jämställdhet är en nyckel för framgångsrik integration. Varje individs möjlighet att forma sitt eget liv handlar inte bara om kvinnors och mäns lika rättigheter, utan även om att skapa ett samhälle som hänger ihop. Idag ser vi ökande segregation och polarisering och samtidigt står det tydligt att nyanlända kvinnor har alltför svårt att bli en del av samhället. Det krävs en politik som ser sammanhanget och vidtar åtgärder för att stärka jämställdheten och därmed skapa bättre förutsättningar för integration.

Sverige behöver upprätta en obruten integrationskedja som har ett snabbt genomflöde till självförsörjning och som tar vara på människans inneboende kraft. Inom samtliga delar av integrationskedjan bör arbetslinjen stärkas för att så många som möjligt som kommer hit ska kunna försörja sig själva så snabbt som möjligt. Det finns ingen enkel lösning utan flera åtgärder inom olika områden krävs. En grundläggande förutsättning för att skapa en fungerande integration är att Sverige har ett mottagande som står i paritet med vad vi som land också förmår att integrera.

I det svenska samhället ska nyanlända kvinnor möta såväl möjligheter som krav. Vid sidan om arbetslinjen som bärande del i integrationskedjan behöver tydlighet och konsekvens präglade den process som möter en person som vill etablera sig här. Tryggheten för de kvinnor och flickor som söker sig hit, och sedan skapar sig ett liv här, behöver stärkas. Alltför många kvinnor i Sverige lever idag vidare i en ofrihet de försökt att fly ifrån.

Nyckeln till en framgångsrik integration i Sverige handlar inte bara om nya politiska lösningar - lika viktigt är att lyckas med implementering av de beslut som tas. Det är viktigt att tillvarata goda idéer, kvalitets-säkra och sprida dessa. Det behövs även förbättrad informationsöverföring mellan myndigheter som Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, kommuner och civilsamhälle. Ett gemensamt forum skulle underlätta detta.

10 bärande delar för en mer jämställd integration

- Svenskt bistånd bör styras om så att den harmoniserar med migrationspolitiken.
- Sverige bör ha en låg invandningsgrad och prioritera kvotflyktingar.

- Samhällsorienteringen ska ersättas av Sverigeintroduktion som ska innehålla information om Sveriges regler och förväntningar kring jämställdhet.
- Asylsökande familjer ska genomgå hälsokontroll och kompetenskartläggning, men också få en social bedömning utifrån risk för hedersproblematik, en så kallad hedersscreening.
- Normen i etableringsförordningen ska vara att även nyanlända kvinnor med småbarn ska vara aktiva i etableringsprogrammet.
- Utbildningsinsatser som erbjuds nyanlända kvinnor under etableringsfasen ska vara mer inriktade på tidig kontakt med arbetsmarknaden än idag.
- Försörjningsstödet ska som regel betalas ut till kvinnan i hushållet.
- Föräldraförsäkringen ska begränsas: 100 dagar om barnet blir bosatt i Sverige under andra levnadsåret och 50 dagar över 2 år samt slopad föräldrapenning för barn över tre år.
- Kvalificering genom arbete för full föräldrapenning för att minska risken för att kvinnor, som inte har jobbat, hamnar ännu längre från arbetsmarknaden under sin föräldradidighet.
- Inför ”Distriktsmödrar” enligt dansk modell. Det är ett nätverk mellan invandrade kvinnor som syftar till att motverka instängningseffekter för hemmavarande kvinnor.

Mottagandet

En rimlig nivå

År 2018 beviljades i Sverige 42 000 uppehållstillstånd på asylgrund och drygt 21 000 asylsökande anlände till Sverige. Var femte person i Sverige är född utomlands och 13 % av dessa är från länder utanför EU.⁴ Vi har samtidigt allvarliga problem kopplat till en hög nivå på invandring under lång tid kombinerat med en illa fungerande integration. För att skapa förutsättningar för en lyckad integration av de människor som redan har kommit till Sverige likväl som för de som kommer framöver behöver Sverige ha en låg invandring. För det krävs den strama och långsiktigt hållbara migrationspolitik som Moderaterna förespråkar.

Dagens migrationspolitik missgynnar kvinnor och flickor. Den bygger på individens förmåga att ta sig till Sverige, vilket skapat ett mönster där pojkar och män söker skydd i Sverige i betydligt större utsträckning än kvinnor och flickor som blir kvar i konfliktområden. För att uppnå ett mer jämställt mottagande bör Sverige fokusera på att hjälpa kvotflyktingar och på att bidra till att skapa lagliga och trygga vägar från konfliktområden till Sverige.

Samtidigt som ett större fokus på kvotflyktingar, och därmed förutsättningar för fler kvinnor att söka skydd i Sverige, är mer effektivt ur ett jämställdhetsperspektiv är det problematiskt ur ett integrationsperspektiv. Utrikesfödda kvinnor är den grupp som står längst ifrån arbetsmarknaden. Ett förändrat fokus mot fler kvotflyktingar bör därför även kombineras med en ökad förväntan på att de som kommer till Sverige genom kvotflyktingssystemet har förutsättningar att bli anställningsbara. Här bör Sverige inspireras av andra länder, exempelvis Kanada.

I dagsläget är svenskt mottagande historiskt högt gällande såväl asyl- som kvotmottagning varför även kvotflyktingnivån bör sänkas från dagens 5 000 till tidigare nivåer om ca 1200 personer.

42. Sverige ska ha en låg invandringsgrad.

43. Sverige bör prioritera kvotflyktingar, dagens nivå behöver dock sänkas.

44. Sverige ska verka för att skapa säkra vägar till Sverige.

4 (Migrationsverket, 2021)

Rätt hjälp på rätt plats

Med konflikter och katastrofer runt om i världen är stora migrationsströmmar till Europa fortsatt att vänta. Frågan hur vi gör störst nytta för flest människor har flera svar, men ett är att vi behöver stärka hjälpen i närområdet. Svensk migrationspolitik måste därför i större utsträckning hantera orsakerna till migration och flykt. För att bidra till att lösa problem på plats och därmed skapa en ökad trygghet som minskar människors behov av att fly behöver svensk biståndspolitik harmonisera betydligt mer med migrationspolitiken. Genom att använda svenskt bistånd på ett sätt som möjliggör för fler människor att stanna i sina hemområden minskas människors flyktbehov och möjligheten till en låg svensk invandringsnivå ökar. På så sätt stärker vi förutsättningarna för en framgångsrik integration i Sverige.

- 45. Sverige bör fokusera på att hjälpa fler människor i närområdet.**
- 46. Sverige bör styra om biståndet till ovanstående samt till att harmonisera med migrationspolitiken.**

Asyltiden

Mottagningscenter

Asylsökande bör bo på nationella, obligatoriska mottagandecenter fram till eventuellt beslut om uppehållstillstånd. Därmed kan LMA-ersättningen och statsbidrag för tidiga insatser för asylsökande avskaffas.

På mottagandecentret ska Sverigeintroduktion, svenskundervisning och andra aktiviteter tillhandahållas. Barnen ska genomgå hälsokontroll och kartläggning av skolbakgrund, för att kunna skolplaceras med rätt förberedelser. Vuxna bör därutöver dels få hälsokontroll och hälsoinformation, dels kompetenskartläggning och förberedelser inför etableringsprogrammet. Mottagningscenter bör därutöver i första hand handla om den förberedande Sverigeintroduktion som beskrivs i nästa avsnitt.

47. Inrätta nationella mottagningscenter där asylsökande bor och deltar i förberedande Sverigeintroduktion, hälsokontroll, kompetenskartläggning och hedersscreening.

Hjälp till de som behöver

En av tre personer som kommer till Sverige har skyddsskäl, och vi behöver prioritera just dessa personer.⁵ Det innebär att vi också behöver stärka arbetet med att personer som inte har skyddsskäl återvänder till sina hemländer. Idag fungerar det inte tillfredsställande, vilket går ut över integrationsarbetet och i slutändan drabbar det dem som verkligen behöver få skydd i Sverige. För att sätta press på hemländer som inte samarbetar bör biståndspolitiken användas i högre utsträckning. Ett land som inte tar ansvar för sina egna medborgare kan inte ta emot budgetstöd eller annat bistånd till den offentliga sektorn från Sverige.

Information om återvändande bör ges från ankomstdagen, för att undvika konflikter vid avslag på asylansökan. Avslag kan verkställas, utan den risk för avvikelser som idag gett upphov till skuggsamhällen, eftersom den asylsökande är på mottagningscentren under hela asyltiden.

48. Bifall leder till kommunplacering och avslag till effektiv avvisning.

49. Svenskt bistånd bör användas för att sätta press på hemländer som inte samarbetar kring återvändande.

5 (Migrationsverket, 2021)

Sverigeintroduktion

Sverigeintroduktionen har flera delar, men handlar om samhälls- och språkin introduktion. Sverigeintroduktionen ersätter därmed samhällsorienteringen. Den innehåller information om regler och förväntningar i Sverige. Den bör även innehålla en grundläggande boskola, för att underlätta kommunanvisningen. Språkin introduktionen ska ge initiala kunskaper i svenska.

Sveriges regler och förväntningar kring jämställdhet i familjelivet, föreningslivet, arbetslivet och andra delar av samhällslivet ska få gott om utrymme i Sverigeintroduktionen.

50. Ersätt samhällsorienteringen med en ny Sverigeintroduktion.

Hederscreening

Hedersförtryck är ett utbrett problem bland nyanlända kvinnor i Sverige. Framför allt handlar det om uppfattningar kring kultur och levnadsstandard. De kvinnor som kommer till Sverige saknar ofta kunskap om sina fri- och rättigheter. Det gör också att anmälningsgraden för hedersrelaterat våld och förtryck är lågt och att kvinnlig frigörelse är långt bort för många utrikesfödda kvinnor.

Asylsökande familjer som kommer till mottagningscentren ska genomgå hälsokontroll och kompetenskartläggning, men bör också få en social bedömning utifrån risk för hedersproblematik. Det kommer i vissa fall vara oundvikligt med kulturella skillnader som behöver arbetas med över tid. Hedersscreeningen kan därför innebära att den framtida mottagandekommunen har information om behov av familjestöd, föräldrautbildning eller viss utredning av barnens välmående redan vid ankomst till kommunen. Visar hedersscreeningen på risk för hedersrelaterade brott möjliggör kontrollen att skydda barnen och kan vara grund för att inte bevilja asyl för förälder eller annan anhörig.

51. Ta fram riktlinjer och bedömningsgrunder för en nationell hedersscreening.

52. Sverigeintroduktionen ska innehålla information om jämställdhet, hedersrelaterat våld och förtryck, information om berörda myndigheter och relevanta lagar inom området hederskultur.

Kommunplacering

Alla som beviljas uppehållstillstånd ska kommunplaceras. Det innebär att kontrollen om första bosättningsort blir betydligt högre än idag, då långt ifrån alla placeras med stöd av bosättningslagen.

En fungerande kompetenskartläggning och kartläggning av barnens skolbakgrund skulle kraftigt underlätta kommunplaceringen. De vuxna kan snabbt gå in i etableringen och ska i och med att de beviljas uppehållstillstånd få etableringsersättning, medan barnen kan påbörja sin skolgång utifrån kartläggningen på mottagningscentret.

53. Kommunplacera alla som får uppehållstillstånd.

Etableringstiden

Etableringstiden är den tid då den nyanlände invandraren i arbetsför ålder (20-64 år) med uppehållstillstånd som flykting, skyddsbehövande eller anhörig med stöd och hjälp av Arbetsförmedlingen, tar del av insatser för att snabba på den nyanländes väg till arbete eller studier. Syftet med etableringsprogrammet är att den nyanlände ska lära sig svenska, få ett arbete eller när det behövs komma i utbildning som i sin tur kan leda till arbete så att individen kan försörja sig själv.

Ersättning

Under tiden en person är i etableringsprogrammet utbetalas en ersättning till individen. En fast summa per dag reglerad av huruvida personen är i etablering på 100%, 75% eller 50%. Utöver denna ersättning utbetalas ett tillägg för barn i hushållet (ersättningsnivån skiljer sig huruvida barnet är 0-11, 11-20 år). Individer som ordnar egen bostad har möjlighet att få bostadsersättning. Detta bidrag regleras dock mot eventuella bostadsbidrag/bostadstillägg. Detta administreras av Försäkringskassan. Utöver denna ersättning har individen rätt till underhållsstöd, bostadsbidrag, barnbidrag då dessa stöd ej är exklusiva för personer som nyligen har invandrat till Sverige.

Etableringsförordningen

Den så kallade etableringen styrs av en av riksdagen beslutad förordning: Förordning (2017:820) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare. Denna reglerar bland annat:

- a. Att Arbetsförmedlingen är ansvarig för den enskildes tid i etableringsprogrammet (§3)
- b. Att en anvisning till programmet inte ska göras för en nyanländ som vårdar barn på heltid med föräldrapenning enligt 12 kap. socialförsäkringsbalken (§5.3)
- c. Att den första tiden i etableringsprogrammet ska användas till fortsatt kartläggning av individens kompetenser (§11)
- d. Att den nyanlände ska påbörja utbildning i svenska och samhällsorientering så snart en individuell handlingsplan har upprättats. (§ 12)
- e. Arbetsförmedlingen ska återkalla en anvisning till etableringsprogrammet om den nyanlände missköter sig eller stör verksamheten (§ 21.1)

54. Förslag till förändringar

Målsättningen är att öka kvinnors möjligheter att snabbare vara en del av arbetsmarknaden. Genom att i större utsträckning än idag bidra till familjens försörjning blir mamman även en viktig förebild för barnen och kan visa barnen vilken förväntan det svenska samhället har på såväl mannen som kvinnan i familjen. För att uppnå detta så föreslår vi ett antal förändringar i etableringsförordningen. (refererar till nämnd punkt i etableringsförordningen)

1. (a) Vi föreslår att kommunerna, i stället för Arbetsförmedlingen, får ansvaret för etableringsprogrammet. Kommunen har blivit bostadskommun för personen genom att personen kommit till kommunen genom stöd i bostättningslagen (*se tidigare avsnitt om kommunplacering*). Kommunen har helhetsbilden över familjen och den service från samhället de behöver och då är det rimligt och effektivt att kommunen även har ansvaret för etableringsprogrammet.
2. (a) Vi föreslår att ersättningen som utbetalas till kommunen för individen för etableringsprogrammet matchar den analys på individnivå som görs i samband med kartläggningen av individens utbildningsbakgrund, kompetenser och den uppskattning av behov av tid för åtgärder för individen att komma i egenförsörjning. (*Se tidigare avsnitt om mottagningscenter*).
Om individen når etableringsprogrammets mål på kortare tid, får kommunen behålla de resterande medel som avsatts för personens etablering. Om etableringen tar längre tid så får kommunen bära den kostnaden.
3. (b) Vi föreslår att punkten utgår.
Normen ska vara att även nyanlända kvinnor med småbarn ska vara aktiva i etableringsprogrammet. Individuella undantag får göras om att få lämna barn på förskola innan 12 månaders ålder för att mamman/föräldern ska ta del av språkinläring och samhällskunskap. I detta sammanhang föreslår vi att tiden barnet lämnas i förskolan är avgiftsfri. Denna åtgärd gynnar även barnen som på så vis tidigt möter det svenska språket.
4. (c) Vi föreslår att punkten utgår.
Kartläggningen ska göras under tiden individen vistas på mottagningscentret. (*Se tidigare avsnitt om mottagningscenter*).
5. (d) Vi föreslår att punkten utgår. (*Se tidigare avsnitt om Sverigeintroduktion*). Om detta genomförs så kan punkten utgå ur etableringsförordningen.
6. (e) Om individen inte tar del av etableringsinsatser ska försörjningsstöd endast utbetalas efter särskild prövning då synnerliga skäl föreligger.

Utöver ovan nämnda förändringar föreslår vi att de utbildningsinsatser som erbjuds de nyanlända kvinnorna är mer inriktade på en tidig kontakt med arbetsmarknaden än idag. Angeläget är att svenska språket används i vardagen, där arbete och utbildning kombineras, och fler utbildningssteg tas senare i arbetslivet. Vikten och effekten av ett tidigt insteg på arbetsmarknaden bedömer vi har en viktig effekt för barnens etablering i det svenska samhället. Folkhögskolor och vuxenutbildningar kan därför bättre användas för att skapa utbildningsinsatser som kombinerar yrkeskunskap med samhällskunskap och utbildning i det svenska språket.

Försörjningsstöd och andra bidrag

År 2016 tog det 13-14 år för hälften av alla utrikesfödda att uppnå självförsörjning.⁶ Arbetslösheten var 4 % för inrikes födda medan den var 15 % för utrikesfödda och 2018 hade Sverige det största sysselsättningsgapet mellan inrikes- och utrikesfödda i Europa.⁷ Problematiken är störst bland utrikesfödda som är födda utanför Europa. Mindre än 30 % av icke västerländska migranter nådde 2018 upp till 2 000 euro i månadsinkomst efter nio år i Sverige.⁸ Efter etableringstiden på 2 år var 5 % av kvinnorna och 11 % av männen i arbete på den reguljära arbetsmarknaden.⁹ Var tionde kvinna är inte inskriven hos Arbetsförmedlingen ett år efter hon avslutat etableringsprogrammet och utrikesfödda kvinnor har lägre självförsörjningsgrad än utrikesfödda män. OECD menar att för varje år som går kommer gruppen invandrade kvinnor i utanförskap att öka om vi inte aktivt gör insatser för att snabbt få in nyanlända kvinnor på arbetsmarknaden.

Det som *Utredningen om ökat arbetskraftsdeltagande bland nyanlända utrikes födda kvinnor och anhöriginvandrare* (AKKA-utredningen) lyfter som gör att utrikesfödda kvinnor har lägre sysselsättningsgrad är:

- Brister i kompetens och kunskap.
- Stort omsorgsansvar.
- Språksvårigheter.
- Även uppfattningar inom olika kulturer om hur mycket kvinnan ska arbeta påverkar.

AKKA-utredningen visar även att 40 % av mammorna som invandrat från länder utanför Europa med barn i förskoleåldern (utan att få fler barn) har ett så intensivt uttag av föräldraledighet året efter invandringen att de knappast kan påbörja undervisning i svenska eller andra insatser.¹⁰ Hälften av alla kvinnor som får ytterligare barn i Sverige tar föräldraledigt i 200 dagar året efter att barnet fötts, att jämföras med inrikes födda kvinnor som i genomsnitt tar ut 100 dagar året efter barnet är fött. Efter det jobbar också fler kvinnor deltid vilket påverkar både löneutveckling och pension negativt. En ESO-rapport visar att det tar sju år för kvinnor innan löneinkomsten är tillbaka på samma nivå som före barnets födelse och under tiden har pappans lön stigit med 23 %.¹¹

6 (Eklund & Larsson, 2020)

7 (Eurostat, 2021)

8 (Daunfeldt, Bornhäll, & Westerberg, 2019)

9 (OECD, 2016)

10 (SOU 2012:69)

11 (Duvander, Ferrarini, & Johansson, 2015)

2018 försörjde sig motsvarande 772 000 helårspersoner i arbetsför ålder under hela året på bidrag och sociala ersättningar, vilket motsvarar 13 % av arbetskraften.¹²

Bidragstak, jobbpremier, sänkt skatt på låga inkomster och mer restriktivt försörjningsstöd är viktiga åtgärder för att det ska löna sig bättre att arbeta. Idag kan kommuner avvika från riksnormen och betala mer i försörjningsstöd, denna möjlighet vill Moderaterna avskaffa. Dessutom vill vi införa en mer restriktiv och enhetlig hantering av vilka kostnader som ersätts utöver riksnormen.

Utbildning (förvärvat i Sverige) och språk är två nyckelfaktorer för att få jobb och därför ska fokus ligga just på dessa delar. Kvaliteten på SFI-utbildningen måste höjas. Det ska finnas en fungerande utbildningsplikt för nyanlända, praktik för långtidsarbetslösa och krav på att lära sig svenska när man går på försörjningsstöd. Annars ska försörjningsstödet kunna dras ner. Sedan måste trösklarna till jobb sänkas med hjälp av exempelvis nystartsjobb samt etableringsjobb med lägre lön. Insatser behövs för att minska diskrimineringen genom exempelvis mentorsprogram och ett ökat engagemang hos arbetsmarknadens parter så att fler får möjlighet att få sitt första jobb. Nedan följer konkreta förslag för hur försörjningsstöd och bistånd kan stärka integrationen med fokus på kvinnor och barn.

Försörjningsstöd till kvinnan

Ett steg i att förbättra integrationen för kvinnor, stärka jämställdheten samt barnperspektivet är att försörjningsstödet som regel ska gå till kvinnan. Det stärker kvinnans ställning och underlättar för kvinnor att lämna destruktiva relationer och hedersförtryck. Ofta har kvinnan huvudansvaret för barnen och då används förhoppningsvis pengarna i första hand för barnens bästa.

55. Försörjningsstödet ska som regel betalas ut till kvinnan i hushållet.

Krav på motprestation

Vi vill skapa en snabbare och tydligare arbetslinje. Integration i kommunen från första dagen ska vara ett tydligt budskap. För att höja tempot bör det kommunala aktivitetskravet förstärkas och implementeras fullt ut exempelvis inom 10 dagar från det att personen fått beviljat

12 (SCB, 2019)

försörjningsstöd. Det ska kunna omfatta både kompetenshöjande och samhällsnyttiga insatser. Aktiviteten ska anpassas efter individens möjligheter och behov. Innehållet i etableringsprogrammet ska motsvara heltid och vara fokuserat på att personen ska bli självförsörjande.

Många nyanlända kvinnor isoleras när de är föräldralediga och ju längre tid som går utan att de aktiveras för att komma närmare arbetsmarknaden, ökar risken för att de ska hamna ännu längre från ett arbete. Därför ska barn till föräldrar som är i etableringsfasen delta i språkförskola från 1 års ålder och föräldrarna ska ha obligatoriskt deltagande i språkundervisning, arbetsförberedande insatser eller praktik när barnen är i förskola.

Tillgången till förskola är en förutsättning för en lyckad integration, både för nyanlända barn och föräldrar. Där kan kostnaden vara ett hinder för vissa. Därför bör förskolan vara avgiftsfri 6 timmar per dag om man är i etableringsfasen eller går på försörjningsstöd och föräldern deltar i motprestation under motsvarande tid. Kravet på motprestation på heltid måste förtydligas och om någon inte deltar enligt överenskommelse ska det få kännbara konsekvenser. Det kan exempelvis vara avslag på ansökan om försörjningsstöd. Det beslutet inkluderar en barnkonsekvensanalys i utredningen vid försörjningsstöd. Dialog sker med socialtjänstens enhet för barn och unga och de kan därefter behöva ta ställning till om föräldrarna tar sitt föräldraansvar då det väljer att inte delta i aktiviteterna och möjligtvis inte tar ansvar för att barnets behov blir tillgodosedda.

Insatserna mot bidragsfusk ska förbättras bland annat genom att inrätta underrättelseskyldighet för socialtjänsten när det gäller svartkontrakt, att ha samkörningar av register och en integrerad databas med socialtjänst och olika myndigheter där Migrationsverket och Kronofogdemyndigheten ska finnas med. Arbetskraftsinvandrare ska kunna försörja de familjemedlemmar som kommer till Sverige inklusive en bostad av viss yta och standard.

- 56. Kommunalt aktivitetskrav.** Heltidsaktivering (40 timmar/vecka) inom exempelvis 10 dagar bör krävas som motprestation för bidrag.
- 57. Förbättra innehållet i etableringsprogrammet som ska motsvara heltid, med tydligt fokus på att bli självförsörjande.**
- 58. Barn till föräldrar som är i etableringsfasen ska delta i språkförskola från 1 års ålder och föräldrarna ska ha obligatoriskt deltagande i arbetsförberedande insatser.**

- 59. Avgiftsfri förskola 6 timmar per dag om man är i etableringsfasen eller går på försörjningsstöd och föräldern deltar under motsvarande tid i motprestation.**
- 60. Tydligare krav på motprestation och konkreta konsekvenser om man inte deltar fullt ut.**
- 61. Samkörning av register för att motverka bidragsfusk.**
Integrerad databas med socialtjänst och myndigheter inklusive Migrationsverket och Kronofogdemyndigheten.
- 62. Socialtjänsten har underrättelseskyldighet gällande bidragsfusk, men inte när det gäller svartkontrakt där de har underrättelseförbud. Detta borde ändras till att de även har underrättelseskyldighet till Skatteverket för misstänkta svartkontrakt. Ekonomiskt bistånd ska aldrig betalas ut till hyra för svartkontrakt.**
- 63. Försörjningskrav för anhöriga.** Arbetskraftsinvandrare ska kunna försörja de familjemedlemmar som följer med till Sverige och det ska innefatta ett tydligt krav på bostad av viss storlek och standard.

Kvalificera sig in i välfärdssystemet

Den som är nyanländ till Sverige ska successivt kvalificera sig in i de svenska välfärdssystemen genom arbete och svenskt medborgarskap. Det blir ett incitament för nyanlända att vara aktiva i integrationspro-

cessen och i sin strävan efter att nå självförsörjning. Föräldraförsäkringen bör ytterligare begränsas, kvalificering genom arbete bör gälla för full föräldrapenning och ett individualiserat försörjningsstöd bör övervägas för att se hur marginaleffekterna kan minskas.

64. Begränsa föräldraförsäkringen till 100 dagar om barnet blir bosatt i Sverige under andra levnadsåret och 50 dagar över två år samt slopad föräldrapenning för barn över tre år. (Idag är det 200 dagar om barnet blir bosatt i Sverige under andra levnadsåret och efter det andra levnadsåret är det 100 dagar).

65. Kvalificering genom arbete för full föräldrapenning. Minska risken att föräldrar, främst kvinnor, som inte har jobbat, glider ännu längre från arbetsmarknaden under sin föräldraledighet.

66. Överväg individualiserat försörjningsstöd.

Integrationsinsatser

Jobbinspiratörer - uppsökandeinsatser av hemmavarande kvinnor

Det finns inte uppgifter om hur många utrikesfödda kvinnor som inte är inskrivna hos Arbetsförmedlingen, trots att de saknar sysselsättning. Det är viktigt att söka upp och etablera kontakt med hemmavarande kvinnor. Där kan man använda sig av den danska modellen med distriktsmödrar som ett verktyg.¹³ För att tydliggöra syftet skulle vi vilja använda benämningen ”Jobbinspiratörer” istället för ”Distriktsmödrar” eftersom det annars kan leda till andra associationer än att det handlar om förebilder som ska inspirera andra kvinnor till att få ett jobb. Jobbinspiratörerna är själva invandrade och de utses för att bilda nätverk och stötta andra invandrade kvinnor. Det kan även kopplas till mentorsprogram. Det är ett sätt att nå utrikesfödda kvinnor som idag inte aktivt söker arbete och att stötta de som söker arbete. Det förebygger instängningseffekter av utrikesfödda kvinnor, motverkar förtryckande hedersstrukturer och skapar nätverk för kvinnor där goda förebilder kan lyftas. Insatserna bör kopplas till forum för entreprenörskap och företagande, eftersom det visat sig att utrikesfödda kvinnor som är egenföretagare anställer andra utrikesfödda kvinnor.

67. Inför ”Jobbinspiratörer” enligt dansk modell.

Hembesöksprogram

För att kunna sätta in tidiga insatser, även innan barnet är fött, är det viktigt att erbjuda ett utökat antal hembesök hos förstföderskor i utsatta områden. Det är också ett sätt att upptäcka våld i nära relationer, hedersförtryck och motverka bidragsfusk. Försöket med ett utökat hembesöksprogram i Rinkeby har utvärderats av forskare vid Karolinska Institutet, och visat goda resultat. Arbetssättet att barnhälsovården och en del av socialtjänstens föräldraskapsstöd gör gemensamma hembesök har spridit sig till fler områden i Stockholms län, och bör etableras som riksnorm.¹⁴

68. Inför ett utökat hembesöksprogram hos förstföderskor i utsatta områden i hela Sverige.

13 (OECD, 2018)

14 (Marttila, Burström, Lindberg, & Burström, 2015)

Uppföljning och utvärdering av integrationsinitiativ

Det är viktigt att tillvarata goda initiativ från myndigheter, kommuner och civilsamhället och skapa ett forum där dessa kan kvalitetssäkras, utvärderas och spridas. IFAU bör få i uppdrag att följa upp och effektutvärdera initiativ som görs runtom i landet för bättre integration.

69. Ge IFAU i uppdrag att följa upp och utvärdera initiativ för bättre integration.

Referenser

- Daunfeldt, S.-O., Bornhäll, A., & Westerberg, H. S. (2019). Less than 30 percent of non-western immigrants earn a monthly wage that exceeds 2,000 euro after nine years in Sweden.
- Duvander, A.-Z., Ferrarini, T., & Johansson, M. (2015). 2015:5 Familjepolitik för alla? En ESO-rapport om föräldrapenning och jämställdhet. Stockholm: ESO.
- Eklund, J., & Larsson, J. (2020). När blir utrikes födda självförsörjande? Entreprenörskapsforum.
- Eurostat. (den 10 03 2021). Sysselsättningsgap - internationellt. Hämtat från Ekonomifakta: <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Arbetsmarknad/Integration/Sysselsattningsgrad---internationellt/>
- Marttila, A., Burström, K., Lindberg, L., & Burström, B. (2015). Utrökad barnhälsovårdsprogram för förstagångsföräldrar - samband mellan Rinkeby BVC och föräldrarådgivare inom Rinkeby-Kista socialtjänst. Stockholm: Karolinska Institutet.
- Migrationsverket. (den 09 03 2021). Asyl. Hämtat från Migrationsverket: <https://www.migrationsverket.se/Om-Migrationsverket/Statistik/Asyl.html>
- OECD. (2016). Working Together: Skills and Labour Market Integration of Immigrants and their Children in Sweden. OECD.
- OECD. (2018). Triple disadvantage? The integration of refugee women. OECD.
- SCB. (den 13 06 2017). Risk för att arbetslöshet går i arv. Hämtat från SCB: <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Risk-for-att-arbetsloshet-gar-i-arv/>
- SCB. (den 17 05 2019). Antalet personer försörjda på sociala ersättningar och bidrag minskar. Hämtat från SCB: <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/hushallens-ekonomi/amnesovergripande-statistik/hushallens-ekonomi-allman-statistik/pong/statistiknyhet/antal-personer-forsorjda-med-sociala-ersattningar-och-bidrag-2018/>
- (u.d.). SOU 2012:69.
- Tillväxtverket. (2018). Anställning eller företagande? - en kvantitativ kartläggning av utrikes födda kvinnors arbetsmarknadsetablering och företagande. Tillväxtverket.

**Så stärker vi kvinnors
företagande och
entreprenörskap**

Innehåll

Inledning	71
Om rapporten	72
Färre regler och bidrag.....	73
Princip om att inte gå över minimikraven i EU:s lagstiftning.....	74
En in - minst en ut	74
Inför bättre krav på komplettering av bristfälliga konsekvensutredningar	74
Inför årlig uppföljning och rapportering till riksdagen	76
Inför en solnedgångsklausul.....	76
Vidga RUT-avdrag till att gälla samtliga tjänster i hemmet och dess anslutning.....	77
Fortsätt utveckla 3:12-reglerna så att incitamenten för entreprenörskap förbättras	77
Stoppa spridningen av omvänd moms.....	77
Ålägg myndigheter, kommuner och regioner att arbeta för att minska regelbördan	77
Se över momsreglerna	78
Lättare att omvandla enskilda firmor till AB.....	79
Utvärdera företagsbidrag och ta bort dåliga	79
Stärk välfärdsföretagande	82
Krav på transparens i LOV	82
Få, men uppföljbara krav i LOV	82
Vit lista för redan godkända företag.....	83
Stärkta kvalitetskontrollfunktioner i LOV.....	83
Förenkla för friskolor att expandera	83
Öppna upp för företagande i branscher där kvinnor arbetar	84
Utveckla och underlätta LOU	84
Strängare regler för att motverka osund konkurrens.....	85

Bredda bilden av företagare	86
Ökad möjlighet till UF-företag på gymnasiet.....	86
Modernisera hem- och konsumentkunskapen genom att prioritera ekonomi	87
Tydliggör programmeringen i skolan.....	88
Ge tid till studie- och yrkesvägledning i timplanen	88
Uppmuntra initiativ som visar på en modern bild av företagare	88
Referenser	90

Inledning

Sverige är ett land som kommit långt i att uppnå jämställdhet, särskilt i relation till andra länder. Men vi har fortfarande en lång väg kvar innan vi kan säga att möjligheten att forma och bygga sitt eget liv inte begränsas av vilket kön eller vilken bakgrund du har. I ett av världens mest jämställda länder ser vi än idag stor skillnad mellan kvinnor och mäns företagande.

Kvinnor står i Sverige enbart för 27 procent av det totala företagandet, en andel som har minskat sedan 2016. Samtidigt har andelssnittet i EU ökat under samma period till nästan 33 procent.¹ Kvinnor upplever sin förmåga som lägre och tenderar att ha en större rädsla för att misslyckas. Kvinnliga företagare kombinerar också oftare företagande med att ha en anställning vid sidan och har generellt sett högre utbildning än män.² Det svenska socialförsäkringssystemet är också dåligt anpassat efter företagandets verklighet. Män driver oftare sitt företag som aktiebolag, medan kvinnor oftare har enskild firma. Cirka hälften av manliga företagare har minst en anställd medan motsvarande andel för kvinnor endast är 30 procent.³

Att äga, driva och starta företag gör kvinnor i betydligt lägre utsträckning än män. Samtidigt visar forskningen att företag med mer jämställda ledningar är mer lönsamma än andra och kvinnor som investerar i företag är mer framgångsrika än män.⁴ Det finns med andra ord inget som tyder på att kvinnor skulle vara mindre lämpade eller mindre framgångsrika på området. Men att kvinnor inte investerar, äger, startar och driver företag påverkar ytterst svensk ekonomi negativt. Och för enskilda kvinnor är ett jämställt samhälle med lika möjlighet till företagande ytterst en fråga om frihet.

1 (Eurostat via Ekonomifakta, 2021)

2 (Norlin & Thulin, 2021)

3 (SCB, 2021)

4 (PWC, 2019)

Om rapporten

Hur kommer det sig att företagandet i Sverige inte är jämställt och vad kan vi göra åt det? Reformgruppen har, på uppdrag av Moderatkvinnorna, sammanställt en rapport om jämställdheten inom området företagande. I rapporten identifieras systemfel och lösningar presenteras. Lösningarna ska ta avstamp i aktuell forskning och internationell beprövad erfarenhet.

Arbetet lanserades vid ett seminarium i riksdagen i mars 2020, och avslutas i april 2021.

Reformgruppen består av:

Susanne Ydstedt

Ida Karlbom

Theresa Rosbäck

Ida Drougge

Linda Frohm, ordförande

Färre regler och bidrag

Kvinnor i Sverige har en lägre självupplevd förmåga att starta och driva företag än män. Andelen som anger sig har tillräckliga kunskaper har minskat både för kvinnor och män sedan 2006, men den negativa trenden är något större för kvinnor. I Sverige 2019 ansåg 62 procent av männen och 38 procent av kvinnorna att de hade tillräckliga kunskaper för att starta och driva företag. Av de länder som undersökts har Sverige den största skillnaden i upplevd förmåga mellan kvinnor och män. I Italien och Irland är det raka motsatsen, där är andelen kvinnor som anser sig ha tillräcklig förmåga drygt 20 procentenheter högre än andelen män. I Sverige är dessutom kvinnor mer rädda för att misslyckas än män. Cirka 42 procent av männen och 47 procent av kvinnorna uppger att rädsla för att misslyckas skulle hindra dem från att starta ett företag.⁵

Entreprenörskapsforum har granskat olika insatser och funnit att en av de viktigaste sakerna för att förbättra förutsättningarna gällande kvinnors företagande är att det finns säkra ”stabla spelregler och möjlighet till långsiktig planering för entreprenörskap”.⁶ För att fler kvinnor ska våga ta steget så behöver villkor och skatter för landets företagare utformas på ett sätt så det inte läggs orimliga bördor på de som driver bolag. I dag ställs svenska företagare inför omfattande regelkrångel. Kostnaderna för att följa lagar och regler är skyhöga, över en miljard kronor per år. Totalt har företagens administrativa kostnader ökat netto med 7,3 miljarder på sex år, vilket innebär att hela sänkningen av kostnaderna som gjordes av Alliansen under perioden 2006-2012 nu är borta.⁷

Kvinnor mottar enbart ca 1 procent av det investerade kapitalet. Denna andel har legat stabil under flera år, trots att omfattande satsningar gjorts i form av bidrag till företagare. 2019 uppgick de statliga företagsstöden till cirka 30 miljarder, vilket motsvarar nästan en procent av Sveriges totala BNP. Det ordnas regionala mentorskapsprogram, kurser och informationskampanjer för att fler personer och framför allt kvinnor ska ta steget att starta och driva företag. Vinnova, Almi, Saminvest AB, Tillväxtverket, Jordbruksverket, Arbetsförmedlingen och EU är några av alla de skattefinansierade aktörer som i olika former betalar ut bidrag och lån samt gör investeringar i företag.

5 (Norlin & Thulin, 2021)

6 Ibid.

7 (NNR, 2021a)

70. Princip om att inte gå över minimikraven i EU:s lagstiftning

Cirka hälften av alla de regler som påverkar företagen i Sverige här- rör från EU och tyvärr har Sverige en tendens att överimplementera EU-lagstiftning, med följderna att vår konkurrenskraft försämras. Regel- krånlet är dessutom tidsödande: företagare lägger i genomsnitt tio timmar i veckan på administration. Det är tid som skulle kunna läggas på att utveckla verksamheten, skapa jobb och generera skatteintäkter. Sverige bör införa en grundprincip om att inte gå utöver minimikraven i EU:s lagstiftning. Om det ändå sker måste det särskilt motiveras och konsekvenserna tydliggöras.

71. En in - minst en ut

Detta betyder att varje gång en ny regel införs ska en, eller två, tas bort. Denna princip skulle framtvinga en utvärdering av regler som bli- vit förlegade, men som ligger kvar och ofta har motstridiga syften mot de nyare reglerna. Samtidigt som antal regler inte är ett komplett mått på huruvida ett regelverk är enkelt eller svårt, så bidrar en sådan prin- cip till att överblickbarheten över gällande regler blir enklare, vilket får sägas vara en i sammanhanget viktig faktor.

72. Inför bättre krav på komplettering av bristfälliga konsekvensutredningar

Det är obligatoriskt för regeringen, myndigheter och statliga utredning- ar att göra konsekvensutredningar för nya eller ändrade regelförslag, och de ska särskilt ska belysa effekter för företag. Detta regleras i för- ordningen om konsekvensutredning vid regelgivning.

Regelrådet inrättades år 2008 och dess uppgift är att granska och yttra sig över kvaliteten på konsekvensutredningar till författningsförslag som kan få effekter av betydelse för företag. Regelrådet ska också granska konsekvensbedömningar av EU-förslag om regelgivaren begär detta. Trots ett enhetligt regelverk och inrättande av ett regelråd har konsekvensutredningarnas kvalitet tyvärr under lång tid varit under- målåga. Den största förklaringen till det är att det idag saknas reella möjligheter att se till att regelverket för konsekvensutredningar följs samt att efterfrågan på konsekvensutredningar från politiskt håll hittills varit svag.⁸ Krav bör införas på komplettering och återremittering av bristfälliga konsekvensutredningar. Detta krav bör omfatta alla regel- givare och utredningar. För prioritering av resurser till komplettering av utredningar bör en proportionalitetsprincip gälla. Alltså att omfatt- ningen är större vid hantering av förslag av stor ekonomisk betydelse och mindre vid förslag av mindre ekonomisk betydelse. I flera andra länder, såsom t.ex. USA, Kanada, Storbritannien och Australien samt

8 (NNR, 2021b)

EU används en sådan princip.⁹ Denna metod rekommenderas även av OECD.¹⁰ Idag är Regelrådet ett beslutsorgan inom Tillväxtverket, utan egen budget eller eget kansli. Sedan 2015 har Regelrådets uppdrag begränsats och dess oberoende blivit mindre. Uppdraget är numera även begränsat till yttranden över konsekvensutredningar från departement och myndigheter som legat till grund för förslag till regler som kan få effekter av betydelse för företag samt att granska EU-konsekvensutredningar till förslag från EU som kan få stora effekter på företag i Sverige på begäran av regelgivare. Rådet har idag inget uppdrag att lämna råd och information för att främja kostnadsmedvetenhet, effektiva regler eller att följa utvecklingen på regelförbättringsområdet i stort. Därför behöver uppgifterna som Regelrådet har ses över och dess mandat stärkas.

Sverige har på området mycket att lära av andra länder i Europa. I en europeisk jämförelse sticker Sverige ut som ett av de länder som använder konsekvensutredningar minst aktivt och till skillnad från exempelvis Danmark saknar vi ett organ som granskar all EU-lagstiftning. Det danska Implementeringsrådet har till skillnad från Regelrådet i uppgift att ge råd om vilka effekter regler har eller kan komma att ha för företag. Deras bredare mandat gör det också möjligt för dem att

9 (European Commission, 2021)

10 (OECD, 2012)

komma in i lagstiftningsprocessen tidigare samt senare än vad Regelrådet har idag. I EU-lagstiftning kommer det danska Implementeringsrådet in redan några veckor efter att ett direktiv har beslutats. Implementeringsrådet yttrar sig då redan på det första utkast som tagits fram över hur lagstiftningen ska utformas. I Sverige kommer Regelrådet istället in alldeles i slutet av processen, när det redan finns ett färdigt svenskt lagförslag med tillhörande konsekvensutredning.¹¹ Studier visar att detta även har negativa effekter på vår möjlighet att påverka EU-rätten, likväl som möjligheten att få fram bra, förankrade förslag samt konsekvensutredningar av god kvalitet.¹² Sverige behöver därför likt Danmark införa ett Implementeringsråd för EU-rätten alternativt vidga och addera motsvarande till Regelrådets uppdrag.

73. Inför årlig uppföljning och rapportering till riksdagen

Alliansregeringen införde ett mål om att minska regelbördan för Sverige företagare och lyckades med det. Sedan Löfven tog över 2014 har regelbördan och kostnader kopplat till dessa ökat. I USA presenterar Office of Management and Budget en årlig rapport till kongressen där samhällsekonomiska kostnader och nytta som skapats av nya samt ändrade regleringar under det gångna året redovisas och sammanställs. Detta ger kongressen en bättre bild av de regler som införts och om de varit kostnadseffektiva.¹³ Motsvarande årlig rapport som redogör för samhällsekonomiska nyttor och kostnader bör tas fram av regeringen och överlämnas till riksdagen. I en sådan rapport bör det även särskilt framgå vilka konsekvenser reglerna haft för företag och effektiviteten i offentlig förvaltning. Med en sådan rapportering kan riksdagen bättre styra och följa upp arbetet med konsekvensanalyser och reglers effekter.

74. Inför en solnedgångsklausul

En så kallad solnedgångsklausul innebär att alla regler utvärderas efter ett visst antal år för att se om de fortfarande fyller sitt syfte. Om detta inte sker på grund av olika anledningar eller andra prioriteringar, avskaffas regeln med automatik. Två konkreta exempel på obsoleta regler är personalliggare i besöksnäringen samt danstillståndet.

11 (Statskontoret, 2018)

12 (Nerhagen, Forsstedt, & Hultkrantz, 2017)

13 (Office of Management and Budget, 2021) och (Forsstedt, 2018)

75. Vidga RUT-avdrag till att gälla samtliga tjänster i hemmet och dess anslutning

All tjänstehandel borde få en skattesats som är lika låg som för RUT-företagen, men fram till dess bör RUT-avdraget gälla för samtliga tjänster i hemmet och i dess anslutning. Från 1 jan 2021 gäller RUT-avdraget även tvätt av hemtextilier, men inte kemtvätt samt tvätt av mattor. Detta är ett exempel på en olycklig avgränsning av RUT-avdraget som bör tas bort.

76. Fortsätt utveckla 3:12-reglerna så att incitamenten för entreprenörskap förbättras

Det måste löna sig att driva företag. Den som tar steget från anställningens trygghet till det riskfyllda entreprenörskapet, ofta med hus och hem i pant och utan vetskap om när man kan börja ta ut lön, behöver kunna se fram emot att all investerad tid och kraft betalar sig i framtiden. Därför är det också viktigt att den så kallade entreprenörsskatten (3:12-reglerna) fortsätter att utvecklas som ett incitament för företagsamheten.

77. Stoppa spridningen av omvänd moms

Omvänd moms, som innebär att det är köparen som ska redovisa den utgående momsen, har införts på flera områden för att minska fusk, men är enormt komplicerat och kräver mycket administration för företagen. Vid utvärdering framgår dessutom att det är högst osäkert om reglerna varit effektiva att minska sådan brottslighet som de var tänkta att stoppa.¹⁴ Spridningen av detta bör stoppas.

78. Älägg myndigheter, kommuner och regioner att arbeta för att minska regelbördan

Många företagare möter regeltillämpningen vid kontakt med kommunens administration. Det kan handla om olika tillstånd, såsom exempelvis bygglov, serveringstillstånd eller tillstånd för livsmedelshandtering och därtill också vid kommunernas tillsyn. Dessa kontakter kan löpa smidigt, men i många fall möts företagarna av en rigid byråkrati. Några kommuner har skapat en funktion med så kallad företagslots, alltså en funktion som tar emot alla företagsärenden så inte företagen behöver ha koll på kommunens alla olika delar. Allt för få kommuner väljer dock att ha en klar och tydlig väg in för den företagare som vill starta ett eget bolag. Skillnaden mellan vad kommunledningarna säger om vikten av ett gott företagsklimat och hur den egna organisationen

14 (Svenskt näringsliv, 2020)

faktiskt hanterar kontakterna med företagare är stor. Långa handläggningstider och motstridiga krav är något kommunerna förhållandevis lätt skulle kunna avhjälpa. Därför krävs klara direktiv, prioriteringar, uppföljning och en syn på företagare som en tillgång.

Även myndigheter som företagare måste ha kontakt med bör inrätta en lotsfunktion och det bör tydliggöras i deras regleringsbrev att de åläggs att minska företagets regelbörda. De ska sträva efter att förbättra servicen till företag och minska handläggningstiderna. Därtill bör principen om efterhandsdebitering av tillsynsavgifter göras till huvudregel hos myndigheter. Både på nationell och kommunal nivå bör digitala verktyg användas mer frekvent för att underlätta företagets administrativa bördor. Beräkningen av tillsynsavgifter på statlig och lokal nivå behöver även redovisas öppet. Avgifternas storlek får inte överskrida kostnaderna för tillsynen eller tjänsten, men trots detta skiljer sig avgifternas storlek i stor utsträckning mellan kommuner. Transparent beräkning av avgifterna är viktigt för att möjliggöra bättre granskning och jämförelser i syfte att öka kostnadseffektivitet. Det bör dessutom göras frivilligt för företag att delta i SCB:s undersökningar.

79. Se över momsreglerna

Momsbefriat är inte billigare. Det innebär att företagen inte kan dra av kostnaden för ingående moms på investeringar, vilket särskilt försvårar nyföretagande inom momsbefriade områden som vård, skola och omsorg. En del aktörer och partier, exempelvis (C), vill se särskilda undantag eller schablonregler för mindre företag för att underlätta för nyföretagande. Ofta riktar det sig mot branscher som domineras

av kvinnor. Förslagen är välmenande, men vi menar att det istället är bättre om reglerna utformas så de är rimliga att följa för alla företag. Så kallade tröskelgränser för undantag fungerar i praktiken som glas-tak för företagen, som de tvingas hålla sig under för att inte drabbas av orimlig regelbörda. Detta hindrar företag från att kunna växa till sin fulla potential och från att expandera sin verksamhet. En vettig näringspolitik som gynnar entreprenörer måste vara pro market, inte pro business.

80. Lättare att omvandla enskilda firmor till AB

Brist på trygghet har varit extra påtagligt för kvinnliga företagare under coronapandemin. Krisstöden var ursprungligen utformade så att främst aktiebolag kunde ta del av dem, och det är större andel kvinnor än män som driver sina företag i enskild firma och handelsbolag. För den som vill ändra sin firma till ett aktiebolag ska det vara enkelt. Att byta bolagsform kan vara omständligt och tidskrävande då det är många myndigheter att ta kontakt med som kan kräva mycket pappersarbete. För att det ska vara enklare att ändra bolagsform borde det redan nu skapas en ”en väg in”-funktion. Alltså enbart en väg som företag behöver ta istället för att behöva kontakta många olika berörda myndigheter. Det bör även ses över hur ingångna avtal i den enskilda firman smidigare ska kunna överföras till det nya aktiebolaget.

81. Utvärdera företagsbidrag och ta bort dåliga

Riksrevision har granskat den statliga riskkapitalförsörjningen och konstaterat att den både är svåröverskådlig och inte uppnår regeringens mål. Vidare sammanfattar man att ”Regeringens styrning har bland annat medfört att riskkapitalet allokerats till vissa geografiska områden - inte att utbudet ökade i tidiga investeringsfaser i enlighet med statens marknadskompletterande roll. Granskningen visar också att en stor del av det statliga riskkapitalet investerades i företag som kommit längre i sin utveckling än det tidiga skedet och att stora initiala kapitaltillskott till statliga riskkapitalbolag och stiftelser innebar att den samlade likviditeten i systemet var mycket stor.”¹⁵

Ratio, ett fristående forskningsinstitut som forskar om hur företagandets villkor kan utvecklas och förbättras, har under flera år följt gamla och nya utvärderingar av näringslivspolitiska företagsstöd, samt kompletterat med vissa egna studier. Slutsatserna är slående: i väldigt få fall syns positiva effekter på tillväxt och sysselsättning. Ibland syns till

15 (Riksrevisionen, 2019)

och med negativa effekter.¹⁶ En förklaring till de dåliga effekterna är att stöden bygger på ett felaktigt antagande om att den privata marknaden har misslyckats med att stödja företag med potential. Istället riskerar man att stödja företag och projekt som redan har ratas av marknaden, menar Ratio. Detta har även genererat en grupp företagare som använder sig av multipla stöd, så kallade bidragsentreprenörer. Dessa har både högre löner och sämre produktivitet än andra företag.¹⁷

Tack vare data som sammanställts av myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser kan nu också korrekta och bra utvärderingar göras. Den metod de använder för att utvärdera används framgångsrikt idag i exempelvis Manchester, England.¹⁸ Tyvärr är bra utvärderingar av företagsstöd och näringslivspolitikerna ovanliga i Sverige. För att åtgärda detta behöver Tillväxtanalys stärkas ytterligare i sitt arbete. Alla bidrag som inte har en positiv effekt motsvarande dess alternativkostnad bör tas bort.

16 (Daunfeldt, Gustavsson Tingvall, & Halvarsson, 2016)

17 (Sandström, Karlson, & Wennberg, 2018)

18 (Bakhshi, o.a., 2013)

Stärk välfärdsföretagande

Några av de branscher där det är vanligast att kvinnor driver och leder företag är inom vård, omsorg och utbildning. Inom utbildning är andelen nästan 60 procent och inom vård och omsorg är cirka 65 procent av företagarna kvinnor. Att kvinnor är betydligt vanligare inom dessa branscher syns även tydligt när man ser till operativa företagsledare. Inom förskolan är exempelvis 91 procent av företagsledarna kvinnor och inom äldreomsorgen är andelen 71 procent.¹⁹

Det går att konstatera att vänsterns ifrågasättande av välfärdsföretag varit missgynnande för kvinnors företagsamhet. Den politiska diskussion som först från vänsterhåll om att begränsa vinster och motverka privata aktörer leder till osäkerhet för företagare inom dessa branscher. Menar man allvar med att man vill ha fler kvinnliga företagare måste man släppa fram fler företag inom traditionell offentlig verksamhet. Exempel på områden som särskilt kan utvecklas med hänsyn till detta är vuxenutbildning, arbetsmarknadsinsatser samt arbetsförmedling.

82. Krav på transparens i LOV

Kommunens eller regionens egen regi ska varken gynnas eller missgynnas i förhållande till de externa aktörerna vid Lagen om valfrihetssystem (LOV), detta för att få en sund konkurrens som sporrar innovation och effektivitet. Bestämmelserna om LOV är inte som bestämmelserna för skolpeng och friskolor. När det gäller elevpeng till friskolor måste kommunen räkna ut, redovisa och bestämma ersättningen på samma sätt som för skolorna i egen regi.

Krav på motsvarande transparenta genomlysning i valfrihetssystem enligt LOV saknas. Detta är dåligt då varken verksamheterna själva, politiker och skattebetalare tydligt kan se hur pengarna används och hur mycket de olika aktörerna har att röra sig med. Det bör vara krav på kommuner och regioner att årligen redovisa den egna regins kostnader för den verksamhet som omfattas av LOV.

83. Få, men uppföljbara krav i LOV

Även kraven som ställs på aktörer vid LOV bör utvecklas. Med för mycket reglerat minskar utrymmet för innovativa lösningar och effektiviseringar. Det bör vara så få men tydliga och uppföljningsbara krav som möjligt.

¹⁹ (Ekonomifakta, 2021)

84. Vit lista för redan godkända företag

Myndigheten IVO har i uppdrag att sköta ägar- och ledningsprövningen av företag som vill verka i verksamhet som regleras av socialtjänstlagen eller LSS. Detta är bra då privata utförarens lämplighet kontrolleras på nationell nivå och frigör tid för kommuner och regioner att istället kunna följa upp kvaliteten i verksamheterna. Har IVO godkänt ett företags ägar- och ledningsprövning i en kommun borde de redovisa det företaget i en ”vit lista” så att andra kommuner på förhand kan bedöma om företag som vill bli leverantör i kommunen kommer att uppfylla kraven.

85. Stärkta kvalitetskontrollfunktioner i LOV

För att en kommun eller region ska vara säker på att endast seriösa utförare ingår i LOV måste kvaliteten kunna följas upp. Det ställer krav på både hur kvalitetskraven är utformade och de metoder som används för att följa upp kraven. Relevanta statliga myndigheter bör ge stöd och sprida goda exempel så att varje kommun och region inte behöver uppfinna hjulet på nytt.

Det måste dessutom vara lätt att utesluta leverantörer som inte uppfyller kraven eller inte levererar enligt avtalet. I Lagen om Offentlig Upphandling (LOU) finns regler om skyldighet för upphandlande myndigheter att uteslutning av leverantörer som är dömda för vissa fall av brott eller kopplingar till terrorism. Det finns även andra situationer som kan utgöra grund för uteslutning då myndigheten får, men inte måste, utesluta en leverantör. Det kan exempelvis gälla då en leverantör tidigare allvarligt har brustit vid utförandet av ett offentligt kontrakt. Därför borde de regler som finns i LOU om skyldighet respektive möjlighet att utesluta olämpliga leverantörer också införas i LOV.

86. Förenkla för friskolor att expandera

I regeringens utredning om en mer likvärdig skola föreslår de att ta bort kötid som kriterium vid antagning av elever. Erik Lakomaa, forskare vid EHFF Handelshögskolan i Stockholm, skriver hur det istället vore att föredra att göra det enklare för friskolor med kö att expandera sin verksamhet. ”En kommunal skola kan om det finns fler sökande än platser alltid expandera, även genom att öppna en filial till den populära skolan på en annan plats. En friskola i samma situation behöver dock ett nytt tillstånd för att kunna expandera på en annan plats än

där den existerande verksamheten bedrivs.”²⁰ Friskolor borde kunna expandera sin verksamhet på annan plats än den existerande utan nytt tillstånd.

87. Öppna upp för företagande i branscher där kvinnor arbetar

En bransch med många kvinnor i ledande ställning är arbetsförmedling och området för vuxenutbildning/SFI/kommunala sysselsättningsåtgärder. Att öppna upp dessa marknader för fler privata företag skulle därför sänka tröskeln för många kvinnor att bli företagare. Här finns stor potential både för kvaliteten i verksamheterna och för friheten för kvinnor.

Sju av tio företag uppger dessutom att de har svårt att rekrytera. Samtidigt har vuxenutbildningens innehåll i stort lämnats utan reformer och yrkeshögskolan, som har goda resultat, är i stort behov av utbyggnad och bättre långsiktiga förutsättningar.

Genom att skapa incitament och göra det lönsamt för företag att själva driva yrkesutbildningar och att göra godkända utbildningar studiemedelsberättigade, blir positiva förändringar möjliga. Detta bör ske bland annat genom att se över möjligheterna till skattelättnader för utbildningskostnaden. Ökad möjlighet för företagande inom denna sektor kan med andra ord leda till en win-win situation för alla parter.

För detta krävs några åtgärder. Förutom att fatta nödvändiga beslut för att tillåta fristående aktörer på området, bör ett nationellt ramverk för auktorisation bör införas, detta skulle framförallt underlätta och kvalitetssäkra en sådan reform. Även ett resultatbaserat ersättningssystem bör införas.

88. Utveckla och underlätta LOU

Som nämnt så startar kvinnor ofta företag som ligger nära den verksamhet som sker i offentlig sektor. Därför måste också många delta i offentliga upphandlingar, som är nog så krångligt för den ovane. Lagen om Offentlig Upphandling (LOU) är en viktig lag, som behöver uppdateras fortlöpande. Offentlig sektor bör underlätta för mindre och nya företag att kunna delta i upphandlingar genom att skriva fram upphandlingsunderlagen så att fler kan kvalificera sig. Detta ligger även i de upphandlandes intresse eftersom fler då kan delta och erbjuda bra och prisvärda tjänster. Dessutom kan upphandlingsunderlag i de allra flesta fall förenklas och koncentreras på ärendets kärnuppgift.

20 (Lakomaa, 2021)

Under senare år har det blivit populärt med innovations- och funktionsupphandlingar. Detta är positivt så länge även dessa utförs så att fler och mindre aktörer tillåts delta. Det kan vara bättre att dela upp en stor upphandling i många delar än att handla upp ett mycket stort projekt, även ur det offentligas synvinkel.

89. Strängare regler för att motverka osund konkurrens

Osund konkurrens innebär att en kommun driver en verksamhet i egen regi som konkurrerar med privata företag. Ofta så försörjer det kommunala bolaget den egna offentliga organisationen, men säljer även varor och tjänster till externa. Ofta med en prissättning som gör det omöjligt för den privata aktören att konkurrera. Ett kommunalt bolag kan knappast heller gå i konkurs. I en rapport från Svenskt Näringsliv lyfter de upp följande affärsområden som ofta utsätts för osund konkurrens: utbildningstjänster, eventverksamhet, catering, cykelreparationer, transporter, bageriverksamhet, hotellverksamhet, spa och gymverksamhet. Även caféer och hunddagis är vanliga verksamheter där kommunerna konkurrerar.

Synen på konkurrens och det kommunala kärnuppdraget skiljer sig kraftigt åt från kommun till kommun. För företag blir det ett problem när man förlorar affärer, men det finns också ett stort signalvärde i om kommunen genom oskäligt låga priser konkurrerar ut de lokala företagen. Branscherna där kommunerna konkurrerar är i flera fall sådana där många av de utkonkurrerade företagen drivs av kvinnor. En synlig och effektiv konkurrenstillsyn är därför avgörande för att företag, i synnerhet små och medelstora sådana, ska våga investera och expandera sin verksamhet och träda in på nya marknader. Konkurrensverkets ställning bör därför stärkas i dessa frågor. Det behöver bli enklare för företag att anmäla fall och få dem behandlade.

Bredda bilden av företagare

Exponering för företagande i tidig ålder är centralt för att senare i livet själv välja att bli företagare. En studie där över 6 000 individer följts från 0 till 34 års ålder visar att män oftare blir entreprenörer om de har föräldrar som är det medan det för kvinnor snarare hänger samman med föräldrarnas socioekonomiska status. Klart stod att företagarintresset uttrycktes tidigt, redan vid 16 års ålder.²¹ För att få ökat företagande bland kvinnor krävs det alltså att företagande introduceras tidigt i livet.

90. Ökad möjlighet till UF-företag på gymnasiet

Bland dem som gått kursen Ung Företagsamhet blir många fler också företagare senare i livet. Enligt en långtidsstudie av UF alumners arbetsmarknadspotential och företagande från 2013 av docent Karl Wennberg vid Stockholm School of Economics och Niklas Elert på Ratio får UF-elever även högre genomsnittsinkomst med 7-12% samt drabbas i 20 % lägre utsträckning av arbetslöshet än andra. Den positiva effekten för företagande är också som störst i grupper som mer sällan startar företag generellt.²² Elever får under sitt UF-företagare också fler kontakter med omvärlden än andra elever och utvecklar i sitt arbete

21 (Schoon & Duckworth, 2012)

22 (Elert & Wennberg, 2012)

även färdigheter och förmågor som är bra även i andra situationen än företagande.

Möjligheten att driva UF-företag skiljer sig dock mycket åt, främst beroende på vilken skola och vilket gymnasieprogram elever läser i övrigt. Läsåret 2019/20 var det hela 96 procent av alla elever på handels- och administrationsprogrammet som drev UF-företag. För ekonomi samt hantverksprogrammet var motsvarande siffror 83 samt 71 procent. I bottenskiktet ligger program så som vård och omsorg (4 procent), naturvetenskap (8 procent) samt fordons- och transportprogrammet (12 procent). Även samhällsvetenskapliga programmet, el och energi samt bygg och anläggning har lågt deltagande.²³ Dessa elever, som många av dem ska bli nästa generations arbetsgivare, tar examen utan en god inblick i att driva företag. Det är synd då framtiden i allra högsta grad är beroende av fortsatt driven, lösningsfokuserad, kreativ och företagssam arbetskraft.

Det behöver ses över hur UF kan bli möjligt för samtliga elever i gymnasieskolan att läsa. Detta bör inte nödvändigtvis ske som en obligatorisk kurs utan valet om man vill läsa kursen eller inte bör snarare ligga hos eleven, men valet av gymnasieprogram som sådant bör åtminstone inte hindra eleverna från att välja kursen som individuellt val. Det bör även ses över hur det kan bli enklare att driva UF-företag för elever som läser yrkesprogram där elever ofta är ute på praktik.

91. Modernisera hem- och konsumentkunskapen genom att prioritera ekonomi

Att ha bra kunskaper i svenska, matematik och engelska är en grundförutsättning för att lyckas i skolan och för att kunna utbilda sig vidare. Ett ämne som inte berörs tillräckligt i skolan är ekonomi. Genom att alla får kunskaper om ekonomi kan varje person själva skapa sig en uppfattning om sin förmåga och kan därmed i högre utsträckning utgå ifrån sin egen bedömning istället för från normer.

I skolan är undervisningen kring privatekonomi, företagsekonomi, bokföring, skatter och löner sorterat under andra ämnen och går igenom mer generellt utan ordentligt fokus på ämnet som sådant. I ämnet hem- och konsumentkunskap bör man därför modernisera så att fokus faktiskt ligger på sådant som eleven har nytta av när de ska ut i arbetslivet. Matlagning och bakning är absolut en viktig del av livet, men borde till största delen ligga under föräldraansvaret. När det gäller kost och näringslära, som idag ofta ligger i ämnet, bör det istället behandlas

23 (Läraren, 2021)

i ämnet idrott och hälsa, då kost, näringslära och motion har ett nära samband. Genom att genomföra en reformering av ämnet hem- och konsumentkunskap rustar man eleverna till att få bra kunskaper både gällande sin egen privatekonomi, avtal, krediter, lön och skatt. Man kan då också tidigare kunna koppla in ekonomi inom företagande och införa Ung Företagsamhet redan i grundskolan från årskurs 6.

92. Tydliggör programmeringen i skolan

Det råder idag brist på personer inom techbranschen och särskild brist på kvinnor. Företrädare för techbranschen lyfter själva mer programmering i skolan som ett sätt att få fler kvinnor att jobba där.²⁴ Genom mer programmering i skolan kan unga kvinnor skapa sig en uppfattning om hur det är att jobba i tech och motstå avvärijande normer. Idag är programmeringen delad under både teknikämnet och matematikämnet. Att programmering ska undervisas i matematiken är otillräckligt då programmering är av annan karaktär än matematik. Likt ekonomi är det nödvändigt med matematikkunskaper, men ämnena skiljer sig tillräckligt för att de ska vara olika ämnen. Programmering bör i stället få större utrymme i teknikämnets centrala innehåll. Teknikämnet är idag det ämne som har näst minst tid avsatt i timplanen och för att hinna med det utökade innehållet av programmering bör dess tid i timplanen öka.

93. Ge tid till studie- och yrkesvägledning i timplanen

Det finns stora fördelar med att tidigt introducera studie- och yrkesvägledning (SYV). Genom att tidigt visa på olika vägar i yrkeslivet ger man eleverna en bättre grund att stå på för att kunna göra ett genomtänkt val inför gymnasiet. En annan fördel med tidig introduktion till olika yrkeskategorier är också att väcka intresse för en arbetsmarknad som inte är det mest naturliga att välja eftersom man kanske aldrig hört talas om den. Detta skulle kunna gynna tjejer och få dem att vilja satsa på traditionellt manliga yrken, exempelvis techbranschen, där det idag råder en brist på både kvinnliga företagare och anställda. Idag finns ingen tid reserverad i timplanen för SYV, vilket gör det svårt att bedriva ett systematiskt arbete. Tid för SYV bör läggas in i timplanen för att säkerställa att alla elever får den SYV de behöver.

94. Uppmuntra initiativ som visar på en modern bild av företagare

Det finns flera initiativ som erbjuder föreläsningar på skolor samt studiebesök med syfte att ge eleverna en uppdaterad bild av entreprenör-

24 (Ternby, 2021)

skap så fler kan identifiera sig med företagarrollen. Exempel på dessa är Transfer Sverige, Geek girl mini, Snilleblixtarna, Svenska Science Centers och Bredda bilden.²⁵ Dessa bör uppmärksammas positivt.

Ett annat sätt att påverka kvinnors företagande och attityder till företagande är att uppmärksamma de kvinnor som driver företag med många anställda och hög omsättning, till exempel företag inom nätverket 17 som vill inspirera fler kvinnor att bygga stora bolag.²⁶ Medlemmarna har själva grundat och byggt bolag som omsätter minst 50 miljoner kronor. Genom att påvisa att kvinnors företag faktiskt kan växa och vara stora blir det tydligare för kvinnor som driver nya och små företag att det är ett alternativ att driva företaget till tillväxt. Förebilder behövs för identifikationen och det är viktigt att dessa förebilder är mångsida- ga - man behöver inte starta ett vårdföretag för att man är kvinna.

25 (Vinterskog, 2021), (Geekgirlmini, 2021), (Snilleblixtarna, 2021), (SSC, 2021) och (Breddabilden, 2021)

26 (Nätverket17, 2021)

Referenser

- Bakhshi, H., Edwards, J., Roper, S., Scully, J., Shaw, D., Morley, L., & Rathbone, N. (2013). Creative credits : a randomized controlled industrial policy experiment. Nesta.
- Breddabilden. (2021, 04 16). VARFÖR SKAPADES BREDDA BILDEN? Retrieved from Breddabilden: <https://breddabilden.teknikforetagen.se/om>
- Daunfeldt, S.-O., Gustavsson Tingvall, P., & Halvarsson, D. (2016, 02). Statliga innovationsstöd till små och medelstora företag - har de någon effekt? Ekonomisk debatt, 44(1), 6-19.
- Ekonomifakta. (2021, 04 11). Vinstbegränsning slår hårdast mot kvinnor. Retrieved from Ekonomifakta: <https://www.ekonomifakta.se/Artiklar/2017/september/vinstbegransning-slar-hardast-mot-kvinnor/>
- Elert, N., & Wennberg, K. (2012). Effekter av utbildning i entreprenörskap. Ratio.
- European Commission. (2021, 04 13). Better regulation: guidelines and toolbox. Retrieved from Europa.eu: https://ec.europa.eu/info/law/law-making-process/planning-and-proposing-law/better-regulation-why-and-how/better-regulation-guidelines-and-toolbox_en
- Eurostat via Ekonomifakta. (2021, 04 16). Företagare - internationellt. Retrieved from Ekonomifakta: <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Arbetsmarknad/Jamstalldhet/Foretagare---internationellt/>
- Forsstedt, S. (2018). Tänk efter före! En ESO-rapport om samhällsekonomiska konsekvensanalyser. ESO.
- Geekgirlmini. (2021, 04 16). OM GEEK GIRL MINI. Retrieved from Geekgirlmini: <http://geekgirlmini.se/om/>
- Lakomaa, E. (2021, 04 11). Skolutredningen försöker lösa fel problem. Retrieved from Timbro: <https://timbro.se/smedjan/skolutredningen-forsoker-losa-fel-problem/>
- Läraren. (2021, 04 11). Företagande ovanligt på flera program. Retrieved from Yrkesläraren: <https://www.lararen.se/yrkeslararen/annat/foretagande-ovanligt-pa-flera-program>
- Nerhagen, L., Forsstedt, S., & Hultkrantz, L. (2017). Analyser av politikens samhällskonsekvenser är otillräckliga i Sverige.
- NNR. (2021a, 04 11). NNR kommenterar Tillväxtverkets mätning om företagets regelkostnader: ”Regelförbättringsarbetet har misslyckats”. Retrieved from NNR: <https://nnr.se/nnr-kommenterar-tillvaxtverkets-matning-om-foretagets-regelkostnader-regelforbatttringsarbetet-har-misslyckats/>
- NNR. (2021b, 04 11). Konsekvensutredningar. Retrieved from NNR: <https://nnr.se/snabbt-om/snabbt-om-konsekvensutredningar/>
- Norlin, P., & Thulin, P. (2021). KVINNORS ENTREPRENÖRSKAP. Blekinge: Entreprenörskapsforum.
- Nätverket17. (2021, 04 16). 17nätverket. Retrieved from <https://17natverket.se/>
- OECD. (2012). Recommendation of the council on regulatory policy and governance. OECD.
- Office of Management and Budget. (2021, 04 13). Reports. Retrieved from whitehouse.gov: <https://www.whitehouse.gov/omb/information-regulatory-affairs/reports/>
- PWC. (2019). Investing in gender equality. PWC.
- Riksrevisionen. (2019). Riksrevisionens uppföljningsrapport 2019 . Riksrevisionen.
- Sandström, C., Karlson, N., & Wennberg, K. (2018). Innovationspolitik för tillväxt. Ratio.
- SCB. (2021, 04 16). Färre kvinnor än män driver företag. Retrieved from SCB: <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Farre-kvinnor-an-man-driver-foretag/>
- Schoon, I., & Duckworth, K. (2012). Who becomes an entrepreneur? Early life experiences as predictors of entrepreneurship. Developmental Psychology, 48(6), 1719-1726.
- Snilleblixarna. (2021, 04 16). Om Snilleblixarna. Retrieved from Snilleblixarna: <https://snilleblixarna.se/om-snilleblixarna/>

- SSC. (2021, 04 16). Vi gör skillnad. Retrieved from FSSC: <https://fssc.se/gor-skillnad/>
- Statskontoret. (2018). Fler uppgifter för Regelrådet : Bör rådet arbeta mer med EU-lagstiftning och digitalisering? Statskontoret.
- Svenskt näringsliv. (2020). Remiss av Promemorian Omvänd skattskyldighet vid omsättning av vissa varor och tjänster. Svenskt näringsliv.
- Ternby, L. (2021, 04 19). Techbranschen kräver mer programmering i skolan. Retrieved from DN: <https://www.dn.se/ekonomi/techbranschen-kraver-mer-programmering-i-skolan/>
- Vinterskog, K. (2021, 04 16). Transfer Väst firar 10 år som brobyggare mellan skola och näringsliv. Retrieved from Mynewsdesk: <https://www.mynewsdesk.com/se/transfersverige/pressreleases/transfer-vaest-firar-10-aar-som-brobyggare-mellan-skola-och-naeringsliv-919986>

Reformer för en jämställd sjukvård

Innehåll

Sammanfattning	94
Inledning	95
En förbättrad förlossnings- och mödravård	96
Riktlinjer och regler ska vara enhetliga i Sverige kring partners medverkan både under graviditeten, vid förlossningen och efter förlossningen.....	96
Ytterligare en barnmorska eller läkare ska undersöka efter förlossning	97
Utbilda fler barnmorskor	97
Förlossningsrädda ska i så stor utsträckning som det är möjligt ha samma barnmorska under graviditeten som vid förlossningen.....	97
Utöka Mödrahälsovårdens ansvar för eftervården och inför tydliga riktlinjer kring eftervårdsbesöket	99
Nationella riktlinjer för förlossningsvården och eftervården.....	100
Tillgänglig specialistvård i varje region avseende förlossningsskador	100
Inför eftervårds-check.....	100
Fler fysioterapeuter som är specialiserade på kvinnohälsa genom förändrad specialiseringsutbildning och krav på fysioterapeuter vid vissa vårdinstanser	101
En jämlik vård.....	103
Bygg ut specialistvården för smärta och garantera tillgång till specialistvård för smärta i varje region	103
Överväg nationella riktlinjer för behandling av fibromyalgi	105
Elevhälsan ska utveckla skriftliga rutiner för handläggning av elever med misstänkt endometrios.....	105
En moderniserad abortlagstiftning	106
Avsätt pengar till forskning kring kvinnors hälsa	107
Referenser	109

Sammanfattning

Kvinnors sjukdomar är både i forskning och i det kliniska arbetet idag eftersatt. Detta innebär att hälso- och sjukvården inte är jämställd. På flera områden finns därför kunskapsluckor om hur skillnaden mellan könen tar sig uttryck både vad gäller symptom och smärta samt reaktioner på läkemedel. Förlossningsvården och eftervården ser olika ut beroende på var i landet du befinner dig, vilket gör att frågan om nationella statliga riktlinjer är högaktuellt.

Samhället och det offentliga behöver därför ta rejäla krafttag för att förbättra sjukvården för kvinnor. I den här rapporten sätts ljuset på särskilt angelägna områden och läggs fram konkreta förslag. Några av dessa är:

- En extra undersökning som genomförs av barnmorska eller läkare efter förlossning
- Tillgänglig specialistvård avseende förlossningsskador
- Utbyggd specialistvård för smärta
- Skriftliga rutiner för elevhälsan hur att hantera elever med misstänkt endometrios
- Avsätta pengar till forskning kring kvinnors hälsa

Inledning

Att kvinnor och män får en likvärdig vård borde vara en självklarhet i ett av världens mest jämställda länder. Tyvärr ser det inte ut så. Kvinnors sjukdomar har både inom forskning och i det kliniska arbetet under lång tid varit eftersatt. På flera områden finns därför kunskapsluckor om hur skillnaden mellan könen tar sig uttryck både gällande symptom och smärta samt reaktionen på läkemedel.

Gamla föreställningar om att kvinnor är inbillningssjuka lever till viss del kvar och visar sig oftast genom att kvinnor måste uttrycka mer smärta för att få samma behandling som män, kvinnor sjukskrivs också oftare under kortare tid än män och får billigare sjukvård än män.¹ Många av de symptom som kvinnor söker vård för bortförklaras också ofta som psykosomatiska och främst som en fråga för psykiatri. Det kan gälla allt från endometriosis och förlossningsskador till svåra smärtproblem som fibromyalgi.

En stor och viktig del av den vård som kvinnor möter sker i samband med graviditet och förlossning. Sverige har när det gäller förlossningsskador tidigare legat på en hög nivå i internationella jämförelser.² Statistiken har dock förbättrats under de senaste tio åren, men mycket finns kvar att göra. Det handlar både om förbättringar vid själva förlossningstillfället, men också hur man organiserar eftervården.

Nedan presenteras förslag för att öka jämlikheten i vården och kvaliteten i förlossnings- och mödravården. Eftersom regionerna är huvudmän för sjukvården i Sverige har lagstiftaren i form av Sveriges riksdag begränsat inflytande över hur vården ska utföras. Förslagen nedan berör både nationell och regional nivå, men huvudfokus ligger på sådana förändringar som den nationella nivån kan påverka genom direkta beslut eller med genomförande av nationella riktlinjer.

1 (SKR, 2019)

2 (Sundman, 2021)

En förbättrad förlossnings- och mödravård

En graviditet och förlossning är för många kvinnor bland de största händelserna i livet. Sverige har generellt en god vård både under graviditeten, vid förlossningen och efter förlossning sett till att både mödra- och spädbarnsdödligheten är låg.

Men i vissa avseenden finns det brister. Bland annat att den vård som erbjuds före, under och efter en graviditet skiljer sig åt beroende på var kvinnan bor i landet. Dessutom att rekommendationer och riktlinjer ser olika ut på olika sjukhus, detta medför att vården blir ojämlig.

95. Riktlinjer och regler ska vara enhetliga i Sverige kring partners medverkan både under graviditeten, vid förlossningen och efter förlossningen

Under graviditeten kan det skilja på hur många ultraljud som erbjuds. På vissa sjukhus och barnmorskemottagningar erbjuds detta redan tidigt i graviditeten och vid andra erbjuds enbart ett rutinultraljud i mitten av graviditeten. Vid förlossningen skiljer det sig åt om partnern har fått vara med vid kejsarsnitt och om partnern har fått stanna kvar på BB tillsammans med kvinnan och det nyfödda barnet. Att partnern inte får vara kvar på BB tillsammans med mamman och bebisen efter förlossningen är en ingripande åtgärd som ur smittskyddshänsyn är resultatmässigt tveksam. Men det är inte rimligt att nyförlösta mammor och nyfödda bebisar får olika förutsättningar de första dagarna i livet beroende på sjukhus. Riktlinjerna och reglerna ska därför vara enhetliga i hela landet avseende partners och stödpersoners medverkan både under graviditeten, vid förlossningen och efter förlossningen.

96. Ytterligare en barnmorska eller läkare ska undersöka efter förlossning

Sverige har den näst högsta andelen bristningar i bäckenbotten av grad 3 och 4 i Norden. Enbart Island ligger högre.³ Drygt 3 procent av alla som föder vaginalt får den allvarligaste bäckenbottenträningen sfinkterruptur, som bland annat ökar risken för avföringsinkontinens.⁴ Andelen varierar dock stort mellan regionerna, sannolikt på grund av olika arbetssätt och rutiner. Förbättringspotentialen bör därmed vara stor. De metoder som visar på vetenskaplig evidens bör standardiseras över hela landet. Beprövad erfarenhet bör enbart användas då evidens saknas.

Sedan 2017 finns det en bäckenbottenutbildning (backenbottenutbildning.se) och därtill även ett bäckenbottenregister för att registrera och följa upp bäckenbottensskador. Förhoppningsvis leder detta till en ökad kunskap om bristningar, hur de förebyggs, behandlas och följs upp. Utöver detta kan mer göras för att förhindra förlossningsskador. Stöd finns för att möjligheten att upptäcka bristningar hos kvinnor efter förlossning ökar om den nyförlösta kvinnan undersöks av ytterligare en barnmorska eller läkare.⁵ För att upptäcka fler bristningar bör därför det bli standard med två som undersöker efter förlossning. Forskning pågår dessutom om två barnmorskor även under själva förlossningen minskar risken för bristningar.⁶

97. Utbilda fler barnmorskor

För att bli barnmorska krävs först utbildning till sjuksköterska, och därefter specialisering till barnmorska. Specialiseringen är inte betald, till skillnad från till exempel läkares specialistutbildning. Nästan alla regioner rapporterar också brist på yrkesgruppen men genom en särskild satsning på betald specialistutbildning för sjuksköterskor skulle möjligheterna till och villkoren för att bli barnmorska förbättras.

98. Förlossningsrädda ska i så stor utsträckning som det är möjligt ha samma barnmorska under graviditeten som vid förlossningen

Som gravid möter man inte samma barnmorska under graviditeten som vid förlossningen. Mer än varannan kvinna efterfrågar en större kontinuitet i möd-
rahälsovården och vill att det ska vara samma barnmorska under graviditeten som vid förlossningen och tiden därefter.

Studier visar på positiva effekter med kontinuitet i vårdkedjan, bland annat färre ingrepp under förlossningen, nöjdare kvinnor och billigare vård, färre kejsarsnitt och färre analsfinkterskador. Även barnmorskorna är nöjdare.⁷ Studierna

3 (Socialstyrelsen, 2019a)

4 (Socialstyrelsen, 2019a)

5 (SBU, 2021)

6 (Värdfokus, 2021)

7 (Socialstyrelsen, 2017), s. 87.

är mestadels från utlandet⁸ men nyligen publicerades en svensk studie som visar goda resultat för förlossningsrädda kvinnor som möter en och samma barnmorska under graviditet och vid födsel. 29 procent av kvinnorna uppgav att deras förlossningsrädsla försvann och att de var mer nöjda med vården.⁹ Önskvärt vore om samtliga gravida kvinnor kunde erbjudas att i den mån det är möjligt få ha samma barnmorska under graviditeten som vid förlossningen. Eftersom resurserna inom vården är begränsade är en rimlig prioritering att börja med de kvinnor som är diagnostiserade som förlossningsrädda.¹⁰

99. Utöka Mödrahälsovårdens ansvar för eftervården och inför tydliga riktlinjer kring eftervårdsbesöket

Enligt en rapport från Socialstyrelsen finns det skillnader i vården efter förlossning, såväl mellan sjukhus som mellan regioner. Det finns nationella riktlinjer framtagna av professionsföreningar som anger att alla föräldrar bör erbjudas ett förlossningssamtal med barnmorska under vårdtiden eller senare per telefon om det inte är möjligt att träffas. Utöver det finns inga särskilda riktlinjer kring uppföljningen den närmsta tiden efter förlossningen.

Enbart en tredjedel av sjukhusen följer alltid upp kvinnors hälsa efter hemgången från sjukhuset och ungefär hälften följer upp i vissa fall.¹¹ Men många sjukhus följer inte alls upp förlossningen. Mödrahälsovården följer inte upp kvinnornas hälsa förrän 6-8 veckor efter förlossningen. Under den tiden kan mycket ha hunnit hända. Barnavårdscentralen följer förvisso upp barnet efter 1-2 veckor efter förlossningen men fokus är då på barnet och inte på mamman.

Bristerna i uppföljning riskerar leda till att vissa kvinnors hälsa utvecklas på ett negativt sätt. Genom tidigare uppföljning kan allt från amningsproblem till förlossningsdepression uppmärksammas tidigare och åtgärdas. Ansvaret för mödrahälsovården bör därför utökas till att även omfatta uppföljning av kvinnors hälsa inom 1-2 veckor efter förlossningen och vid behov erbjuda den vård som behövs alternativt hänvisa kvinnan till rätt vårdinstans. Genom att uppföljningen sker av samma barnmorska som kvinnan träffat under graviditeten stärks också kontinuiteten i vården.¹²

Regionerna har olika riktlinjer för vad eftervårdsbesöket 6-12 veckor efter förlossningen ska innehålla. I de allra flesta fall ska en gynekologisk undersökning erbjudas och bäckenbotten samt knipförmågan utvärderas. I några fall erbjuds detta enbart vid behov.¹³

8 (Socialstyrelsen, 2017), s.91-92

9 (Hildingsson, Karlstrom, Rubertsson, & Haines, 2019)

10 I ett samarbete mellan barnmorskemottagningen och Karolinska Universitetssjukhuset Huddinge drivs projektet Min Barnmorska. Kvinnan har samma barnmorska på barnmorskemottagningen som på förlossningen. Merkostnader för projektet fanns vid uppstart men med fullt antal inskrivna gravida kvinnor framkommer ingen negativ effekt på ekonomin, enligt delårsrapporten från projektet.

11 (Socialstyrelsen, 2017), s. 8.

12 Förslaget beräknas efter antaganden att kosta ca 160 miljoner kronor per år och är baserat på underlag framtaget av riksdagens utredningstjänst.

13 (Socialstyrelsen, 2017), s. 50-51.

Efter samtal med företrädare i professionen som har lång erfarenhet av förlossningsvård skiljer det sig hur många kvinnor som faktiskt genomgår en gynekologisk undersökning vid eftervårdsbesöket i olika regioner. Faktorer så som hur frågan om gynekologisk undersökning ställs, barnmorskans egen uppfattning om förmågan att upptäcka förlossningsskador och möjlighet att remittera kvinnan till specialist påverkar också i vilken utsträckning den gynekologiska undersökningen faktiskt blir utförd. Detta leder till att förlossningsskador inte upptäcks och att kvinnor inte får den vård de behöver. Innehållet i eftervårdsbesöket bör därför vara densamma oavsett var kvinnan har fött barn.

100. Nationella riktlinjer för förlossningsvården och eftervården

För att komma till rätta med problematiken att vården både under graviditeten, vid förlossningen och efter förlossningen ser olika ut beroende på var i landet man bor bör nationella riktlinjer införas för detta. SFOG, svensk förening för obstetrik och gynekologi, anser också att nationella riktlinjer bör införas. Dessa nationella riktlinjer bör bland annat innehålla rutiner kring partnerns medverkan och vad som ska ingå vid ett eftervårdsbesök.

Socialstyrelsen håller i skrivande stund på att ta fram rekommendationer för graviditet, förlossning och eftervård. Arbetet ska vara klart 2021 och regeringen har meddelat att de ämnar göra dessa till nationella riktlinjer. Implementeringen av detta bör följas noggrant.

101. Tillgänglig specialistvård i varje region avseende förlossningsskador

Det är inte helt ovanligt att kvinnor vittnar om att deras förlossningsskador inte har tagits på allvar, att de inte fått en fullgod behandling eller att det tagit flera år innan de fått rätt behandling. Så ska det givetvis inte vara. En viktig del i att kvinnor med förlossningsskador får en fullgod vård är att det i varje region finns specialistvård med kompetens för förlossningsskador som kan hantera både vanliga och ovanliga skador. De mest komplicerade förlossningsskadorna som drabbar ungefär mindre än två procent av kvinnor som fött barn sköts genom nationell högspecialiserad vård. Ungefär 80 procent av kvinnorna som fött barn drabbas av så kallade grad 2-bristningar. I de fall dessa bristningar inte läker normalt måste regionerna kunna erbjuda specialiserad vård. Det bör därför vara krav på att det i varje region finns specialistvård tillgängligt som hanterar förlossningsskador som kräver mer uppföljning och eftervård.

102. Inför eftervårds-check

Sociala medier har bidragit till att många kvinnors förlossningsberättelser blivit publika och på Instagramkontot "allserfintut" delar kvinnor med sig av sina upplevelser. Inte helt ovanligt är vittnesmål om att skador, som uppkom under förlossningen, inte upptäckts förrän långt senare och detta först efter att kvinnan under lång tid fått stå på sig mot en sjukvård som normaliserat tillstånd som inkontinens eller stor smärta.

För att kvinnor ska ha tillgång till bättre eftervård, utöver förslaget om utökat ansvar i mödravården och enhetliga regler för eftervårdsbesöket, bör det införas en eftervårdscheck. Eftervårdschecken bör innebära att nyförlösta mammor har rätt att gå till exempelvis en sjukgymnast som hon väljer själv för att få hjälp med rehabilitering efter förlossning och att åtminstone ett sådant besök är kostnadsfritt för henne. Kostnaden betalas sedan av staten eller regionen beroende på utformning.¹⁴

103. Fler fysioterapeuter som är specialiserade på kvinnohälsa genom förändrad specialiseringsutbildning och krav på fysioterapeuter vid vissa vårdinstanser

För att rehabilitering ska gå att genomföra krävs fler specialiserade fysioterapeuter. Genom att införa en eftervårdscheck kan incitamenten öka för fysioterapeuter att specialisera sig på kvinnohälsa och rehabilitering efter förlossning.

En anledning till att det är förhållandevis få fysioterapeuter specialiserade på kvinnohälsa är att strukturen på vidareutbildningen inte uppmuntrar till detta. För att bli fysioterapeut måste man studera i tre år på universitet eller högskola. För att sedan kunna specialisera sig vidare måste man läsa en magisterutbildning och därefter ha handledning i tre år. Många börjar jobba efter de första tre åren och om man sedan vill läsa in magisterutbildningen måste man antingen ta tjänstledigt eller göra detta på sin fritid, alternativt ta semester vid obligatoriska kursmoment. Till skillnad från många sjuksköterskor som kan få sin speci-

¹⁴ Förslaget beräknas efter antaganden att kosta ca 75 miljoner kronor per år och är baserat på underlag framtaget av riksdagens utredningstjänst. Baserat på en summa om 900 kr per kvinna.

alistutbildning betald av arbetsgivaren är detta väldigt ovanligt för fysioterapeuter, handledningen sker dessutom på handledarens fritid.

En brist är också att kurserna inom kvinnohälsa inte erbjuder undervisningspatienter utan deltagarna är hänvisade att undersöka varandra, till exempel gynekologiska undersökningar. Detta leder till att vissa inte känner sig bekväma med att gå specialiseringskurser som innebär att kursdeltagarna ska undersöka varandra.

Det finns heller inga incitament för arbetsgivaren att ha specialiserade fysioterapeuter anställda. Ersättningssystemen gör inte skillnad, eller i vart fall inte särskilt stor skillnad, mellan att ha en fysioterapeut med eller utan specialisering. Det finns heller inga krav på att vissa sjukvårdsinstanser ska ha specialiserade fysioterapeuter anställda.

Sammantaget innebär detta att fysioterapeuter specialiserade inom kvinnohälsa framför allt vilar på några eldsjälares axlar, vilket är ohållbart. För att få fler fysioterapeuter som specialiserar sig inom kvinnohälsa bör specialistutbildningen ses över och förändras. Hur förändringarna ska se ut måste vara föremål för en utredning som tillsammans med experter och professionen utformar en specialistutbildning som gör att trösklarna sänks för att bli fysioterapeut med specialisering inom kvinnohälsa.

Ytterligare en åtgärd för att förbättra eftervården, men också tiden under graviditeten för de kvinnor som behöver, är att barnmorskemottagningarna och mödrahälsovården har krav på sig att tillhandahålla specialiserade fysioterapeuter på samma sätt som det finns krav på att tillhandahålla läkare.¹⁵ Med tydligare riktlinjer för eftervården tillsammans med en eftervårdscheck bör det finnas förutsättningar för barnmorskemottagningarna att ha ett sådant krav på sig.

15 Förslaget beräknas efter antaganden att kosta ca 56 miljoner kronor per år och är baserat på underlag framtaget av riksdagens utredningstjänst.

En jämlik vård

Kvinnor lever i genomsnitt tre år längre än män i Sverige men trots detta rapporterar kvinnor sämre hälsa än vad män gör. Det föreligger skillnader inom vården både vad gäller kunskap om symtom, diagnos och behandling beroende på om du är man eller kvinna. Förekomsten av sjukdomar skiljer sig åt och samma sjukdom kan ge olika symptom beroende på kön.¹⁶ Vid behandling av hjärtsjukdom behandlas kvinnor i lägre grad enligt de nationella riktlinjerna och får också i lägre grad än män mediciner med bevisad nytta. Det förekommer alltså en underbehandling av kvinnor inom hjärtkärlområdet, men det är inte det enda område där kvinnor underbehandlas. Detta förekommer även vid till exempel stroke, diabetes och benskörhet. Vidare har kvinnor mer smärta än män innan de opereras för ländryggsbesvär och det tar även längre tid innan kvinnor får tillgång till nyare dialysteknik.¹⁷ Listan kan göras lång med identifierade brister gällande en jämlik och jämställd vård för kvinnor.

104. Bygg ut specialistvården för smärta och garantera tillgång till specialistvård för smärta i varje region

Långvarig smärta är en av de största orsakerna till långtidssjukskrivning.¹⁸ Enligt studier lider tio till tjugo procent av den svenska befolkningen av långvarig smärta.¹⁹ Det är betydligt fler kvinnor än män som lider av långvarig smärta. I samtal med experter har det framkommit att allmänhetens syn på smärta, och till viss del även den syn som lärs ut på läkarprogrammet, ofta grundar sig i att smärta är följd av en skada. Men smärta kan också vara en sjukdom i sig som uppstår som en följd av en störd reglering av smärtsignaler. Detta på samma sätt som att högt blodtryck kan vara ett symptom (t.ex. på njursjukdom) men som för de allra flesta i stället är en sjukdom orsakad av störd blodtrycksreglering.

En studie från Östergötland visade att förekomsten av långvarig smärta är dubbelt så hög hos kvinnor som hos män.²⁰ Sedan tidigare vet man att kvinnors och mäns immunsystem kan fungera olika. Flera sjukdomar drabbar i högre grad kvinnor än män, exempelvis ledgångsreumatism och fibromyalgi. Därtill kommer mer typiska kvinnosjukdomar så som endometriosis och vestibulit. Socialstyrelsens rapport konstaterar att tillgången till smärtspecialister är viktig för en fullgod endometriosisvård och konsultation av smärtspecialist ingår också i de nationella riktlinjerna.²¹

Patientorganisationer har pekat på att bemötandet av personer som söker sig till vården på grund av smärta präglas av misstro och dåligt bemötande. Det handlar också om kunskapsbrist och en tendens att sjukskriva i stället för att behandla och rehabilitera.²²

16 (Skr. 2016/17:10), s. 44.

17 Se (SKR, 2019)

18 (SKR, 2016), s. 9.

19 (SKR, 2016), s. 26.

20 (SKR, 2016), s. 26.

21 Se (Socialstyrelsen, 2019b), s. 37-38.

22 (SKR, 2016), s.24-25.

En kartläggning visar att primärvården saknar kompetens och struktur för att hantera patienter med långvarig smärta.²³ Trots att långvarig smärta kan kallas en folksjukdom²⁴ så prioriteras inte specialiserad vård för denna grupp utan istället sker en nedmontering av den specialiserade smärtvården.²⁵ Därtill saknas i många fall multidisciplinära smärtmottagningar i regionerna²⁶ och i vissa regioner vilar smärtvården på några få eldsjälar.²⁷ Konsekvensen är att det saknas både läkare, fysioterapeuter, sjuksköterskor och nya läkare som vill inrikta sig mot smärtlindring.²⁸ När det inte finns tillgång till specialiserad vård dit allmänläkare kan remittera smärtpatienter och det dessutom inte finns en strukturerad hantering av patienterna inom varken primär- eller specialistvården faller många patienter mellan stolarna. Det har rapporterats att en patient kan få vänta så länge som sex år innan rätt diagnos ställs och att den bristfälliga hanteringen av smärtpatienter kostar samhället uppskattningsvis 90 miljarder kronor.²⁹

23 (SKR, 2016), s.5.

24 (Bergstedt, 2017)

25 Se exempelvis (Rosenberg, o.a., 2017)

26 (SKR, 2016), s.5.

27 (Bergstedt, 2017)

28 (SKR, 2016), s. 5.

29 (Bergstedt, 2017)

105. Överväg nationella riktlinjer för behandling av fibromyalgi

Ungefär två procent av befolkningen lider av fibromyalgi och nästan 80 procent av de som diagnosticeras med sjukdomen är kvinnor.³⁰ Enligt vidtalade experter är sjukdomen ungefär lika vanlig som alla inflammatoriska reumatiska sjukdomar tillsammans. Tillståndet kännetecknas av långvarig och utbredd smärta i muskler och leder och att denna ska ha pågått i minst tre månader.

Som ovan konstaterats så kan smärta vara ett sjukdomstillstånd i sig utan att nödvändigtvis vara ett symptom på något annat. Vid fibromyalgi har det kunnat konstateras att smärtsignalen är förstärkt och det finns störningar i de smärthämmande systemen, vilket i sin tur leder till smärta.³¹ Tidigare var fibromyalgi en kontroversiell diagnos och avfärdades som en slaskdiagnos för kvinnor som uppgav värk utan klar anledning.³² Många patienter upplever fortfarande att de ifrågasätts av sjukvården och att de är missförstådda.³³

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) utvärderar just nu effekterna av behandling och rehabilitering vid fibromyalgi. Utvärderingen ska vara klar i december 2021.³⁴ I dagsläget behandlas fibromyalgi på olika sätt i olika regioner och det finns även skillnader mellan olika vårdutövare inom primärvården. När SBU:s utvärdering är presenterad finns det anledning att överväga om det bör införas nationella riktlinjer för behandlingen av fibromyalgi. På detta sätt kan patienter oavsett var i landet de bor förvänta sig att bli tagna på allvar och få den vård som enligt de senaste rönen ger bäst effekt beroende på tillståndet.

106. Elevhälsan ska utveckla skriftliga rutiner för handläggning av elever med misstänkt endometriosis

Endometriosis är en östrogenberoende sjukdom som innebär att vävnad som liknar livmodersslemhinna växer utanför livmoderhålan. Den ger svår menssmärta och kan även orsaka svårigheter att bli gravid. De drabbade lider ofta av svår smärta under stora delar av livet. Ungefär en av tio kvinnor i fertil ålder beräknas ha endometriosis.³⁵ Sedan 2018 finns det nationella riktlinjer för vård av endometriosis och Socialstyrelsen har sedan dess utvärderat vården.³⁶

Även vid endometriosis behövs tillgång till smärtspecialister och i Socialstyrelsens utvärdering framkommer att en majoritet av verksamheterna anser att tillgången är otillräcklig.³⁷ Förslagen ovan som tar sikte på specialistvården för smärta gör sig därför gällande även här.

Endometriosis kan uppkomma sent i livet men de allra flesta får sina symptom i

30 (SBU, 2021)

31 (Karolinska Institutet, 2020)

32 (Karolinska Institutet, 2020)

33 (Pichot, 2018)

34 (SBU, 2021)

35 (Socialstyrelsen, 2019b), s. 7.

36 Se (Socialstyrelsen, 2019b)

37 (Socialstyrelsen, 2019b), s. 7.

tonåren. Elevhälsan har därför en viktig roll att identifiera elever med misstänkta symptom och hjälpa dem till rätt vårdinstans. Enligt Socialstyrelsens utvärdering saknas ofta rutiner för handläggning av elever med misstänkt endometrios och det är få skolsköterskor som uppger att de stött på sjukdomen.

Mot denna bakgrund bör elevhälsan utveckla skriftliga rutiner för elever med misstänkt endometrios. Detta är ett förslag som Socialstyrelsen själva presenterat i utvärderingen och Socialstyrelsen pekar på att skriftliga rutiner kan utgöra ett stöd för skolsköterskan i sin handläggning såväl som en tryggare vårdkedja för eleven.³⁸

107. En moderniserad abortlagstiftning

När dagens abortlagstiftning infördes för 45 år sedan handlade varje abort om ett kirurgiskt ingrepp. I dag är 9 av 10 aborter medicinska. Trots enorma medicinska framsteg har lagen inte uppdaterats. Samtidigt tar andra länder viktiga steg framåt. Påskyndat av coronapandemin har bland annat Storbritannien och Frankrike gjort det möjligt för kvinnor att efter konsultation hämta ut sin abortmedicin på apotek.

En färsk utvärdering från den brittiska läkarföreningen FSRH visar på mycket goda resultat av denna förändring.³⁹ Väntetiderna har minskat rejält, aborterna genomförs tidigare och 80 procent av kvinnorna föredrar hemaborter framför sjukhus. Ingen har heller behövt läggas in för vård.

38 (Socialstyrelsen, 2019b), s. 67.

39 (Aiken, Lohr, Lord, Ghosh, & Starling, 2021)

Det finns alltså stora möjligheter att öka självbestämmandet och anpassa vården efter den enskilda kvinnans behov. På precis detta pekar också flera tunga företrädare för den svenska mödravården.⁴⁰ Trots dessa starka skäl måste fortfarande alla aborter i Sverige genomföras på sjukhus. De bortser från att det inte alls alltid är vad den enskilda kvinnan vill - hemmet kan upplevas vara en betydligt tryggare miljö. Dessutom genomför enligt Socialstyrelsen redan tre av fyra kvinnor den andra delen av en medicinsk abort i hemmet.

Sverige bör ändra lagen så att kvinnor som vill, efter konsultation ska kunna hämta ut medicinen på apotek. Därmed kan hela den medicinska aborten genomföras i hemmet. Det stöd och den rådgivning som idag erbjuds ska fortsatt erbjudas, och rätten till hjälp via sjukhus ska fortsatt garanteras. En statlig utredning som tar fram ett konkret förslag bör tillsättas omedelbart.

Barnmorskor borde också få rätt att utföra abort. Svenska barnmorskor har en unik roll i mödrahälsovården och deltar redan i behandling i samband med abort. Här finns gedigen erfarenhet att ta tillvara på, vilket också skulle kunna leda till ökad kontinuitet och trygghet. I den utredning som tillsätts bör därför också möjligheten för specialiserade barnmorskor att tillåtas föreskriva medicinsk abort övervägas.

För att på allvar värna rätten att fatta ett beslut om att genomföra en abort måste Sverige få bort köerna. Den stora majoriteten av aborter genomförs tidigt i graviditeten men det är oacceptabelt att enskilda kvinnor ska behöva vänta, inte minst vid tidskritiska situationer. Socialstyrelsen bör därför få uppdraget att kartlägga väntetiderna och därefter ta fram förslag på åtgärder som motsvarar en tidsgaranti.

108. Avsätt pengar till forskning kring kvinnors hälsa

År 2007 fick Forte, tidigare Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, ett uppdrag från den moderatledda regeringen att stödja forskning om kvinnors hälsa. Inom ramen för ett forskningsprogram delades 90 miljoner kronor ut över tre år och det bidrog till att öka kunskapen kring könsskillnader inom hälso- och sjukvård.⁴¹ År 2014 tillsatte den moderatledda regeringen utredningen Uppföljning av utvecklingen mot jämställdhet samt jämställdhetspolitikens genomförande och effektivitet. Inom ramen för utredningen presenterades ett avsnitt om hälsa och där fanns ett antal förslag, däribland att inrätta jämställd hälsa som ytterligare ett jämställdhetspolitiskt delmål.⁴² Ett sådant finns nu på plats. I avsnittet konstaterades också att kvinnor och män drabbas av olika sjukdomar i olika utsträckning, att symptom kan vara olika beroende på kön för samma sjukdom och likaså kan reaktionen på läkemedel skilja sig åt beroende på om det är en man eller kvinna som får medicinen föreskriven. Detta gäller fortfarande.⁴³

40 (SvD, 2021)

41 (Skr. 2016/17:10), s. 45.

42 (SOU 2015:86), s. 442-443.

43 Se exempelvis (Skr. 2016/17:10), s. 42ff.

I utredningen efterfrågades mer kunskap om könsskillnader i hälsa och sjukdom. Behovet finns fortfarande och därför bör man likt regeringsuppdrag från 2007 ge Forte ett nytt regeringsuppdrag att stödja forskning om kvinnors hälsa. För detta bör det avsättas pengar och möjliggöra forskningsprojekt som höjer kunskapen om kvinnor och hälso- och sjukvård.

Referenser

- Aiken, A., Lohr, P., Lord, J., Ghosh, N., & Starling, J. (2021). Effectiveness, safety and acceptability of no test medical abortion provided via telemedicine: a national cohort study. *BJOG: An International Journal of Obstetrics & Gynaecology*.
- Bergstedt, T. (den 8 1 2017). Smärtpatienter kan få vänta sex år på rätt diagnos. Hämtat från svt.se: <https://www.svt.se/nyheter/vetenskap/smartpatienter-kan-fa-vanta-sex-ar-pa-ratt-diagnos>
- Hildingsson, I., Karlstrom, A., Rubertsson, C., & Haines, H. (2019). Women with fear of child-birth might benefit from having a known midwife during labour. *Women and Birth*, ss. Vol. 32, nr 1, s. 58-63.
- Karolinska Institutet. (den 19 02 2020). På de smärtekänsligas sida. Hämtat från Forskning: <https://ki.se/forskning/pa-de-smartkansligas-sida>
- Pichot, C. (den 10 01 2018). Fibromyalgi. Hämtat från Netdoktorpro: <https://www.netdoktorpro.se/smarta/medicinska-oversikter/fibromyalgi/>
- Rosenberg, J., Jansson, A.-K., Rhodin, A. P., Götharson, E., Carlberg, L., Ouraiby, A., . . . Svae, D. H. (den 7 3 2017). "Nedmontering av smärtvården drabbar utsatta patienter". Hämtat från Dagens medicin: <https://www.dagensmedicin.se/specialistomraden/smarta/nedmontering-av-smartvarden-drabbar-utsatta-patienter/>
- SBU. (den 19 02 2021). Behandling och rehabilitering av personer med fibromyalgi. Hämtat från Statens beredning för medicinsk och social utvärdering: <https://www.sbu.se/sv/pagaende-projekt/behandling-av-fibromyalgi/>
- SBU. (2021). Förlossningsbristningar : Diagnostik samt erfarenheter av bemötande och information. SBU.
- SKR. (2016). Nationellt uppdrag: Smärta. Stockholm: Sveriges Kommuner och Regioner.
- SKR. (2019). (O)jämsällldhet i hälsa och vård. Stockholm: Sverige Kommuner och Regioner.
- Skr. 2016/17:10. (u.d.). Makt, mål och myndighet - feministisk politik. Stockholm: Regeringen.
- Socialstyrelsen. (2017). Vård efter förlossning : En nationell kartläggning av vården till kvinnor efter förlossning. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. (2019a). Stärk förlossningsvården och kvinnors hälsa. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. (2019b). Utvärdering av vård vid endometrios : Huvudrapport med förbättringsområden. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU 2015:86. (u.d.). Forskarrapporter till Jämställldhetsutredningen. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Sundman, S. (den 19 02 2021). Finland bäst i Norden i att förebygga förlossningsskador. Hämtat från Hufvudstadsbladet: <https://www.hbl.fi/artikel/finland-bast-i-norden-i-att-forebygga-forlossningsskador/>
- SvD. (den 25 02 2021). Svenska Dagbladet. Hämtat från "Aborter bör kunna genomföras i hemmet": <https://www.svd.se/aborter-bor-kunna-genomforas-i-hemmet>
- Vårdfokus. (den 27 02 2021). Är två barnmorskor bättre än en på att förebygga bristningar? Hämtat från Vårdfokus: <https://www.vardfokus.se/yrkesroller/barnmorska/ar-tva-barnmorskor-battre-an-en-pa-att-forebygga-bristningar/>

Så ökar vi kvinnors trygghet

Innehåll

Sammanfattning	112
Om rapporten	113
Våld i nära relation och sexualbrott	114
Ge sexualundervisningen i grundskolan och på gymnasiet förutsättningar att lyckas	114
Förhör alltid den som är skäligen misstänkt för ett sexualbrott - och så snabbt som möjligt	115
Inför rätt till målsägandebiträde även i hovrätten i mål om våld i nära relation och sexualbrott	116
Få spela upp och spela in första förhöret med målsägande och använda som bevisning i rättegång	117
Inför brottet synnerligen grov kvinnofridskränkning	117
Inför vistelseförbud efter avtjänat fängelsestraff	118
Personlarm vid kontaktförbud	119
Trygghet i det offentliga rummet	120
Inrätta Trygghetsstråk i stadskärnorna med patrullerande ordningsvakter och utökad rätt till kameraövervakning	120
Utbilda kollektivtrafikförare i att upptäcka, förebygga och larma in incidenter av sexuellt ofredande	121
Trygghetsperspektivet i fysisk planering ska vara reglerat i plan- och bygglagen	122
Utbildning i genus och sexualkunskap ska vara krav för svenskt medborgarskap	123
Hedersrelaterat våld	125
Genomför en nationell kartläggning av hedersförtryckets utbredning bland elever på landets grundskolor och gymnasieskolor	125
Varje kommun ska ha en handlingsplan för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck	126
Säkerställ att kunskap och kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck för socialtjänst och skola finns i varje kommun	126
Förbjud och bestraffa oskuldskontroller och oskuldsoperationer	127
Referenser	128

Sammanfattning

Mer än en tredjedel av Sveriges kvinnor uppger att de är rädda för att vistas ute i sitt eget bostadsområde sent på kvällen, samtidigt som var femte kvinna oroar sig för att bli utsatt för sexualbrott.¹ Mörkertalet är stort och oron och rädslan späs på av exempelvis det faktum att så få sexualbrott klaras upp. Det hedersrelaterade våldet fortsätter drabba unga flickor runtom i kommunerna, ofta oupptäckt då det saknas kunskap och verktyg för att förebygga och motverka. Miljoner kvinnor i Sverige saknar alltså det som borde vara en mänsklig rättighet: känslan av trygghet.

Samhället och det offentliga behöver därför ta rejäla krafttag för att öka tryggheten för kvinnor. I den här rapporten sätts ljuset på särskilt angelägna områden och lägger fram konkreta förslag. Några av dessa är:

- En ny brottsrubricering ”synnerligen grov kvinnofridskränkning”
- Trygghetsstråk i stadskärnorna med patrullerande ordningsvakter
- Trygghetsperspektivet ska vara reglerat i plan- och bygglagen
- Nationell kartläggning av hedersförtryckets utbredning bland elever på landets grundskolor och gymnasieskolor
- Kommunala handlingsplaner för att förebygga hedersrelaterat våld

1 BRÅ:s nationella trygghetsundersökning 2020.

Om rapporten

Otrygghet och oro för brott är ett komplext och mångfacetterat problem och är därför svårt att mäta, men enligt Nationella Trygghetsundersökningen (2020) är det betydligt vanligare att kvinnor känner sig otrygga än att män gör det: Var fjärde kvinna uppger att hon känner sig otrygg jämfört med var femte man.

Moderatkvinnornas roll är att komplettera Moderaternas partiprogram med genomförbara och genomtänkta politiska reformer som löser de samhällsproblem som kvinnor möter och upplever. Den här rapporten om kvinnors trygghet är en del av ett arbete med att belysa och föreslå åtgärder inom fem olika områden där kvinnor möter ojämställdhet: trygghet, miljö och klimat, integration och migration, företagande samt jobb och ekonomi.

Trygghetsgruppen består av Åsa Ågren Wikström, Christine Hanefalk, Sofia Andersson och Pernilla Ohlin Beji, under ledning av Louise Meijer.

Våld i nära relation och sexualbrott

2019 anmäldes 23 200 sexualbrott varav 8 800 var våldtäkter.² Närmare tio procent av kvinnorna i Sverige rapporterar att de blivit utsatta för sexualbrott och allra vanligast är det bland unga.³ Mer än en tredjedel av Sveriges kvinnor uppger att de är rädda för att vistas ute i sitt eget bostadsområde sent på kvällen och en tredjedel väljer ofta en annan väg eller ett annat färdssätt hem för att den vanliga vägen känns för otrygg.⁴ För många slutar dessutom inte rädslan när de stängt dörren hemma då 15 procent av sexualbrotten begås i offrets eller gärningspersonens hem.⁵ Att vända utvecklingen för att fler kvinnor ska känna sig trygga utomhus på stan, i sitt bostadsområde och i sitt hem är därför ödesfrågor för jämställdheten.

När det gäller våldtäktsanmälningar klaras bara 15 procent av fallen upp.⁶ Den självrapporterade utsattheten för sexualbrott är samtidigt högre än antalet anmälda brott, vilket gör mörkertalet stort.⁷ Det är rimligt att anta att benägenheten att anmäla minskar när så få fall klaras upp. Fler måste känna sig trygga i att anmäla sexualbrott och utredningarna måste gå snabbare. Förslagen nedan syftar till att minska antalet sexualbrott, att fler sexualbrott ska klaras upp och att fler brottsoffer ska få upprättelse.

109. Ge sexualundervisningen i grundskolan och på gymnasiet förutsättningar att lyckas

Det vanligaste är att man känner sig trygg vid sex och 95 procent av unga uppger att de vid senaste sextillfället hade sex på en trygg plats där de kände sig säkra.⁸ Däremot finns tecken på att unga kvinnor ibland pressas till "hårt sex" - och tvingas söka vård efteråt för sår i underlivet och smärta vid samlag.⁹ För att motverka detta behöver unga tjejer och killar tidigt få bättre information och möjlighet att diskutera normer, sex och gränsdragningar. En bra, allsidig sexualundervisning ökar barns och ungas förutsättningar att påverka sina liv, ökar jämställdheten och förebygger sexuella övergrepp.

2 (BRÅ, 2020)

3 Ibid.

4 Ibid.

5 Ibid.

6 Ibid.

7 Ibid.

8 (Folkhälsomyndigheten, 2017)

9 (Aftonbladet, 2021)

Undervisningen bör utvecklas till att ha större fokus på normer, gränser, samtycke och kommunikation. Det är positivt att regeringen förtydligar skrivningarna kring sexualundervisningen i läroplanen i kombination med förändringar i lärarutbildningen. Idag ingår ämnet i det centrala innehållet för biologi, samhällskunskap och religion. Både NO- och SO- ämnena har dock ont om tid att hinna med allt centralt innehåll¹⁰ och risken är att sex och samlevnad, som många lärare uppger är svårt att undervisa i¹¹, blir det som prioriteras bort när tiden är snäv. Här behöver lärarna 1) stärkas i sin förmåga att undervisa om sex- och samlevnad och 2) ges tillräckligt med tid i sina ämnen för att hinna med allt i det centrala innehållet. Detta kan göras 1) genom förändringar i lärarutbildningen och 2) genom förändringar i timplanen.

110. Förhör alltid den som är skäligen misstänkt för ett sexualbrott - och så snabbt som möjligt

När en våldtäkt anmäls öppnas det en utredning i 94 procent av fallen.¹² Målsäganden förhörs i nio utredningar av tio, medan den misstänkte blir förhörd i ungefär hälften av fallen.¹³ Ungefär sju procent av alla anmälningar leder sedan till åtal. Den vanligaste anledningen till att utredningar läggs ner på vägen är bristande bevisning följt av att utredningen väcker tvivel.¹⁴ Att säkra alla bevis så snabbt som möjligt är alltså av yttersta vikt, särskilt eftersom många anmäler sexualbrott en lång tid efter att de begåtts.

10 (SVT, 2021)

11 (Skolinspektionen, 2018)

12 (BRÅ, 2019)

13 Ibid.

14 Ibid.

Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten har granskat 214 sexualbrott från sex olika åklagarkammare och motsvarande polisområden. I 26 procent av fallen har inget förhör hållits med den/de misstänkta. Deras bedömning är att där förhör inte genomförts med den misstänkte så borde detta ha gjorts i en tredjedel av fallen.¹⁵ BRÅ bedömer att förbättringar i utredningarna skulle kunna leda till att några fler procentenheter av fallen skulle klaras upp.¹⁶ Sett till den låga uppklärningsprocenten idag vore det en stor vinst. Det är också rimligt att anta att den som blir kallad till förhör i större utsträckning förstår allvaret i situationen och inte kommer vara benägen att begå en sådan handling i framtiden.

111. Inför rätt till målsägandebitråde även i hovrätten i mål om våld i nära relation och sexualbrott

Ett målsägandebitråde ska alltid utses i sexualbrottsmål, om det inte är uppenbart onödigt.¹⁷ Målsägandebiträdet ska ta tillvara brottsoffrets intressen och kan till exempel föra skadeståndstalan i brottmålet om inte åklagaren gör det. Den ska också vara ett stöd och hjälp till målsägande.¹⁸ Sedan lagändringen 2018 har målsägandebiträdet kvar sin uppgift enbart fram tills dess att tiden för att överklaga tingsrättens dom går ut.¹⁹ Skulle målet överklagas till hovrätten följer målsägandebiträdet inte automatiskt med utan ett nytt måste utses av hovrätten. Då ska hovrätten fatta beslut om målsägandebitråde baserat på om målsäganden ska höras i hovrätten, vad som ska prövas i fråga om skadestånd och om det finns något annat särskilt skäl.²⁰

Målsägande kan potentiellt alltså bli av med sitt målsägandebitråde innan fallet är slutgiltigt prövat. Även om målsägande sällan höras i hovrätten så kan detta ändå bli aktuellt, och då borde målsägande ha rätt till samma målsägandebitråde. Åklagaren ska ha en objektiv roll i rättegången, därför är denna inte lämplig att agera stöd till målsägande oavsett om denna deltar under förhandlingen eller ej. Målsägande borde därför även i hovrätten ha någon att kunna vända sig till med frågor inför, under och efter förhandling.

15 (SVT, 2019)

16 (BRÅ, 2019)

17 1 § 1 p. lag (1988:609) om målsägandebitråde.

18 (Sverige Domstolar, 2019)

19 1a § 1 st. lag (1988:609) om målsägandebitråde.

20 1a § 2 st. lag (1988:609) om målsägandebitråde.

112. Få spela upp och spela in första förhöret med målsägande och använda som bevisning i rättegång

Enligt dagens principer för rättegång i brottmål måste den muntliga bevisning som lämnas, lämnas under rättegången. Det kan i exempelvis sexualbrottsmål innebära stora påfrestningar för målsägande som måste berätta sin historia väldigt många gånger. Målsägande kan också ha hunnit glömma bort viktiga detaljer eftersom förhör i rättegång kan hållas så pass långt efter brottet skett. En statlig utredning föreslog år 2017 utökade möjligheter att spela in och spela upp berättelser som lämnats i förhör under förundersökningen som bevisning under rättegången. Det måste då finnas en ljud- eller bildupptagning av berättelsen.²¹ Utredningen menar att möjligheten att använda dokumenterade förhör som bevisning skulle leda till en mer effektiv brottmålsprocess, kortare häktningstider, minskad restriktionsanvändning, ett effektivare brottsutredningsarbete, bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar samt minskad risk för press och hot mot förhörspersoner.²²

Särskilt vad gäller förhör med målsägande är detta viktigt. Idag får målsäganden lämna samma berättelse om och om igen för olika personer under utredningens gång. Det kan såklart fortfarande vara nödvändig med flera förhör, men det första förhöret bör kunna användas som bevisning utan att målsägande behöver repetera berättelsen muntligen. Brist på bevisning är en vanlig anledning till att åtal läggs ner eller ogillas och bevisning måste säkras snabbare än idag. Om målsägande utelämnar detaljer under rättegången för att denna inte kommer ihåg exakt allt den sa under första förhöret, behöver inte det vara grund för tvivel i bevisningen. Det kan helt enkelt vara naturligt i många fall på grund av den långa tiden som gått eller åtalets natur.

113. Inför brottet synnerligen grov kvinnofridskränkning

Dagens brottsrubricering grov kvinnofridskränkning omfattar tillfällen då en man vid upprepade tillfällen kränkt en närstående kvinna. Det kan exempelvis röra sig om hot, misshandel, olaga hot, skadegörelse, överträdelse av kontaktförbud eller sexuellt ofredande. Flera i sig straffbara handlingar vägs samman till ett grövre brott. Straffet för grov kvinnofridskränkning är som lägst fängelse i nio månader och som högst fängelse i sex år.²³

En utredning som presenterades i september 2020 har haft i uppdrag att se över om minimistraffet bör höjas. Utredningen har landat i att

21 (SOU 2017:98)

22 (Regeringskansliet, 2017)

23 4 kap 4a § 2 st. brottsbalken (BrB).

inte föreslå detta då det inte är motiverat av förtjänstrelaterade skäl. De anser inte att straffet för grov kvinnofridskränkning bör vara högre än vad straffet skulle varit om gärningsmannen dömts för varje brott som ingår i brottsrubriceringen för sig. De resonerar också att ett högre minimistraff skulle kunna innebära en risk att domstolarna i stället dömer för de ingående underbrotten i de, relativt sett, mindre straffvärda fallen.²⁴

Vi ser mot bakgrund av detta ett behov av en ny brottsrubricering: synnerligen grov kvinnofridskränkning. Graden synnerligen grovt finns i andra brottskategorier för att reglera en situation då brottet på något sätt varit ovanligt farligt eller hänsynslöst.²⁵ Synnerligen grov kvinnofridskränkning skulle kunna användas vid flertalet hänsynslösa brott, utdragna förlopp och upprepade tillfällen. Det skulle också kunna spela in om gärningsmannen blivit dömd för exempelvis grov kvinnofridskränkning eller något av de ingående underbrotten mot samma brottsoffer tidigare. Minimistraffet för brottet bör vara 2 års fängelse. Då medföljer också obligatorisk häktning.

Det behövs ytterligare en grad av brottet kvinnofridskränkning för att rubricera de mest hänsynslösa och allvarliga fallen. Särskilt när det inte bedömts som möjligt att höja straffet för det nuvarande brottet grov kvinnofridskränkning mot bakgrund av att många brott som faller inom kategorin inte motiverar en högre straffskala. Det gör att även de grövre fallen idag tyvärr faller under samma straffskala. Den skada, kränkning eller fara som brottsoffret utsätts för måste alltid kompenseras. Det upprepade lidande som någon får utstå inom ramen för brottet grov eller synnerligen grov kvinnofridskränkning kan medföra stora men för resten av livet. Brottsoffret ska få upprättelse och kunna känna sig säker med att gärningsmannen inte ska kunna gå fri efter en kort tid.

114. Inför vistelseförbud efter avtjänat fängelsestraff

När en man döms för våldsbrott mot en närstående bör det samtidigt vara möjligt att döma till vistelseförbud. Den dömda ska då efter avtjänat fängelsestraff förbjudas att vistas i exempelvis en kommun eller ett helt län där brottsoffret bor. Moderaterna har tidigare lagt fram ett förslag om vistelseförbud, men då riktat mot gängkriminella. Detta bör utvidgas till att även gälla gärningsmän som dömts för brott mot när-

24 (SOU 2020:57)

25 Se exempelvis synnerligen grov misshandel eller synnerligen grovt narkotikabrott.

stående. Det är dags att gärningsmannen och inte brottsoffret är den som flyttar.

115. Personlarm vid kontaktförbud

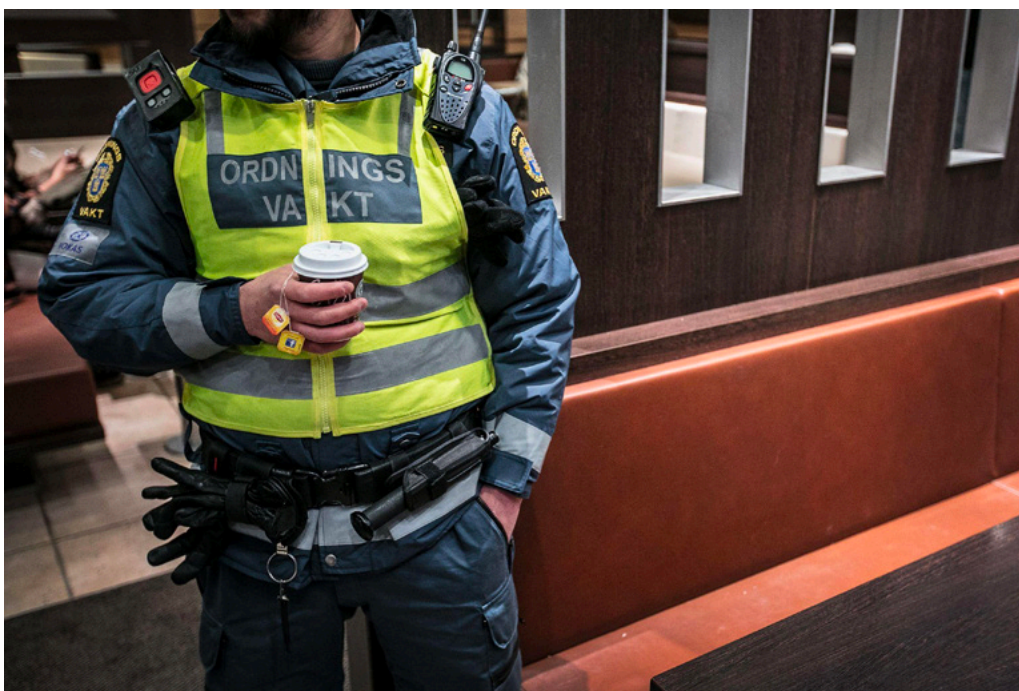
Det sker många överträdelser av kontaktförbud och tyvärr fungerar kontaktförbud i dessa lägen mest reaktivt. Det vill säga att konsekvensen av överträdelsen kommer långt senare, först efter att offret anmält överträdelsen, det inletts förundersökning och en domstol landat i att en överträdelse har skett kan gärningsmannen dömas till böter eller fängelse. Kontaktförbudet är därför en tröskel, men inte ett givet skydd, mot att gärningsmannen tar kontakt. För att kvinnan ska kunna skydda sig bör det därför vara norm att kontaktförbud förenas med personlarm. Då kan kvinnan larma Polisen direkt vid en överträdelse och Polisen ingripa och avlägsna gärningsmannen för att skydda kvinnan mot våld.

Trygghet i det offentliga rummet

Kvinnor upplever sig generellt mindre trygga i de offentliga rummen än män. Problemet grundar sig bland annat i ojämna maktrelationer där risken att utsättas för mäns våld är en faktor som påverkar kvinnors handlingsfrihet. Det behövs krafttag på flera olika nivåer för att öka den upplevda och faktiska tryggheten för kvinnor.

Arbetet för verklig jämställdhet i det offentliga rummet måste bedrivas såväl genom lagändringar som genom utbildningsinsatser. Att som kvinna känna sig rädd när man rör sig på gator och torg, reser i kollektivtrafiken eller befinner sig i det egna hemmet är oacceptabelt i ett modernt svenskt samhälle.

116. Inrätta Trygghetsstråk i stadskärnorna med patrullerande ordningsvakter och utökad rätt till kameraövervakning

I tydligt markerade Trygghetsstråk, med genomtänkt fysisk planering och belysning i utvalda delar av till exempel en stadskärna, kan tryggheten öka. Där kan det också finnas kameraövervakning och patrullerande ordningsvakter vissa tider. Ordningsvakter kan lösa många situationer själva, utan att behöva tillkalla polis. De kan till stora delar utföra samma arbete som poliser i yttre tjänst: hantera konflikter, förutse och förebygga bråk och frihetsberöva misstänkta.

Idag får kommuner anlita ordningsvakter om Polisen bedömer att det finns ett särskilt behov, i så kallade paragraf 3-områden. Det kan handla om platser där det ofta uppstår bråk eller finns problem med

gängkriminalitet. Ett så kallat Trygghetsstråk, med en tydligt fastställd utformning, skulle kunna vara ett snabbspår för kommuner att få tillstånd att anlita ordningsvakter utöver paragraf 3-områden.

Kameraövervakning kan vara effektivt som avskräckande medel. De lagar och regler som idag gäller tillstånd för att sätta upp kameror kan vara snåriga och strikta, exempelvis får sjukhus ofta avslag av Länsstyrelsen när det gäller utökad kameraövervakning trots flera incidenter med hot och våld mot vårdpersonal. Det är heller inte tillåtet att rikta kameror ut över ett större område från till exempel busstationer. Dessutom är handläggningstiderna hos Datainspektionen ofta väldigt långa.

Moderaterna vill att kommuner och regioner som vill använda kameraövervakning, exempelvis inom sjukvården och på socialkontor, ska slippa ansöka om tillstånd. Detta undantag ska även gälla för kommunala Trygghetsstråk.

117. Utbilda kollektivtrafikförare i att upptäcka, förebygga och larma in incidenter av sexuellt ofredande

Enligt en studie från KTH har nära hälften av studenterna vid Södertörns högskola i Stockholm blivit utsatta för sexuella trakasserier och övergrepp i kollektivtrafiken.²⁶ Mer än hälften av offren för sexuella trakasserier valde att inte rapportera händelsen.

Kvinnor vidtar i högre utsträckning än män försiktighetsåtgärder, så som att se till att de är sedda (exempelvis står bland människor, väljer en viss del av bussen). Upplevd otrygghet var större nattetid. Särskilda element i den fysiska och sociala miljön pekades ut som problematiska och till och med underlättande för förekomsten av trakasserier av studenter.

Trakasserier i kollektivtrafikmiljöer påverkar hur man som resenär agerar, till exempel genom att undvika vissa rutter eller tider, sitta bredvid föraren, klä sig på ett visst sätt, bära någon form av vapen eller använda en ryggsäck som sköld vilket innebär en inskränkning i den personliga friheten.

I Göteborg har krogpersonal fått utbildning i att hantera sexuellt ofredande. Beslutet togs av kommunpolitiker efter att ett stort antal övergrepp ägt rum på olika festivaler. Utbildningen gavs först till festivalpersonal, men har sedan anpassats till krogmiljö. Något liknande skulle kunna genomföras bland förare och personal i kollektivtrafiken, där

26 (Ceccato, Sundling, Näsman, & Langefors, 2019)

många människor rör sig och otryggheten kan vara särskilt stor. Detta vore ett utmärkt komplement till det trygghetsarbete som redan pågår inom vissa kollektivtrafikbolag, exempelvis Stockholms Länstrafik (SL).

118. Trygghetsperspektivet i fysisk planering ska vara reglerat i plan- och bygglagen

30 procent av de tillfrågade kvinnorna i den senaste Nationella trygghetsundersökningen känner sig mycket eller ganska otrygga, eller så otrygga att de avstår från att gå ut på kvällen. Bland männen uppger nio procent detsamma. Exempelvis uppger hela 27 procent i åldern 16-24 år i storstäder att de utsatts för sexualbrott under det senaste året.²⁷

Ett sätt att minska otrygghet är att utforma den byggda miljön med kvinnors trygghetsupplevelse i åtanke. Nästan samtliga överfallsvåldtäkter mot kvinnor på offentliga platser sker i skydd av mörker. Enligt Brottsförebyggande rådet skulle exempelvis förbättrad utomhusbelysning medföra att brottslighet skulle sjunka med 20 procent.²⁸ Här har kommunerna ett stort ansvar. Samtidigt skiljer sig arbetet med trygghetsplaneringen mellan kommunerna, då det inte finns en lag som specifikt behandlar trygghet kopplat till fysisk planering. Detta blir i stället ett ansvar hos kommunerna själva, vilket bidrar till att skapa skillnader och ojämlikhet i hur trygghetsaspekten inkluderas i den fysiska planeringen. Enligt tankesmedjan Tryggare Sverige har majoriteten av svenska kommuner bristande kunskap i grundläggande trygghetsfrågor och hur dessa ska implementeras i planeringen.

Plan- och bygglagen (2010:900) (PBL) är den centrala lagstiftningen för fysisk planering i Sverige. Begreppet trygghet finns idag inte uttryckt i PBL, utan den fysiska planeringen utgår från PBL:s inledande bestämmelse kring ”den enskilda människans frihet, främja en samhällsutveckling med jämlika och goda sociala levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer” (PBL 1 kap. 1 §).

Samtidigt är regelverken i Sverige kring bostadsbyggande alltför detaljreglerande. Moderaterna vill se en bred översyn av de samlade nationella regelverken som berör bostadsbyggande i syfte att skapa snabbare beslutprocesser, öka flexibiliteten och minska produktionskostnaderna. I samband med att en sådan översyn genomförs bör ett tillägg i PBL, om att trygghetsplanering blir en obligatorisk del i den fysiska planeringen, övervägas.

27 (BRÅ, 2020)

28 (BRÅ, 2007)

119. Utbildning i genus och sexualkunskap ska vara krav för svenskt medborgarskap

Det svenska medborgarskapet har stor rättslig och symbolisk betydelse. Det står för samhörighet med Sverige och rymmer stora möjligheter att bidra till sammanhållning. För vuxna som vill bli medborgare i Sverige gäller det att kunna styrka sin identitet, ha permanent uppehållstillstånd, ha bott i landet en viss tid samt ha levt ett skötsamt liv här. Sverige skiljer sig från många andra länder genom kortare krav på hemvist, avsaknad av krav på språk- och/eller samhällskunskaper samt att legala möjligheter att återkalla medborgarskap i vissa situationer saknas helt.

Moderaterna vill att den som tar klivet fullt ut till medborgarskap ska vara en del av och ta ansvar för samhället. Samtidigt ska det vara tydligt vilka krav och förväntningar som gäller. Olika varianter av sådana krav finns i bland annat övriga nordiska länder och Tyskland. Samhällsorienteringen för nyanlända behöver utvecklas genom att omfatta alla nyanlända, en breddad nationell kursplan med förtydligat innehåll och examination efter avslutat program. Grundläggande kunskaper om genus och sex ska ingå i kravpaketet.

Hedersrelaterat våld

Utövande av hedersrelaterat våld och förtryck (HRV) är en kränkning av den enskildes fri- och rättigheter. I Sverige ska alla - flickor och pojkar, kvinnor och män - ha samma rätt att leva och forma sitt eget liv och kunna komma till sin rätt.

Hedersrelaterat våld och förtryck kännetecknas främst av dess kollektiva uttryck där individens handlingar anses påverka hela familjen. Den kollektiva kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet står i centrum för HRV och kan sträcka sig från mer vardagliga begränsningar av flickors och kvinnors liv som exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet, till livsval som jobb, utbildning, giftermål och skilsmässa. Syftet med hedersrelaterat våld och förtryck är att få personer följa familjens normer och värderingar. Den som väljer att bryta mot dessa riskerar att utsättas för hot och påtryckningar eller olika former av bestraffningar. Den yttersta formen av HRV är hot om våld, samt dödligt våld. HRV drabbar inte enbart flickor och kvinnor, utan även pojkar och män. Både män och kvinnor kan vara förövare.

Det Nationella kompetensteamet som finns på Länsstyrelsen Östergötland sedan 2014 består av sakkunniga med stora praktiska och teoretiska kunskaper samt erfarenheter av arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck och dess olika uttrycksformer. De konstaterar att i arbetet med de som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck måste den enskilda personens situation alltid vara i fokus, liksom utgångspunkten att de mänskliga rättigheterna och svensk lagstiftning gäller för alla.

120. Genomför en nationell kartläggning av hedersförtryckets utbredning bland elever på landets grundskolor och gymnasieskolor

För att kunna genomföra effektiva åtgärder krävs en tydlig bild av hedersförtryckets omfattning i varje enskild kommun. År 2017 fick Socialstyrelsen i uppdrag av regeringen att kartlägga omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck i alla åldersgrupper i Sverige. Men Socialstyrelsen konstaterade efter två år - 2019 - att de inte hade lyckats med uppdraget. De uppgifter som fanns om hedersrelaterat våld var bristfälliga. Exempelvis har få kommuner kartlagt hedersförtryck och våld. Även tillfrågade myndigheter har haft mycket begränsad information om omfattningen. Bedömningen från forskarhåll är att det kan röra sig om så många som 240 000 unga som lever under hedersrelaterade normer.

Fakta gällande omfattningen av hedersrelaterat våld och förtryck är ett väsentligt underlag för att synliggöra och få kunskap om hur utbrett

det är. Då bara ett fåtal kommuner kartlagt förekomsten av hedersförtryck, så bör staten ta initiativ till en nationell undersökning i landets alla 290 kommuner.

121. Varje kommun ska ha en handlingsplan för att förebygga hedersrelaterat våld och förtryck

Enligt lag har kommunerna ansvar för skola och socialtjänst, samt det yttersta ansvaret för att barn, ungdomar och vuxna som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Det är viktigt att personal som arbetar inom dessa områden i kommunen får kunskap om HRV. Dels för att få en trygghet i hur man som medarbetare ska agera för att skydda personer som är drabbade eller riskerar att drabbas, dels vilka uttryck som HRV kan ta sig.

En lokal handlingsplan ska tas fram för att både tillämpning och ansvarsfördelning ska vara tydlig. Alla på skolan ska veta vem som gör vad för att hjälpa en elev som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck. Skolans arbete behöver omfatta förebyggande arbete som når alla elever och deras föräldrar, samt åtgärder för att upptäcka och hantera utsatthet hos elever. Det är viktigt att en tydlig roll- och ansvarsfördelning och ett nära samarbete finns med socialtjänsten och andra myndigheter- även för skolor som i sin vardag inte möter elever som är utsatta för HRV.

122. Säkerställ att kunskap och kompetens om hedersrelaterat våld och förtryck för socialtjänst och skola finns i varje kommun

Hedersrelaterat våld och förtryck kan ta sig olika uttryck och samverkan behöver finnas mellan berörda aktörer i samhället. I flera kommuner finns Barnhus för samverkan gällande utsatta barn. Det kan se något olika ut beroende på de lokala förutsättningarna, men i de flesta kommuner finns någon form av samrådsgrupp mellan socialtjänst, polis, barnhälsovård samt barn- och ungdomspsykiatri för samverkan i dessa ärenden.

Kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck är grundläggande för att så tidigt som möjligt se och känna igen olika uttryck för detta hos flickor, kvinnor men även pojkar. Därför bör socialtjänstens arbete mot HRV utvecklas med en systematisk uppföljning och kvalitetsarbetet förstärkas i syfte att öka upptäckten av våldsutsatta och våldsutövare. Socialtjänsten måste besitta kunskap om HRV och vad det kräver av handläggare och chefer, därför är fortbildning nödvändig på olika nivåer.

Barn och unga som varit utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck är ofta i behov av stöd och skydd för att bygga upp en egen tillvaro.

Inte bara under den akuta fasen, utan över lång tid. En aktiv samverkan som är kontinuerlig och långsiktig mellan relevanta aktörer krävs för att det ska fungera. På den lokala nivån kan det vara kommunen, hälso- och sjukvården samt polisen.

Det är viktigt att ha kunskap om den kollektiva struktur som ligger till grund för våldet och förtrycket, något som kan omöjliggöra närståendeplaceringar då det kollektiva trycket från familj och släkt att upprätthålla hedersnormerna är stark.

123. Förbjud och bestraffa oskuldskontroller och oskuldsoperationer

Evidens visar att unga kvinnor normalt inte har en mödomshinna som täcker hela slidöppningen. Tanken med oskuldsoperationer, där man genom ett kirurgiskt ingrepp försöker återskapa en hinna som aldrig funnits, är därför absurd.

Lika orimligt är så kallade oskuldskontroller. Att kontrollera om en kvinna har eller har haft samlag är inte möjligt att medicinskt fastställa. Operationer och kontroller av denna typ hör inte hemma i ett modernt svenskt samhälle och bör därför betecknas som brott.

De som utför dessa ingrepp bör få indragen läkarlegitimation och därtill stränga straff, men även den som beställer dessa ingrepp ska bestraffas. Om en ung kvinna utsätts för hedersförtryck ska detta utredas och insatser sättas in för att stoppa detta.

Referenser

(u.d.).

Aftonbladet. (den 23 02 2021). Aftonbladet. Hämtat från Unga söker vård efter "hårt sex": Vi är en porrskadad generation: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/K3QelG/unga-soker-vard-efter-hart-sex-vi-ar-en-porrskadad-generation>

BRÅ. (2007). Rapport 2007:28 Förbättrad utomhusbelysning och brottsprevention . Stockholm : BRÅ.

BRÅ. (2019). Rapport 2019:9 Våldtäkt från anmälan till dom : En studie av rättsväsendets arbete med våldtäktsärenden. Stockholm: BRÅ.

BRÅ. (2020). Rapport 2020:8 : Nationella trygghetsundersökningen 2020. Stockholm: BRÅ.

Ceccato, V., Sundling, C., Näsman, P., & Langefors, L. (2019). Trygghet i kollektivtrafiken i Stockholm i ett internationellt perspektiv. Stockholm: KTH.

Folkhälsomyndigheten. (2017). Sexualitet och hälsa bland unga i Sverige. Stockholm: Folkhälsomyndigheten.

Regeringskansliet. (den 5 12 2017). Förslag på moderniserade regler om förhör som bevisning. Hämtat från Regeringskansliet: <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/12/for-slag-pa-moderniserade-regler-om-forhor-som-bevisning/>

Rosengren, O. (den 08 04 2021). Sverigeintroduktion. Hämtat från Oliverrosengren.se: <https://oliverrosengren.se/reformbank/sverigeintroduktion/>

Skolinspektionen. (2018). Sex- och samlevnadsundervisning. Stockholm: Skolinspektionen.

SOU 2017:98. (u.d.). Tidiga förhör - nya bevisregler i brottmål.

SOU 2020:57. (u.d.). Ett särskilt hedersbrott.

Sveriges Domstolar. (den 16 09 2019). För dig som är kallad till domstol som målsägande. Hämtat från Domstol.se: <https://www.domstol.se/amnen/brott-och-straфф/for-dig-som-ar-kallad-till-brottmalsrattegang/malsagande/>

SVT. (den 12 3 2019). Misstänkta hörs inte i våldtäktsutredningar - helt emot vad som rekommenderas. Hämtat från SVT: <https://www.svt.se/nyheter/granskning/ug/misstankta-hors-inte-i-valdtaktsutredningar-helt-emot-vad-som-rekommenderas>

SVT. (den 19 2 2021). SVT. Hämtat från Skolverkets förslag: Slopa undervisningen om antiken: <https://www.svt.se/kultur/skolverkets-forslag-slopa-undervisningen-om-antiken>

En grön politik för generationer

Innehåll

Inledning	131
Principer för god miljöpolitik	132
1. Hållbarhet är nödvändigt, inte ett tillval	132
2. Förvaltarskapstanken är utgångspunkten.....	133
3. Internationellt samarbete gör störst skillnad	135
4. Förorenaren betalar	135
5. Cirkulär ekonomi förstärker ekonomin	135
6. Innovation, teknikutveckling och omställning krävs.....	135
7. Miljönytta och rätt effekter av politiken.....	136
8. Uppföljning, ordning och reda.....	136
Makten över miljöpolitiken.....	137
Kommuner med högst BRP	137
Makten över den praktiska miljöpolitiken.....	138
Finns det utrymme för politik i miljö- och klimatpolitiken?	141
Referenser	143

Inledning

Vi i arbetsgruppen är stolta och glada att ha tillfrågats att få arbeta med miljö- och klimatfrågorna. Vår idé var att rapporten skulle vara en dokumentation av vårt arbete att samla in information genom att resa i Sverige och besöka människor och företag som gör skillnad. Vårt mål var att samla goda förbilder och inspirerande exempel. Vi tänkte oss möten, seminarier och studiebesök. Sen kom pandemin och vi fick omgruppera.

Miljö- och klimatfrågor är komplexa och handlar om breda systemfrågor, styrmedel och ansvarsutkrävande. Lagstiftning och reformer är komplext. Kommunalt och regionalt är frågorna både mer handfasta och väljarnära. Miljöfrågorna är också ett politiskt dynamiskt område.

Vi har i arbetet haft fokus på principer och försökt undvika att lämna outredda reformförslag. Dessutom har vi haft en diskussion om vilket utrymme själva politiken har i detta område där debatten stundtals domineras av kunniga forskare och tunga lobbyorganisationer. Vår bild är tydlig. Det finns stort utrymme för politiska avvägningar. Det spelar stor roll vilka principer som vägleder politiken. Det finns olika sätt att ta sig an utmaningarna. Den här rapporten har också valt att bjuda in röster från andra engagerade, som ger sin bild av detta.

Vi har slutligen valt att göra en kartläggning om vem som har makten över miljöpolitiken i de tyngsta kommunerna. I en fråga som många kvinnor bedömer är en av de viktigaste, kunde vi hoppas att fler kvinnor fanns i den politiska toppen. Med varm hand lämnar vi våra insikter till M-kvinnor, som nu kan sätta mål, mäta och följa upp hur många kvinnor som har makten över miljöpolitiken i kommunerna. Idag är de för få. Men det går att ändra.

Syftet med vårt arbete är att vara relevanta, lyfta blicken och bidra till politikutveckling hos M-kvinnor och Moderaterna.

Varmt tack för förtroendet/Arbetsgruppen

Roslana Cederhage

Kajsa Glittvik

Sara Jendi Linder

Jessica Polfjärd

Sofia Arkelsten, ordförande

Principer för god miljöpolitik

Moderaterna är ett hoppfullt parti som aktivt söker lösningar på samhällsproblem. Vi står stadigt i vår ideologiska grund som kombinerar förvaltarskapstanken och marknadsekonomiska lösningar. En lösningsorienterad ansats ger hopp.

Miljö- och klimatfrågorna är avgörande för framtiden. Målet är en klimatneutral värld, eller till och med en värld som tar ansvar för historiska utsläpp. Då krävs tydliga och drivande delmål, transparens i uppfyllandet och möjligheter till politiskt ansvarsutkrävande.

Målsättningar och överenskommelser sätter ramverket, men det krävs också goda exempel, best practice samt styrmedel som är breda, långsiktiga och gärna internationellt samordnade för att göra skillnad. Helhetssyn och systemtänkande gör politiska beslut bättre och mer långsiktiga.

Politik och samhälle måste agera tillsammans där politikens roll är att sätta ramverk, etablera korrekta styrmedel, följa upp och skapa goda förutsättningar. Transparensen behöver öka och konsumenternas möjligheter att göra medvetna miljövänliga val underlättas. Trots att klimatfrågan är av globala karaktär, blir de klimatpolitiska besluten nationella och lokala och får direkt effekt på människors vardag.

På samma sätt som Moderaterna vunnit väljarnas förtroende vad gäller att värna om skattebetalarnas pengar, vinner vi förtroende i att värna om deras klimat och miljö. Det som främst skiljer oss från andra partier är teknikoptimismen, vår tro på forskning och utveckling samt vår styrka i att driva internationellt samarbete, exempelvis i Arktiska rådet, EU och FN:s klimatarbete där Moderaterna varit drivande och gjort skillnad. Det går inte att spara sig ur klimatkrisen, för lösningarna ligger inte i dystopi, panik, skambeläggning och förbud.

Nedan följer åtta viktiga principer, som vi i arbetsgruppen ser som viktiga för en god miljöpolitik.

1. Hållbarhet är nödvändigt, inte ett tillval

Sverige behöver en långsiktig miljöpolitik med fokus på hållbarhet då detta är grunden för att utveckla och driva politik. Hållbarhetens tre dimensioner reflekteras i moderat politik. Vi eftersträvar en balans mellan miljö, ekonomi och sociala frågor. Miljöpolitik kan inte ses som ett isolerat politikområde då frågorna rör och berör hela samhället.

När enbart en aspekt av hållbarhet tar överhanden riskerar detta att skapa både kortsiktiga och långsiktiga problem som kan få långtgående konsekvenser och ge fel effekter.

De ekonomiska aspekterna av hållbarhet är lika viktiga som de miljömässiga

och sociala, på så vis säkerställs tillväxt och jobb vilka är en förutsättning för ett samhälle som håller ihop.

Genom att visa hur vi kombinerar tillväxt och miljöhänsyn blir Sverige ett föredöme för andra länder.

Teknikutvecklingen går idag fort, vi lever i en föränderlig och osäker omvärld, är det något coronapandemin visat oss så är det att globala förutsättningar kan förändras snabbt. En kompletterande för av hållbarheten är därför aspekten av samhällssäkerhet och uthållighet över tid.

2. Förvaltarskapstanken är utgångspunkten

Grunden för moderat miljöpolitik är förvaltarskapstanken. Ansvar för att vårda, förvalta och lämna någonting bättre efter sig är en drivkraft som tydligt kommer till uttryck i miljöpolitiken. Marknadsekonomiska lösningar, resurseffektivitet, långsiktighet, ett hushållningsideal och stor respekt för äganderätten präglar de politiska förslagen som ska möta upp de miljö- och klimatmässiga samhällsproblemen.

Politiken ska styra mot att vårda samt värna ekosystem och ekosystemtjänsterna.

Diffusa utsläpp är svåra att komma till rätta med. Ofta är ansvarsfrågorna svårösta då krävs en tydlig, förutsägbar och långsiktig politik. För miljöbrottslingar ska straffen vara kännbara och avskräckande.

3. Internationellt samarbete gör störst skillnad

Sverige ska driva på för en ansvarsfull miljö- och klimatpolitik i världen. Klimatproblem och många miljöproblem är gränslösa och det krävs därför internationellt samarbete genom alla tillgängliga plattformar. Det kan vara beredskap för oljekatastrofer i Arktis, via Arktiska rådet, Östersjösamarbete via Helcom, eller globala hållbarhetsmål via FN. Det samarbete som särskilt står ut är det europeiska, genom EU, där standarder, miljökrav, bestämmelser om bästa möjliga teknik, gemensamma förbud och utsläppshandelssystem slår igenom brett.

Sverige är ett litet land med liten möjlighet att påverka resten av världen. EU är en mycket större arena och kraft med betydligt större möjligheter att påverka omvärlden. Europeisk miljöpolitik bygger på försiktighetsprincipen, principerna om att förebyggande åtgärder, att hejda miljöförstöring vid källan och att förorenaren ska betala. Det viktigaste är dock genomförandet.

4. Förorenaren betalar

Det är ingen rättighet att fritt få förorena, tvärt om. Principen om att förorenaren betalar, Polluters Pay Principle (PPP), är en bärande del i den moderata ansatsen. PPP fungerar som drivkraft för att minska föroreningar och driva på teknikutvecklingen. En utmaning är miljötillstånd som utformats så att gammal teknik konserveras. En praktisk konsekvens av detta är att varje förändring genom investering och utveckling som förbättrar tekniken, och ger miljövinster, bör kunna handläggas snabbare utan att hela miljötillståndet måste omprövas.

5. Cirkulär ekonomi förstärker ekonomin

Cirkularitet och en ekonomi där resurserna används flera gånger är en förutsättning för en starkt ekonomisk utveckling i framtiden. Resurseffektiviteten ska vara drivande i lagstiftningsarbetet och bestämmelser bör underlätta för nya affärsmodeller och återbruk av resurser. Punktskatter på textil, plastpåsar och hemelektronik av rent fiskal natur bör inte motiveras av miljöskäl. Tvärtom kan de vara ett hinder för cirkulariteten.

6. Innovation, teknikutveckling och omställning krävs

Tillväxt är en bra och stark drivkraft. Strävan efter att göra bättre och tänka nytt ger effektivare resursanvändning. Stora teknikskiften kan hända snabbt med rätt förutsättningar, såsom elektrifiering. Då krävs en politik som möjliggör, främjar samt stöttar och inte hindrar.

Styrmedel och incitament är politikens verktyg för att stödja samhällets omställning. Åtgärder måste dock vara proportionerliga och kostnadseffektiva. Lagstiftning kan vara ett trubbigt verktyg. En väg framåt är att arbeta bransch för bransch. Det är inte självklart att samma politiska verktyg är rätt för så olika verksamheter som transporter, industri, skogsnäring och bostäder.

Det krävs insatser i bred grundforskning och evidensbaserat beslutsfattande. Politiken ska också underlätta omställning med regelförenklingar och snabbare tillståndsprocesser, särskilt i processer som byter ut gammal teknik mot ny och bättre.

7. Miljönytta och rätt effekter av politiken

Miljönyttan av en politisk insats ska vara så stor som möjligt. Det handlar om respekt för medborgarna och det demokratiska systemet. Politiska förslag som inte löser samhällsproblem utan snarare har karaktären av symbolpolitik bör inte genomföras. Beredningskravet bör omfatta en analys av effekt och kostnadseffektivitet. Samma sak gäller subventioner. En moderat grundidé är att vara sparsam med skattebetalarnas pengar.

8. Uppföljning, ordning och reda

Politik är ingen exakt vetenskap. Reformers och beslut måste följas upp och utvärderas. Ofta behöver de förbättras och förändras för att ge rätt effekt.

Ordning och reda ska råda, även inom miljö- och klimatområdet. Samsyn i frågor om statistik, beräkningsmodeller och effektuppföljning ökar jämförbarheten och ger politiken möjlighet att fatta bättre och mer informerade beslut. Exempelvis förväntade utsläppsminskningar bör beräknas på ett sätt som är enhetligt, genomarbetat och transparent. Då kan den förväntade utsläppsminskningen ställas i relation till kostnad. Det handlar om att ta ansvar för skattepengar för att kunna leverera kostnadseffektiva och rätt lösningar.

Makten över miljöpolitiken

Riksdagens utredningstjänst (RUT) har på vårt uppdrag¹ kartlagt var makten över miljöpolitiken ligger i de tjugo kommuner som har störst ekonomi. Anledningen till urvalet av de tjugo största kommunerna, som vi kallar K20, är att få ett hanterligt urval som också är intressant i anledning av den samlade storleken och relativa tyngden i kommunpolitiska Sverige.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det är männen som har makten över kommunpolitiken i allmänhet, och miljöpolitiken i synnerhet, i de ekonomiskt största kommunerna. Här finns ett intressant uppdrag för M-kvinnor att för sina medlemmar arbeta strategiskt och långsiktigt, i syfte att öka kvinnors makt.

Kommuner med högst BRP

I tabellen sammanställs de kommuner som hade högst bruttoregionalprodukt (BRP) 2017. Uppgifterna är beräknade på ej slutliga källor och kan komma att revideras vid nästa publiceringstillfälle, när ny statistik finns att tillgå.² I absoluta tal bör uppgifterna därför tolkas med viss försiktighet. Någon större förändring i vilka kommuner som är i topp 20 väntas dock inte.³ För föregående år (2016) är det samma 20 kommuner som återfinns bland de med högst BRP, även om den inbördes ordningen är något annorlunda.⁴

Kommuner med högst bruttoregionalprodukt i mnkr, 2017 (prel.)

Kommun	BRP	Kommun	BRP
Stockholm	850 017	Lund	64 387
Göteborg	381 861	Jönköping	62 819
Malmö	177 954	Umeå	54 715
Solna	131 198	Norrköping	54 327
Uppsala	113 496	Karlstad	46 424
Linköping	84 404	Sundsvall	45 083
Södertälje	74 512	Borås	43 069
Örebro	70 428	Växjö	41 727
Västerås	65 793	Mölnadal	40 686
Helsingborg	64 587	Huddinge	40 625

Anm.: År 2017 är beräknade på ej slutliga källor och kan komma att revideras vid nästa publiceringstillfälle då ny statistik finns att tillgå.

Källa: Utredningstjänstens framställning baserat på uppgifter från SCB.⁵

1 Slutrapporten lämnades den 20 juli 2020 och vissa förändringar kan ha skett sedan dess.

2 (SCB, 2021)

3 Dolan Hadad, SCB, uppgift per telefon 2020-06-25

4 (SCB, 2021)

5 Ibid.

Att män i större utsträckning än kvinnor har makten i kommunerna är uppenbart och har tidigare diskuterats och kartlagts. Bland annat följer SKR statistiken för toppolitiker som är kvinnor.⁶ Syftet är att bevaka om målet med att öka eller bibehålla antalet ledande förtroendevalda som är kvinnor uppnås. Under 10 års tid, mellan 2007 och 2017 ökade antalet kvinnor som var KSO med tio procent. Men efter valet 2018 har andelen kvinnor som är toppolitiker minskat i kommunerna med fem procent. Antalet RSO som är kvinnor ökade dock med 14 procent.

Som toppolitiker räknas enligt SKR förtroendevalda som har följande poster i kommuner och regioner: kommunstyrelseordföranden, KSO, regionstyrelseordföranden, RSO, kommunfullmäktiges ordförande, KFO och regionfullmäktiges ordförande, RFO.

Toppolitiker som är kvinnor 2020

- 32 procent kvinnor är KSO
- 52 procent kvinnor är RSO
- 33 procent kvinnor är KFO
- 43 procent kvinnor är RFO

När vi undersöker de tjugo ekonomiskt starkaste kommunerna, K20 ser det sämre ut. Fem av de tjugo ekonomiskt största kommunerna, Stockholm, Malmö, Södertälje, Jönköping och Växjö har en kvinna som kommunstyrelsens ordförande. Av de fem är Stockholm och Växjö moderatledda. Malmö och Södertälje leds av Socialdemokraterna och Jönköping av Centerpartiet. Uppgifterna har hämtats från kommunernas respektive webbplatser i juni 2020.

Makten över den praktiska miljöpolitiken

Hur ser då maktförhållandena ut vad gäller miljöpolitiken? Naturligtvis berörs alla kommunala nämnder på ett eller annat sätt av Miljöbalkens regler, men vi vill mäta de nämnder som har mer beslutandemakt. Kommuner har olika sätt att organisera sig och hantera frågorna. Utredningstjänsten har därför frågat kommunerna själva vilka nämnder som har ansvaret för Miljöbalkens bestämmelser. Svaren speglar hur kommunen valt att organisera sig och var huvuddelen av det handfasta politiska arbetet ligger.

Ordförandeskapet i en kommunal nämnd har formellt mer makt, och i praktiken kan en ordförande som leder möten och hanterar det löpande samarbetet med förvaltningen ha mycket stort inflytande över den förda politiken. Uppdraget är arvoderat och ställer höga krav, inte minst vad gäller ansvarsutkrävande, på den förtroendevalda. Därför är ordförandeskapet en relevant indikator för att mäta makt.

6 (SKR, 2021)

Även i de nämnder som heter något med ”miljö” överväger männen i urvalet K20. Av de sammanlagt 33 nämnder som kommunerna själva indikerar har ansvar för kommunens arbete enligt MB:s bestämmelser har enbart nio en kvinna som ordförande.

Nämndordförande

I tabellen presenteras uppgifter om vilka nämnder som har ansvar för kommunens arbete enligt MB:s bestämmelser samt om nämndordförandes kön. Uppgifter om ordförande har hämtats från kommunernas webbplatser i juli 2020. Av sammanlagt 33 nämnder har nio en kvinna som ordförande.

Kön, ordförande i nämnder med ansvar för MB:s bestämmelser (juli 2020)

Kommun	Nämnd	Ordförande
Stockholm	Miljö- och hälsoskydds nämnden	Kvinna
	Stadsbyggnadsnämnden	Man
	Avfallsnämnden	Kvinna
Göteborg	Miljö- och klimatnämnden	Kvinna
	Byggnadsnämnden	Man
	Trafiknämnden	Man
Malmö	Miljönämnden	Man
Solna ^a	Miljö- och hälsoskydds nämnden	Kvinna
Uppsala ^b	Miljö- och hälsoskydds nämnden	Kvinna
Linköping	Bygg- och miljönämnden	Man
Södertälje	Miljönämnden	Man
Örebro	Miljönämnden	Man
	Byggnadsnämnden	Man
Västerås	Miljö- och konsumentnämnden	Kvinna
Helsingborg	Miljönämnden	Man
Lund	Miljönämnden	Man
Jönköping	Miljö- och hälsoskydds nämnden	Man
	Stadsbyggnadsnämnden	Man
	Tekniska nämnden	Kvinna
Umeå ^c	Miljö- och hälsoskydds nämnden	Man

Noter: a) avser ordinarie ordförande, som för närvarande är tjänstledig. Vikarierande ordförande är man; b) Miljö- och hälsoskydds nämnden har tillsynsansvar men kommunen påpekar att andra nämnder också berörs, så som Plan- och byggnadsnämnden och Räddningsnämnden. c) Tillsyn sköts av Miljö- och hälsoskydds nämnden men kommunen uppger att samtliga nämnder i princip har ansvar för att MB:s bestämmelser följs inom sitt område. Som exempel nämns bland annat Byggnadsnämnden och Tekniska nämnden.

<i>Norrköping</i>	Byggnads- och miljöskyddsnämnden	Kvinna
	Samhällsplaneringsnämnden	Man
	Tekniska nämnden	Kvinna
<i>Karlstad</i>	Miljönämnden	Man
	Stadsbyggnadsnämnden	Man
	Teknik- och fastighetsnämnden	Man
<i>Sundsvall</i>	Miljönämnden	Man
	Stadsbyggnadsnämnden	Man
<i>Borås^c</i>	Miljö- och konsumentnämnden	Man
<i>Växjö</i>	Miljö- och hälsoskyddsnämnden	Man
	Byggnadsnämnden	Man
<i>Mölnadal</i>	Miljönämnden	Man
<i>Huddinge</i>	Bygglövs- och tillsynsnämnden	Man

Finns det utrymme för politik i miljö- och klimatpolitiken?

Den tredje delen av vår rapport handlar om det politiska svängrummet i miljö- och klimatfrågor. Lobbyorganisationer från miljöförörelsen är starka och professionella. De är också duktiga kommunikatörer och får stundtals rollen som experter i media för att utvärdera olika politiska förslag.

Politikområdet är experttungt och det finns många engagerade människor med djupa och breda kunskaper i naturvetenskap och forskning som deltar i den offentliga debatten. Forskare inom samma fält tycker inte sällan olika och det är svårt att välja vilka forskare att lyssna på.

Alla som deltar i miljödebatten har inte lika stor erfarenhet, eller intresse, av det politiska hantverket. Debatten kan tolkas som att det finns ett rätt och ett fel och att det inte finns utrymme för politiska avvägningar. Det menar vi är fel.

Arbetsgruppens bild är att det spelar stor roll vilken politik som drivs, de prioriteringar som görs, effekter och uppföljning av styrmedel, och vilka regleringar som införs, behålls eller tas bort. Under arbetet med denna rapport har det blivit tydligt att väljarna också uppfattar miljöfrågan på samma sätt som de andra politikområdena. Det finns inte ett parti med alla lösningar, och som övriga partier ska mätas mot. Det kan ha bidragit att Miljöpartiet för första gången prövats i regeringsställning. En del av deras förslag som motiverats av miljöskäl har fått liten, eller motsatt effekt. Rent fiskala skatter motiveras med miljö. Fossilfri elproduktion har stängts.

Miljöpartiet har länge haft sakägarskap i den breda miljöfrågan. Moderaterna har historiskt varit starka i energifrågor, haft hög trovärdighet i internationellt samarbete, uppfattats som konstruktiva vad gäller forskning och utveckling och hamnat rimligt högt i ranking av frågor allmän regeringsduglighet. Alla de frågorna är avgörande för en effektiv och bra miljö- och klimatpolitik. Nu har debatten skiftat till Moderaternas fördel. Enligt en Demoskopundersökning i februari 2021 har MP tappat sakägarskapet i miljöfrågan till Moderaterna, som faktiskt uppfattas av väljarna det mest förtroendeingivande miljöpartiet. Val vinns dock inte på tidigare segrar utan på förslag för framtiden.

För att utveckla debatten om utrymmet för själva politiken i miljödebatten, har arbetsgruppen bett kunniga och engagerade människor att skriva några rader om hur de ser på utrymmet för politiken och politiska avvägningar i miljöpolitiken. Det som framkom både bekräftar vår bild, och utvecklar den. På så sätt kan vi bredda våra perspektiv för att på ett ännu bättre sätt möta väljarna.

Även om ordvalen är olika är samsynen stor om politikens roll och att miljöfrågorna är avgörande för framtiden.

Miljöpolitiken bör handla om en omställning som involverar hela samhällsbygget, som är ett nytt nationellt projekt.

Alla tycker miljö och klimat är viktigt. Men få talar om det i den valpolitiska debatten. Inför nästa val har politiker en ny chans att visa att man lyssnat på vetenskapen och nu är redo att mobilisera hela samhället in i en fossilfrihet. Det kräver mod och investeringar. Här är det politiken som kan visa en riktning baserat på informerade beslut. Klimat och miljöexperter är viktiga, men viktigast blir dem om politiker lyssnar på dem.

Parul Sharma, tidigare ordförande för Agenda 2030 Delegationen

De allra flesta miljö, klimat och hållbarhetsfrågorna är av en komplex natur där flera olika hänsynstaganden ställs mot varandra. Det gäller främst vilka strategier som anses vara mest effektiva för att lösa problem.

Forskningen är ense om att växthusgasutsläppen behöver minska, men vilka åtgärder som tar oss dit mest effektivt är inte lika tydligt. Experternas kompetens stannar vid att sakligt förklara vilka olika realistiska alternativ som finns och vilka följderna av dessa blir, helst åtföljt av en riskanalys.

I nästan alla fall är miljöproblem så pass komplexa att endast experter kan överblicka frågan och föreslå realistiska lösningar. Politikerna en tydlig roll i att prioritera av vad som anses mer eller mindre viktigt och tolka väljarnas vilja. Politiken har den långsiktiga kraften att forma lagstiftningen.

Gustaf Hugelius, Universitetslektor vid Institutionen för naturgeografi, Stockholms universitet

Politik måste bygga på fakta och vetenskap, men det finns olika intressen därute som ibland talar mot varandra. Politikens uppgift är att väga olika aspekter mot varandra och våga prioritera. För Moderaterna är det viktigt med åtgärder som ger största möjliga nytta för miljö och klimat. Dessutom handlar moderat miljöpolitik om att visa ledarskap, skapa hopp och peka på möjligheter och lösningar på problemen vi står inför.

Jessica Rosencrantz, riksdagsledamot och Miljöpolitisk talesperson för Moderaterna

Vetenskap beskriver världen men normer och politik är styrande, från fördelning av veckopeng i en familj till globala klimatavtal. Med värderingen ”den stora festen” kan slitaget på klotet fortgå. Med värderingen ”hållbar utveckling” behövs transformativa förändringar. Utan vetenskap är en sådan resa omöjlig. Men utan politisk kompass vore passagerarna moraliskt blinda. Det om något vore ohållbart.

Mikael Karlsson, tidigare ordförande för Naturskyddsföreningen, Docent i miljövetenskap och Associate Professor Environmental Science, KTH

Referenser

SCB. (den 09 04 2021). Mikrodataregister. Hämtat från SCB: <https://www.h6.scb.se/metadata/mikrodataregister.aspx>

SCB. (den 09 04 2021). SCB:s statistikdatabas. Bruttoregionprodukt (BRP), (ENS2010) efter region (kommun). År 2012 - 2017. . Hämtat från SCB: http://www.statistikdatabasen.scb.se/px-web/sv/ssd/START_NR_NRO105_NRO105A/NRO105ENS2010T06A/

SKR. (den 09 04 2021). Statistik. Hämtat från SKR: <https://skr.se/demokratiledningstyrning/politiskstyrningfortroendevalda/politisktledarskap/toppolitikerochkvinnor/maktinflytandestatistik.24638.html>

moderatkvinnorna.se